

h

host
literární měsíčník
prosinec 2018
89 Kč

* 10

O

Noví
evangelisté

S

**Kněz Petr Vacík:
Z člověka nelze Boha
vyškrábnout**

**Kosatíkův TGM
v kritické diskusi**

**Haiku Jiřího Hájíčka:
Muž na pokraji
vzplanutí**

h

Host, měsíčník pro literaturu a čtenáře
Číslo 10 | 2018, ročník XXXIV
Vyšlo v Brně 10. prosince 2018

Radlas 5, 602 00 Brno
tel.: 725 606 144
tel./fax: 545 212 747
casopis@hostbrno.cz
www.casopis.hostbrno.cz

Vydává Spolek přátel vydávání časopisu Host
(ič 48 51 48 53) & Host — vydavatelství, s. r. o.,
s laskavou finanční podporou
Ministerstva kultury ČR
a statutárního města Brna

Miroslav Balaščík | šéfredaktor
Martin Stöhr | zástupce šéfredaktora
Jan Němec | editor
Eva Klíčová | redaktorka
Zdeněk Staszek | redaktor
Tereza Hladká | tajemnice redakce
Alena Němcová | jazyková redaktorka
Petr M. Dorazil | technický redaktor
Matěj Málek | grafická úprava a sazba

Ilustrace | Tereza Ščerbová
Písma | Kunda & Vegan (Superior Type)
Papír | Olin Regular Natural White 100 a 200 g/m²
Tisk | Tiskárna Grafico, s. r. o., Opava

Člen sítě kulturních časopisů Eurozine
(www.eurozine.com)
Registrováno Ministerstvem kultury ČR
pod číslem MK ČR E 6632 ISSN 1211-9938
Vychází 10× ročně (kromě července a srpna)

Cena 89 Kč, s předplatným 69 Kč
Předplatné na www.casopis.hostbrno.cz/predplatne
nebo telefonicky na čísle 725 606 144:
roční 690 Kč, půlroční 345 Kč, elektronické 400 Kč

Distribuuje Kosmas, s. r. o., Praha
Zasílání předplatného zajišťuje firma
5P agency, s. r. o., Rajhradice

Editorial

Miroslav Balaščík

Každý konec vždy vyvolá dvě otázky: jaký to mělo smysl a co bude potom. Věříme spoustě nesmyslů, protože se nikdy nesmíříme s tím, že by neexistoval smysl. A přitahují nás konce, protože nevěříme, že by dál už nic nebylo. Mluvím o čase a o životě, ale také o knihách a příbězích v jakékoli podobě. Otázky „konce“ a „smyslu“ k sobě patří a prolínají se také texty posledního letošního *Hosta*. Najdete je v tématu literárních evangelií i ve velmi otevřeném rozhovoru s knězem Petrem Vacíkem. Také třicátý čtvrtý ročník *Hosta* tímto končí a spolu s ním i některé pravidelné rubriky nebo exilové vzpomínky Markéty Brouskové. Za celou redakci doufám, že měl smysl, a ubezpečuji vás, že tím opravdu nic nekončí. Přejeme vám smysluplné Vánoce a nekonečnou radost v novém roce!

Ateliér

Petr Vacík

Tam dovnitř

Foto David Konečný

Fotografie kněze Petra Vacíka (nar. 1977), s nímž v tomto čísle *Hosta* přinášíme také rozhovor, jsou cvičením v pozornosti ke světu. Klasik černobílé humanistické fotografie Henri Cartier-Bresson tvrdil, že fotografování je záležitostí okamžiku, na rozdíl od malby, která může být meditací. Jistě, máloco je tak okamžité jako závěrka fotoaparátu, která podobně jako filmová klapka odděluje svět od scény. Ale fotografie mohou vznikat daleko dříve. „Na začátku je velká otevřenost k místu, kde jsem, a k lidem, kteří tam jsou se mnou. Dlouho se procházím, než najdu něco, co mě zaujme ještě jinak, než že je to fotogenické,“

říká Petr Vacík. Je v tom paradox: objektiv je tu proto, aby obzírál svět „tam venku“, ale svět tam venku lze skutečně vidět, jen pokud zároveň hledíme „tam dovnitř“. Kurátor Miroslav Koval, který Vacíkovi před pár lety připravil výstavu v šumperské Galerii Jiřího Jílka, to podal takto: „Vacíkova potřeba fotografovat pramení z touhy lépe vidět a skrze uviděné obrazy pronikat průrvou z vnější reality k jádru, na samé dno zázraku života a do radosti. Pozorné vidění je mu tak duchovní očistou. Je návratem do nitra prvotní jednoty, pohledem do zrcadla čiré mysli, bez závoje matoucího pojmenování.“ (Jan Němec)

h

názor

- 6 Jan Němec: Masakr cen

ohlédnutí

- 8 Michal Příbáň: Loučení s Jiřím Rambouskem (1927—2018)

osobnost

- 11 Z člověka nelze Boha vyškrábnout. S Petrem Vacíkem o spiritualitě, církvi a kostele v Hollywoodu

k věci

- 20 Petra Kožušníková: Marš do červené knihovny!

téma

- 26 Jan Němec: Kázání na hoře, kázání dole. Evangelium podle Lawrence, Kazantzakise, Mailera a Saramaga

Obsah

- 32 Adam Borzič: Ben v nás. Malý (skoro) teologický esej o románu Poslední vůle Bena Ziona Avrohoma
36 Kázání je jako vysvětlování starých vtípů. S Alexandrem Flekem o Parabibli
40 Nikolaj Ivaskiv: Nehledej, nevěť: všechno tajemství je. Mesianismus v díle portugalského básníka Fernanda Pessoa

kritiky

- 46 Pavel Kosatík: Jiný TGM (Vratislav Doubek)
48 **kritika v diskusi** Vratislav Doubek — Ondřej Slačálek — Jiří Trávníček — Eva Klíčová: TGM, který se nebál
52 Liou Cch'-sin: Vzpomínka na Zemi (Jakub Kára)
54 Marie Svatošová: Neboj se vrátit domů. V rozhovoru s Alešem Palánem (Jiří Trávníček)

recenze

- 56 Zuzana Dostálová — Pavla Horáková — Alena Scheinostová: Johana (Vladimír Stanzel)
57 Jaroslava Oválská: Za lyrický subjekt (Adam El Chaar)
58 Viktor Horváth: Můj tank (Táňa Matelová)
58 Anna Cima: Probudím se na Šibuji (Adam El Chaar)
59 Morten A. Strøksnes: Kniha o moři aneb Umění lovit ve čtyřech ročních obdobích na otevřeném moři z gumového člunu žraloka grónského (Daniela Mrázová)
60 Moebius: Svět Edeny (Václav Maxmilián)
61 Jiří Kratochvil: Bakšiš (Hana Řehulková)
62 Denisa Nečasová: Nový socialistický člověk. Československo 1948—1956 (Klára Vlasáková)

beletrie

- 64 Lenka Kesting: Bůh pláče, když to vidí. Původní česká próza
68 Jiří Hájiček: Muž na pokraji vzplanutí

reportáž

- 72 Petra Dvořáková: Ulétnutá duše

historie

- 76 Aleš Knapp: Spořádaný voják Švejk na psychiatrické klinice. Osudy dobrého vojáka Švejka v překladech do francouzštiny, němčiny a španělštiny

sloupky

- 79 **jazyková glosa** Zdenka Rusínová: Ten náš kroužek český
82 **čtení na pokračování** Markéta Brousková: Nežádoucí svědek Markéta Brousková. Pravdivé báje z časů emigrace
85 **švenk** Šimon Šafránek: Záhada zrajících scénářů
88 **biblioman** Martin T. Pecina: Ilustrovaná Ústava Mnohobolestná
92 **volně přeloženo** Anežka Charvátová: Exkluzivní inkluze
104 **o čem se mluví na Severu** Daniela Mrázová: Vrtěti Severem
2 **ateliér** Petr Vacík. Tam dovnitř
4 **báseň čísla** Jonáš Zbořil
5 **zprávy**
86 **hostinec**
93 **bibliografie Host 2018**

b

Básník čísla

Básník čísla Jonáš Zbořil

Stalenhag

kombíky zaparkované
do podzimu
křoví
drží město za límec

každý večer
kyselý svit slunce
až tě to nutí chodit na hřbitov
ostatní korzují jak o život
jako by léto nebylo

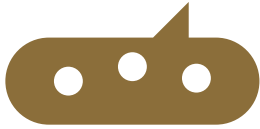
nikdo o tom nemluví
ale všichni to dopoledne četli
ta nová planeta
se hrozně podobá zemi

Foto Marcela Zbořilová

Jonáš Zbořil (nar. 1988) je obecně znám jako redaktor Radia Wave, kde mimo jiné připravuje a moderuje diskusní pořad *Liberatura*. Vydal básnickou sbírku *Podolí* (Host, 2013; Nominace na cenu Magnesia Litera pro objev roku a Cenu Jiřího Ortena 2014). Působí v kapele Sundays on Clarendon Road. A dál? Překvapilo mne, jak málo se o něm dá dohledat na síti. Když přijde na poezii, stručně konstatuje, že má rád „básně Děžinského, Iljašenko, Lipavského a dál viz *Liberatura*“. Více se ptá, než sám mluví. K jídlu má nejraději kuře s bramborovou kaší a volný čas tráví chozením po Praze, posedáváním v hospodách a čtením. V současnosti je na rodičovské dovolené a píše básně do nové knihy, jejíž pracovní název zní *Nová divočina*. „Největším tajemstvím je voda v topení,“ říká. A nejlepší básně jsou ty jednoduché. Pokud ovšem básník vidí mnohem dál než za svou planetu. On ano. Skvělý chlapík Jonáš Zbořil!

Zabiják z chatu

James Patterson je spisovatel thrillerů a kriminálních dramát. Pravidelně se přetahuje s J. K. Rowlingovou o titul nejúspěšnějšího a nejvýdělečnějšího autora planety: celkově se prodalo přes tři sta sedmdesát pět milionů výtisků jeho knih. Naposledy vydal román ve spolupráci s bývalým americkým prezidentem Billem Clintonem, úspěchy slaví i na poli dětské literatury. Patterson se teď pokouší přizpůsobit nové technologické realitě: nedávno vydal román *The Chef* (Šéfkuchař), a to prostřednictvím Facebooku, konkrétně jeho komunikační aplikace Messenger.

„Kdybyste mi před deseti lety řekli, že jeden z mých románů vyjde jako proud chatových bublin, asi bych se vám vysmál. Ale zkoumání nových způsobů, jak zůstat ve styku se čtenáři, je pro mě důležité. Zkušenost s Messengerem dělá z *The Chef* nejen příjemnější zážitek pro čtenáře mladších generací, ale nabízí také lákavé a napínavé čtení jako nic jiného,“ pravil Patterson v prohlášení.

V mobilní aplikaci Messenger stačí vyhledat „The Chef by James Patterson“. *The Chef* vypráví pomocí zpráv, videa, zvukových nahrávek i voleb pro čtenáře příběh neworleanského kuchaře, majitele foodtrucku a detektiva v jedné osobě, který se snaží očistit své jméno — je obviněn z vraždy —, přičemž (pro Pattersona příznačně) odhalí teroristickou hrozbu.

James Patterson se rozhodl pro spolupráci s Facebookem nejen kvůli péči o své fanoušky, ale také kvůli zkosnatělosti nakladatelského průmyslu. „Nedělají toho dost a já si nejsem úplně jistý proč,“ řekl Patterson časopisu *Newsweek*. „Není na nich nic špatného, ale skoro všichni nakladatelé ve státě mají jeden a ten samý přístup. Potřebujeme více kreativity, měli by být otevřenější novým věcem.“

Jednou z těch nových věcí by mohla být podle Pattersona právě

„kombinace všeho“. *The Chef* je prvním podobným projektem oficiálně podporovaným Facebookem a jeho platformami (Messenger, Instagram).

Příběh vyjde i knižně, v únoru 2019. Na Messengeru je dostupný od října.

Vyčištěný Pulitzer

Americký spisovatel Junot Díaz se může vrátit do čela Pulitzerovy rady. Několikaměsíční vyšetřování nepotvrdilo obvinění ze sexuálního násilí. Ke stejnému závěru před časem došla i speciální komise Massachusettského technologického institutu.

Junot Díaz rezignoval na předsednictví Pulitzerovy rady — která mimo jiné každoročně rozhoduje o laureátech Pulitzerových cen — a post lektora tvůrčího psaní na Massachusettském technologickém institutu v květnu letošního roku. Stalo se tak poté, co jej spisovatelka a bývalá Díazova studentka Zinzi Clemmonsová nařkla nejprve osobně na literárním festivalu v Sydney a následně na Twitteru ze sexuálního násilí. Ke Clemmonsové se později přidalo několik dalších žen. Díaz měl být v minulosti agresivní, zneužívat své pozice a nutit ženy k líbání.

„Uvítal jsem nezávislé vyšetřování Pulitzerovy rady a potěšila mě její pečlivost a odhodlání projít každou maličkost. Jsem rád, že vyšetřování odhalilo pravdu,“ stojí v Díazově prohlášení. „Těším se, až se vrátím k důležité práci v radě.“

Antikváři se vrátili z dovolené

„Amor librorum nos unit“ čili „Láska ke knihám nás spojuje“ zní motto Mezinárodní ligy antikvářů (International League of Antiquarian Booksellers, ILAB). Počátkem

listopadu se ukázalo, že nejde o prázdné heslo: přes pět set padesát antikvariátů z dvaceti šesti zemí se spojilo v protestu proti krokům firmy Amazon. Úspěšně.

Největší internetový obchod v roce 2008 koupil prodejní platformu AbeBooks, globální antikvariát, který od roku 1995 sloužil profesionálům i čtenářům k prodeji a nákupu raritních knih a tiskovin. Portál zprostředkuje uživatelům i prodejcům pouze samotný nákup a transakci, za dopravu už ručí jednotliví obchodníci. I tak se jedná o důležitou platformu ve světě starožitných, starých a vzácných knih, hlavně kvůli mezinárodnímu obchodování.

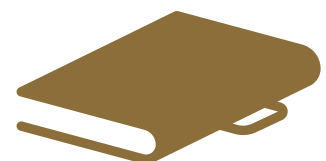
Provozovatelé a vlastníci antikvariátů napojených v České republice, Jižní Koreji, Maďarsku a Rusku na AbeBooks dostali na konci října od firmy neosobní e-mail s informací, že web v těchto zemích končí. „Omlouvám se za tuto nepříjemnost,“ stálo na konci dopisu. Amazon, respektive portál AbeBooks, krok zdůvodnil přechodem k jinému zprostředkovateli plateb.

V případě pražského antikvariátu Valentinská „nepříjemnost“ znamená pět pracovních míst a dvacet tisíc knih v cizím jazyce, které se skoro nedají prodat v kamenné prodejně. Provozovatelé antikvariátu Valentinská Jan a Ondřej Schickovi proto kontaktovali a informovali ILAB a její členy.

Mezi nimi byl i britský knihkupec Simon Beattie, který navrhl a rovnou zahájil bojkot: na profilu svého obchodu na AbeBooks zvolil možnost „dovolená“, čímž do odvolání znepřístupnil svůj sortiment. Během několika dní se přidalo přes pět set obchodů z celého světa a z AbeBooks zmizely miliony vzácných titulů.

Protest zafungoval. Na setkání 7. listopadu se zástupci ILAB a AbeBooks dohodli, že antikvariáty v dotčených zemích můžou nadále využívat služeb portálu za nezměněných podmínek.

-zst-

Masakr cen

Jan Němec

„Všichni vyhráli a všichni budou odměněni,“ vyhláší Blboun Dodo z *Alenky v kraji divů*. Právě tuto větu si americký literární vědec James F. English dal do záhlaví úvodní kapitoly své dnes již slavné studie *Ekonomie prestiže*. English zde zkoumá ceny, vyznamenání a oběh kulturních hodnot, a to v době ohromujícího nárůstu počtu cen, který přesvědčivě dokládá. Jenže v českém literárním prostředí v poslední době kupodivu došlo k přesnému opaku. Mizí jedna literární cena za druhou a vypadá to, že ty zbývající své laureáty staví spíše do překérní pozice, než že by jim vynášely nějaký kulturní kapitál, jak English argumentuje.

Srovnejme si rychle situaci před pěti lety a dnes. V roce 2013 Cenu Josefa Škvoreckého obdržela Jakuba Katalpa za román *Němci* — letos ji neobdržel nikdo, cena honorovaná kdysi částkou dvě stě padesát tisíc korun tiše zanikla přede dvěma lety. Státní cenu za literaturu převzal v roce 2013 Petr Hruška za sbírku *Darmata* — ten stejný Petr Hruška, který letos společně s dalšími třemi porotci odstoupil z poroty a cenu definoval způsobem, který ji laureátovi neumožňoval převzít bez podezření ze schvalování politiky Andreje Babiše. („Nemohu přijmout toto ocenění za situace, kdy se větší část poroty od něho morálně distancuje,“ napsal ve svém prohlášení Jiří Hájiček.) Podobně se to už několik let má s anketou *Lidových novin* o Knize roku. V roce 2013 uspěl Bohdan Chlíbec se sbírkou *Zimní dvůr* — letošní vítěz v době psaní tohoto sloupku není znám, zato je velmi dobře známo, že anketa má čím dál menší prestiž, neboť ji vyhláší noviny

vlastněné — opět — Andrejem Babišem a čím dál větší část kulturní obce se od ní odvrací. A ještě pro úplnost: Cena Česká kniha udělovaná na veletrhu Svět knihy během posledních let přišla o to málo, na co sázela, a bilanční debata, která na půdě Ústavu pro českou literaturu každoročně shrnovala uplynulý literární rok, se letos vůbec nekoná. Vypadá to, že jedinou víceméně funkční literární cenou je Magnesia Litera.

Nechci zde znova vříit emoce tím, zda Hruškovo odstoupení z poroty Státní ceny a hromadné bojkotování ankety o Knize roku dává, nebo nedává smysl. Co je v současné politické atmosféře snadno pochopitelné z lidského hlediska, ztrácí občas věcné opodstatnění při bližším zkoumání. Osobně mi připadá, že například v postoji kulturní obce k anketě *Lidových novin* je nepřehlédnutelný kus flagelantství: také flagelant své sentimenty s gustem projevuje na vlastním těle, přestože ve světě je dost skutečného utrpení, které si říká o pozornost. Jinak řečeno, občanský nesouhlas s Andrejem Babišem a tím, co reprezentuje, se rozhodně dá vyjadřovat účinněji než neúčastí v kulturní anketě.

Takže je to možná jen souběh různorodých okolností. Některé literární ceny zanikly, jiné postihlo přirozené znevýznamnění, pozice dalších se komplikuje jejich politizací, byť paradoxně nikoli ze strany politiky, ale ze strany literárního prostředí. Ale ať už jsou důvody jakékoli, výsledkem je cenové utrnutí. Lze nad tím snadno mávnout rukou s poukazem na to, že literární ceny jsou stejně jenom pěna dní, nebo dokonce s hřejivým pocitem, že všichni, kdo se na ceny třesou, tak trochu

utrnou. Jenže z pohledu oborové infrastruktury, kterou je třeba udržovat jako trubky v hospodě s tankovým pivem, je zánik cen a různých bilancí problém.

Není to tak dlouho, co se psalo o tom, že literární ceny suplují literární kritiku mizející z mainstreamových médií. Je to dost neúplná náhražka, protože literární ceny o literatuře zase tolik nepřemýšlejí, ale přinejmenším z pragmatického pohledu na tom něco je. Literární cena je zkrátka mediálně vděčná záležitost, sugeruje soutěžení, nabízí vítěze a má na rozdíl od zbytku literatury událostní charakter. Každá literární cena tak přispívá k cirkulaci literárního obsahu, rok co rok udržuje v oběhu pár jmen a pár knižních titulů, generuje recenze a rozhovory. Řečeno úplně prostě, média hledají obsah a literární ceny tento obsah v případě literatury nabízejí v mediálně přijatelné podobě. Občas dokonce mohou fungovat i jako trojský kůň, to když se ukáže, že autor oceněné knihy svede mluvit i o jiných věcech než o psaní. Jsou tedy užitečným nástrojem, o něž je škoda přijít, protože za něj v současnosti není náhrada. Ani literární časopisy, ani sociální sítě, ani blogosféra neposkytují tento typ reflexe, a hlavně nevytvářejí kulturní kapitál tak snadno. Nejde přitom o konkrétní autory, ale o literaturu jako instituci, která jednotlivé autory dalece přesahuje, ať už si to uvědomují, nebo ne.

Když Blboun Dodo říká, že všichni vyhráli a všichni budou odměněni, ironizuje se tím samozřejmě zprofanování cen. Ale to nám teď zrovna nehrozí. Když navíc všichni vyhrají a všichni budou odměněni, je to pro literaturu přece jen lepší, než když všichni prohrají a nikdo nedostane nic, jak jsme měli možnost sledovat letos.

Autor je redaktor Hosta.

Via Appia, Řím, Itálie, 2008

Poutník do Palani, Indie, 2010

Loučení s Jiřím Rambouskem

1927—2018

Michal Přibáň

Milý Jiří, asi by jménem Tvých žáků neměl hovořit někdo, kdo jím přisně vzato vlastně nebyl. Shodou šťastných okolností jsem sice v roce 1989 ještě jako student mohl napomoci Tvému návratu na fakultu, ale v posluchárnách jsme se pak potkávali už jako kolegové, a to obvykle ve dveřích, když jeden s přednáškou končil a druhý začínal. Přesto se mi od Tebe dostalo několika důležitých, nejen odborných lekcí, nikoli však na fakultě, nýbrž nejčastěji ve Tvém bytě na České. V bytě, který se sice s přibývajícím věkem a stoupajícími náklady stále zmenšoval, ale pořád se do něho vešlo všechno to, co jsi k životu opravdu potřeboval: knihy, knihy, knihy a také pověstný šuplík s výstřížky, ve kterém jsi pro mě vždycky našel to, co jsem marně hledal v knihovnách nebo veřejných archivech, přestože předmětem mého zájmu někdy bývali i ti nezapomenutější autoři.

Zdeněk Kožmín o Tobě kdysi napsal, že jsi *absolutně protilehlý ke lži*. Já sice vím, že jsi někdy dokázal i pohotově zalhat, například v můj prospěch Městské vojenské správě, ale také vím, co měl Tvůj dlouholetý kolega a přítel na mysli: Tvou opravdovost a poctivost. Dospěli jsme do časů, kdy se tato slova mohou jevit jako zprofanovaná, jenže ve Tvém případě se mi opravdu nechce hledat synonyma. Navzdory těmto Tvým vlastnostem nicméně několikrát nastaly chvíle, kdy jsi nám neřikal pravdu — a to především sám o sobě.

V několika rozhovorech v tisku jsi například tvrdil, že nejsi pilný, soukromě jsi dokonce hovořil o své lenosti. Jako bys věřil, že tímto tvrzením obelstíš své žáky, kteří kdysi zpracovali,

publikovali a potom stále a stále doplňovali Tvou bibliografii... a kteří Tě do posledních dnů doma zastihovali nad rozepsanými články či doslovy a nad rozpracovanými edicemi.

Říkal jsi o sobě, že jsi roztěkaný, a pojem „nesoustavnost“ jsi dokonce umístil do titulu své nejdůležitější knihy, jakési summy své odborné práce, kteroužto summu jsi ovšem vydal příliš brzy, už v pětasedmdesáti letech, takže k ní kolegové z fakulty museli později vyrobit ještě dva knižní dodatky. Možná jsi Ty sám svou práci opravdu viděl jako roztěkanou a nesoustavnou, ale Tví čtenáři, kteří dlouhodobě či příležitostně bádají třeba nad protektorátní poezií nebo nad dílem Josefa Palivce či Jiřího Mahena nebo kteří nepohrdají regionální kulturou, tento dojem určitě nemají.

A tu vůbec největší nepravdu ses nám pokusil namluvit v často opakovaném tvrzení, že jsi jen kantor, a ne vědec. Sám jsi přitom věděl, že slovo *jen* ke slovu *kantor* nepatří; kdyby patřilo, nedával by sis na své práci tak záležet. S mnoha dalšími Tvými žáky jsem alespoň tu a tam mohl pozorovat Tvůj výkon, a nejspíš i prožitek učitelské práce: obvykle jsi zavřel oči, aby ses mohl při výkladu dokonale soustředit, vydal ses na cestu kolem lavic a mezi nimi, a nikdy jsi do žádné nenarazil. Pozorovali to všichni, vždycky v říjnu každý nový ročník, a nikdo to nedokázal pochopit. David Kroča Tě pak v doslovu k jedné Tvé knížce nazval „vytrvalým chodcem literární vědy“ — a já jsem zásluhou této metafory pochopil Tvou nejen pedagogickou, ale i odbornou metodu. Mnozí z nás, kteří se pohybujeme v oboru, čas od času — anebo vždy

a zásadně — překonáváme velké badatelské vzdálenosti taxíkem, který řídí naši předchůdci či kolegové, a do domněle nadoblačných výšek se vozíme výtahem, který táhnou naše ambice. Ty jsi vždy a za všech okolností *chodil pěšky*.

Nikdy Ti nebylo zatěžko sestoupit až k základům, pokud to bylo nutné — a ono je to nutné vlastně vždy. Nikdy jsi dopředu neplánoval, do jaké výšky svou studii vystavíš, ale vždycky Ti záleželo na tom, aby stála na spolehlivých základech a neměla trhliny ve zdech. Dobře jsem Tvou metodu poznal, když jsem se jednou pokusil o totéž, cos dělal Ty, tedy když jsem k několika anonymně publikovaným básním hledal jejich autory. Při čtení Tvých studií na toto téma jsem pochopil, jak sečtělý a poctivý musí být vědec, aby dokázal stavět z tak křehkého materiálu a aby si pak na vrcholu stavby mohl dovolit zformulovat skutečný úsudek, a ne pouhý odhad. Po čase mi došlo, proč sis to mohl dovolit Ty. Je to proto, že ses při své pěší chůzi literární vědou *zásadně vyhýbal jakýmkoli zkratkám*.

Obecně se má za to, že zkratky napomáhají k rychlejšímu dosažení cíle, ale nemusí to tak být vždy — někdy je na překážku povaha cíle, jindy povaha badatele. Chceme-li být nejen chodci, ale i pečlivými kartografy literární historie, tak pečlivými, jako jsi byl Ty, neměli bychom se zdržovat zkratkami. To jsem si odnesl z téměř třicetiletého studia na Tvé soukromé škole v bytě na České.

Pochopil jsem to správně?

Řeč při smutečním obřadu 12. 11. 2018.

V neděli 4. 11. zemřel literární historik Jiří Rambousek, na něhož budou vzpomínat především absolventi Pedagogické fakulty MU, přesněji řečeno ti, kteří měli štěstí a bohemistiku zde studovali v lepších letech fakultních dějin. Po absolutoriu pražské filozofické fakulty (1951) prošel jako pedagog všemi školskými stupni v Jablonci nad Nisou a okolí, odkud v roce 1962 odešel do Jihlavy a v roce 1964 na právě obnovenou pedagogickou fakultu do Brna. Po roce 1968 musel ze školy odejít a jeho první

knižní práce, kolektivní slovníková příručka *Česká literatura 1918—1945*, šla v roce 1971 z tiskárny rovnou do stoupy. Až do roku 1987 pak pracoval jako skladník, vrátný, topič a nakonec účetní v brněnském družstvu Dlažba. Počátkem roku 1990 se vrátil na fakultu, jejíž katedru bohemistiky krátce vedl, a jako externista na univerzitě působil až do roku 2014. Svě nejvýznamnější studie publikoval roku 2003 souborně v Torstu pod názvem *Nesoustavná rukověť české literatury*.

**S Petrem Vacíkem o spiritualitě,
církvi a kostele v Hollywoodu**

Z člověka nelze Boha vyškrábnout

**Ptal se Jan Němec
Fotografie David Konečný**

S knězem a zakladatelem Exercičního domu v Kolíně Petrem Vacíkem jsme se potkali přímo v kostele Nejsvětějšího Salvátora. „Tam to má zabrané Halík, tam bývá Orko Vácha a já mám pro rozhovory vyhrazenou komůrku pod schody,“ vedl mě stranou ke dvěma křeslům a elektrickému topení. Během našeho rozhovoru někdo po dlažbě kostela šoupal hliníkovým žebříkem a Petr Vacík se těšil, že prozkoumá otvor za oltářním obrazem, který možná několik set let nikdo nesundal.

Co myslíte, že se v takovém otvoru dá najít?

Člověk nikdy neví. Posledně jsem se tady pokusil důkladně vyluxovat svou komůrku, kam za mnou lidé chodí ke zpovědi a na rozhovory, a na dně díry ve zdi zaplněné popelem a kamením se mi na vysavač přisál nádherný opukový fragment postavy modlícího se Krista z konce čtrnáctého století. Archeologové se v Klementinu snažili něco podobného najít desítky let. Během toho mého úklidu ale v kostele meditovaly desítky mladých lidí. A to je ono. Když chcete najít něco cenného, musíte do hloubky.

Působíte nejen tady u Salvátora, ale také v Exercičním domě v Kolíně. V době, kdy toto číslo *Hosta* vyjde, tam zrovna povedete kurz Adventní rekolekce. V čem to spočívá?

Zrovna tento kurz je vcelku tradiční. Nabízíme možnost zklidnit se před svátky, pokud vám to přijde smysluplnější než třeba uklízení nebo nákupní horečka. V termínu rekolekce se ozývá latinské *recolectio* — znovu sebrání se, dání se dohromady. Čeština s tím hezky pracuje v imperativu, když říkáme seber se! Ano, člověk se na takový kurz jede sebrat. Ale není to primárně terapeutické, nesbíráme se ze svých potíží, ale usebíráme se. A to se týká i všech dalších kurzů, které v Exercičním domě v Kolíně nabízíme — vždy jde o usebrání, o cestu do nitra, do středu, do srdce.

Jste jezuita a exercicie jsou samozřejmě běžnou součástí jezuitské spirituality. Ale vy se v Kolíně snažíte rozvíjet ji cestami, které přinejmenším v Česku nejsou úplně běžné, ať je to zazen, nebo kontemplativní modlitby...
V Česku možná ne, ale jinde ano. Věci, které v Kolíně děláme, možná občas působí nezvykle, ale jsou vlastně starší než ta tvář náboženství, která se u nás ukazuje posledních dvě stě let. Lidé kolem Exercičního domu často studovali nebo žili v zahraničí a udělali tam stejnou zkušenost — účastnili se různých duchovních cvičení a zjistili, že nic takového v Česku není. Tady se lidé sejdou, říkají se

jim zbožné věci a jak to všechno má správně být. Ale my jsme zažili spíš to, že někdo řekl: No dobře, ale tak jdi a teď dělej tohle a pak přijď a probereme, co bys mohl dělat dál. Mainstreamový katolicismus nás začal frustrovat, říkali jsme si, proč nejde u nás to, co je všude jinde docela normální. Jinak řečeno, katolický katechismus sice velebí kontemplativní modlitbu, ale když k ní někde přikročíte, běžní katolíci mají obavu, že jde o něco nekřesťanského. Jakákoli forma meditace je v Česku považována za východní záležitost, ale to jen proto, že neznáme vlastní tradici.

Dobře, to jsme si vyjasnili termíny. Ale jak to tedy bylo s vámi a zenem?
Zen je součástí mé spirituality dvacet let. Je to můj osobní nástroj a cesta, neučím ale zen ostatní lidi. Já učím západní kontemplaci. Mnoho lidí, i křesťanů, kteří ke mně chodí, však zen také praktikuje, často i déle než já. Pomáhá mi to tedy lépe jim porozumět. V mém příběhu je několik zenových mistrů z Evropy i Asie, kteří mi pomohli, něco mě naučili, a hlavně mi dali výzvu ve formě kóanů, kterou mi žádný mistr křesťanské spirituality nedal. Trávil jsem s nimi čas především ve Švýcarsku a Indii, ale trochu

Meditace je v Česku považována za východní záležitost, ale to jen proto, že neznáme vlastní tradici

Mně ta nedůvěra z tradičních katolických kruhů připadá pochopitelná. V nabídce vašich kurzů jsou například filmové exercicie, používáte zazen, sádhanu nebo metody mindfulness, to je asi pro české katolické prostředí terra incognita. Vy sám jste se například se zen-buddhismem setkal kdy?
Už někdy koncem devadesátých let. Ale asi bych to nenazval přímo zenovým buddhismem, spíše jen zenem.

Jaký je v tom rozdíl?

Zen-buddhismus je zenová meditační praxe prováděná přímo v kontextu žitého buddhismu. Když jste buddhista, můžete, nebo nemusíte dělat zen. Ale stejně tak platí, že když děláte zen, můžete, nebo nemusíte být buddhista. Myslím si sice, že buddhistický a křesťanský zen jsou velmi podobné, ale zároveň vůbec netvrdím, že by si byly podobné křesťanství a buddhismus. To, čemu se věnuji já, je každopádně křesťanský zen. Zenovými mistry, od kterých jsem se učil, nebyli buddhisté, ale katoličtí řeholníci, obvykle jezuité.

i v Čechách. Meditovat třeba i jen měsíc pod přísným vedením dobrého mistra je veliký dar. Zen ve mně jako první uspokojil potřebu hlubší spirituality. Teprve po něm přišla kontemplace. Kde zen sahá na západ a nabízí svou nahou ruku bez rukávu buddhismu, tam zase ruka kontemplace sahá na východ. Na sobě má samozřejmě rukáv křesťanství, ale v místě, kde se ty ruce potkávají, jsou nahé. Každá je jiná, ale mohou si potřást a zapadají do sebe.

Jak to vlastně bylo historicky? Proč zrovna jezuité zen částečně integrovali do své tradice?

Jezuité vznikli až v šestnáctém století, takže teprve tehdy mohlo dojít k prvním kontaktům. Už František Xaverský si ve čtyřicátých letech šestnáctého století zaznamenal, jak navštívil zenové kláštery a snažil se pochopit, co to tam ti mniši vlastně dělají. Ke kontaktům tehdy docházelo hlavně v Číně a Koreji a první zájem pochopitelně byl misijní, to znamená, jak tamní náboženství nahradit tím naším. Ale téměř současně se rozvinul trochu jiný přístup, takzvaná

akomodace, tedy snaha naroubovat křesťanství na domácí tradici. Tím se jezuité zabývali velmi aktivně, možná až příliš, protože jim to pak Řím zakázal. Ale podstatnější je vývoj ve dvacátém století, kdy se otevřelo Japonsko. Západní misionáři se setkali s tamní elitou a zjistili, že se sami mají co učit od zenových mistrů. Klíčovou osobností se stal Hugo Enomiya-Lassalle, německý jezuita, který zažil útok na Hirošimu a který byl sice nikoli první, ale nejvýznamnější postavou mezináboženského dialogu mezi křesťanstvím a zen-buddhismem. Společně s dalšími jezuity se stal žákem zenového mistra a najednou vyvstala nová situace: zenoví mistři začali říkat západním řeholníkům, že by to mohli učit na Západě. A oni časem zjistili, že to skutečně učit mohou, protože zevnitř se to velmi podobá křesťanské tradici. Další impuls ve dvacátém století pak vyšel shora, přímo z Druhého vatikánského koncilu, který v rámci obnovy západního křesťanství vyzval řeholníky, a obzvláště ty zabývající se kontemplací, aby se setkali se svými druhy v jiných náboženstvích,

prozkoumali jejich metody a učinili je součástí pokladu vlastní tradice.

Když to zjednodušíme na ty základní pojmy, které se v případech západní a východní spirituality vždy vynoří: Je tedy modlitba a meditace totéž?

Je a není. Na úrovni techniky, metody, postupu to obvykle totéž není, ale v samotné praxi často jde o synonyma. Když řeknu, že se někdo modlí nebo medituje, může to opravdu označovat stejnou vnitřní zkušenost. Obrazně řečeno, předpokojí vypadají různě, ale vchází se jimi do stejné vnitřní komnaty. V češtině v současnosti neexistuje ustálený jazyk vnitřní zkušenosti, takže je třeba pojmy definovat v rámci různých přístupů a tradic, zvláště pokud nám jde o akademickou přesnost. Ale praxe je opět sjednocuje.

Přesto se člověk často setká s názorem — třeba i u Carla Gustava Junga —, že východní metody západní duši prostě nepadnou, nejsou na ni střížené... Samozřejmě že západní a východní kultura jsou hluboce rozdílné.

Například už jen pohádky, na které se dívají děti v Číně, vytvářejí úplně jiný vztah k transcenci. Spousta věcí z východních tradic je pro nás nepochopitelných, možná i proto, že k pochopení nejsou. Ale v tom případě musíme také připustit, že spousta věcí z naší kultury zůstává nepochopitelných pro lidi v Číně nebo Indii. Víte, tady se například pořád řeší, jestli někde může nebo nemůže stát mešita. Ale pokud považujeme za normální mít v muslimské zemi kostel, když tam žijí nějakí křesťané, musíme jedním dechem obhajovat, aby zdejší muslimové měli mešitu. Říkám to jako paralelu k tomu, o čem mluvíme. Pokud si totiž skutečně myslíme, že východní náboženství jsou pro západní duši nestravitelná, tak proč jim tam pořád nosíme křesťanství s tím, že je univerzální?

Univerzální už dávno není ani v Evropě. Například o Česku se stále dokola opakuje, že je ateistickou zemí, ale současné lidé vedou docela divoký duchovní život, když jezdí na semináře

všeho druhu od rodinných konstelací po tantru. Máte pocit, že žijete mezi neznabohy?

Musím říct, že příliš mnoho tvrdých neznabohů neznám; je to jistě dáno i tím, co dělám. V těch výzkumech je často potíž s nedostatkem kolonek, většina lidí se necítí být ani ateisty, ani nepřísluší k žádné církvi. Jsem sice kněz, ale často se pohybuji mimo církevní prostředí. Vidám se s lidmi kolem divadla nebo filmu a ti by mě možná měli za exota, kdyby mě viděli tady u Salvátora v těch divných šatech, ale když se s nimi potkám o půlnoci někde v baru, je to jiné. Stojí mě to sice nějaký jaterní výkon, ale mohu s nimi mluvit v jejich prostředí. Jsou to ateisté? Podle mě jsou duchovně často o dost dál než mnozí, kteří dokonce žijí v křesťanských kláštřích. Ale v těch výzkumech prostě nemají co zaškrtnout.

Příslušností k církvi se tedy podle vás dnes už religiozita měřit nedá...

Samozřejmě že ne. Bůh není nějaká figurka, kterou náboženství přiřazuje k člověku. Je to přece úplně obráceně — člověk, který je hluboce lidský, otlučený životem, člověk, který se věnuje například umění, ten je přece duchovně skoro automaticky. Všechno, co člověku umožňuje vstupovat do vlastního nitra a zase z něj vystupovat a poznávat druhé lidi, s sebou nese poznání Boží. Z člověka nelze Boha vyškrábnout. Náboženství je jen nástroj, který můžete, nebo nemusíte používat. Skutečně nemusíte, vždyť pro mnoho lidí, a to i v církvi, je náboženství nikoli nástrojem, ale překážkou v poznání Boha. Fandím lidem, kteří jsou zklamaní z církve, minimálně z té naší západní, o české ani nemluvě, protože přece mají proč. Podívejte se na současného papeže, kolik věcí musí v církvi měnit a jaký odpor to vyvolává, přestože se jen vrací ke Kristu a evangeliu. Člověk opravdu nepotřebuje církev, aby mohl žít v Boží přítomnosti.

Mluvíte jako člověk otevřený všem hledajícím, ale pořád jste také součástí instituce, jejíž hlavou je v Česku kardinál Duka, který má podle všeho blíž k císaři než

k Bohu. Trápí vás, jak se česká církev v poslední době prezentuje?

Víte, já jsem taky církev a doufám, že ti, co se setkávají se mnou, s tváří církve potíže nemají. Sem do Salvátora chodí spousta lidí z různých oborů, setkávají se, modlí — a tito lidé jsou taky církev. Neredukujeme setkání s církvi na mediální výstupy některých jejích představitelů. To je, jako kdybyste říkal, ti Češi jsou hrozní, podívejte se na Zemana.

Je to tedy podobně jako v politice problém reprezentace?

Vy ani já pravděpodobně neznáme skoro nikoho, kdo Zemana volil. A já neznám skoro nikoho, kdo by schvaloval, co Dominik Duka nebo Petr Piňha říkají. Ale co mám dělat? Mohu nabízet jenom to, co jsem sám našel — jak mně evangelium dává smysl, co potvrzuje teologie a co si lze ověřit v živém společenství. Nejsem tu od toho, abych měnil církevní struktury nebo říkal, jak mají mluvit nejvyšší církevní představitelé. To je jejich odpovědnost. Mně bylo svěřeno bohatství vztahů s lidmi, kteří upřímně hledají Boha, a osobní vztah s Dominikem Dukou nebo Petrem Piňhou nemám. Nestydím se, že jsem Čech, kvůli tomu, jakého máme prezidenta, a nestydím se za to, že jsem katolík, kvůli tomu, co slyším poslední dobou z katedrál — stydím se jen za to, co z té katedrály slyším, a to je důležitý rozdíl. V teologii se říká: miluj hříšníka a nenávid hřích. Takže já mám rád Zemana, ale nemám rád, co říká a dělá. Mám rád papeže Františka a mám rád také to, co říká a dělá.

Právě papež František církev hodně rozděluje...

Papež František nepřináší nic nového. Říká, přečtěte si evangelium. My jsme firma, která má ve stanovách evangelium, tak se podle toho chovejme. Co jsme z něj udělali? Vždyť máme rakovinu. A ta rakovina není něco, co máme vystavovat na odív a pozlatit. Ne, máme jasně říct, že to je nemoc. Když vám doma ve špajzu něco zplesniví, prostě to vezmete a vyhodíte. Nebudete psát traktáty o tom, že také plesnivé věci mají právo na své místo ve špajzu a jsou součástí tradice,

protože tam přirozeně vyrostly. Papež je velmi tradiční v pozitivním slova smyslu, volá nás zpátky k evangeliu.

Zvláště sestříhané nitro

Nepocházíte z katolické rodiny. Co vás přivedlo k víře?

Ale co to znamená z katolické rodiny? Pocházím z Rumburku na česko-německých hranicích, chodil jsem kolem kostela do školy a znal jsem jednu paní, která ho prý navštěvovala. Do kostela nechodil nikdo z mých učitelů, nikdo z mých spolužáků ani já. Víra zkrátka v osmdesátých letech v česko-německém pohraničí nebyla v nabídce, nepraktikovala se, přestože všichni v rodině byli pokřtěni. Já sám jsem se k víře dostal až v devadesátých letech. Řešil jsem otázku existence Boha i mého vztahu ke křesťanské složce naší kultury. Asi tak ve čtrnácti mi došlo, že Bůh je a že křesťanství je dobré náboženství. Když se dobře použije, jak bych dnes dodal. Moje duchovní hledání a zkušenost našly v křesťanském prostředí živnou půdu. Nebyl to však ostrý přechod, spíše postupné zrání a prorůstání. Původně jsem si myslel, že mi bude stačit, když se nechám pokřtít a začnu chodit do kostela, ale ukázalo se, že musím hledat hlouběji.

Proč jste si vybral zrovna jezuitský řád?

Vnímal jsem to tak, že řády jsou prostory určené k tomu, aby se v nich mohlo kopat hlouběji. Motal jsem se kolem dominikánů, ale po nějakých dvou třech letech jsem z toho vystřízlivěl. V té době jsem studoval chemii na Vysoké škole chemicko-technologické, občas jsem zašel sem k Salvátorovi a postupně jsem si začal všimnout, že ti nejzajímavější lidé, kteří přijížděli, byli obvykle jezuité. Vzal jsem si tedy texty Ignáce z Loyoly a zjistil jsem, že je mi to velmi blízké. Po absolvování studia chemie jsem pak vstoupil k jezuitům a myslím, že jsem neprohloupil.

Po noviciátu jste odešel studovat filozofii na Hochschule für Philosophie v Mnichově a potom teologii přímo na Papežskou univerzitu Gregoriana v Římě. Jak je

to dnes s filozofií a teologií? Už se konečně zjistilo, kdo je čí služka?

To už samozřejmě nikdo neřeší. Podle mě jsou obě služby člověka. Někdo si lépe poslouží filozofií, někdo teologií. Upřímně řečeno, mě dnes nezajímá ani jedno, obojím jsem se zklamal. Ne že bych měl k filozofii a teologii negativní vztah, ale prostě mi nedaly to, co jsem hledal. Jsem rád, že jsem dějinami filozofie prošel, ale nenašel jsem v nich skoro nic zajímavého. A z dějin teologie, které by snad na Papežské univerzitě mohly mít nějakou úroveň, mě toho také oslovilo málo, vlastně jen biblické věci a záležitosti týkající se umění. Místo přednášek z christologie jsem například začal chodit na přednášky z teologické interpretace současného umění, protože tam jsem se o Bohu a teologii za hodinu dozvěděl víc než ve vedlejší učebně za dva měsíce. Do té doby pro mě moderní a současné umění bylo pouhou dekorací a navíc jsem zamrzl někde v kubismu.

Velkým teologickým objevem pro mě byl Mark Rothko. Měl tehdy v Římě obrovskou výstavu. Byl to mystik, který vlastně v malbě došel tam, kam my míříme v meditaci a z čeho vychází třeba apofatická teologie.

Takže spekulativní rozum podle vás dříve nebo později vždy narazí do zdi?

Rozhodně dříve než později. Teologie ani filozofie přece nemohou vystihnout Boha. A už vůbec ho nemohou zažít. To dokáže jen živý člověk. A ten ho zažije i bez filozofie a teologie.

Stejně mě ty roky v Římě zajímají — ani ne tak z hlediska studia teologie, ale lidsky. Jaké to je být mladý jezuita v Římě a studovat na Papežské univerzitě?

Ty tři roky určitě byly dobré období, ale hlavně proto, že ze mě vyprchalo mnoho iluzí. Nechal bych splasknout tu bublinu Říma a Vatikánu — každý, kdo tam pár let žil, ví, že to

bublina je. Jistě, můžete v ní začít dělat kariéru... Rozdíl mezi Vysokou školou chemicko-technologickou a Gregoriánskou univerzitou je například v míře předstírání — chemici na VŠCHT si obvykle na nic nehrají, netváří se, že chemie je celý jejich život, na rozdíl od studentů teologie. To, co z mých studií skutečně přetrvalo, jsou vztahy s konkrétními lidmi. Papežská univerzita je cenná tím, že tam jsou lidé z celého světa — může se vám stát, že sto padesát lidí v posluchárně pochází z padesáti zemí světa. Tato mnohost typů a kultur mě nesmírně obohatila.

Vaše studia teologie pak pokračovala ještě za oceánem v Berkeley. Je americká a evropská religiozita hodně odlišná?

Když jsem po dvou letech z Ameriky odjížděl, tvrdil jsem, že tam znamená náboženství něco jiného než v Evropě. V Americe je mnohem větší sklon k fundamentalismu, ale to není příliš

zajímavé a já jsem to v Kalifornii vlastně ani nezažil. V něčem jsou naopak napřed, Američané jsou i v teologii zvyklí být srozumitelní, praktičtí a pokud možno přímočaří. Dalším rozdílem je pak samozřejmost náboženství. U nás je spiritualita věcí plachou, jak říkal Václav Havel, a velmi osobní, kdežto v Americe se daleko více vtahuje do interakce, která však bývá dost často jen formální.

Vy jste prý byl pár měsíců knězem přímo v Hollywoodu. Jak se to stalo?
Šel jsem tehdy za rektorem v Berkeley, že letím do Evropy na kněžské svěcení a pak že mám celé léto volno. Říkal jsem si, že bych na jeho doporučení mohl třeba za byt a stravu pomáhat nějakému faráři v době letních dovolených, a tím poznat zase jiný kus Ameriky. Ale on mi odpověděl, že když se zajímám o film, bylo by nejlepší, kdybych šel do Hollywoodu. Přišlo mi to jako vtip, ale už za měsíc jsem měl první kázání v kostele přímo na Sunset Boulevardu — já, obyčejnej kluk z Rumburka.

Měla tamní pastorační činnost nějaká specifika?

Ten kostel stál uprostřed takových čtyř kvadrantů. Na severozápad leží Beverly Hills, kde bydlí hvězdy, jižně je čtvrt modrých límečků, kteří jim dělají účetnictví, vaří a uklízejí, třetí kvadrant jsou Filipínci a další národnosti a poslední je LGBT komunita. A všichni chodí do tohoto jednoho kostela. A teď jim všem dohromady kažte. Ale vlastně jsem to zase tolik neřešil.

Nechtěl jste tam zůstat?

Nechtěl, i když mě hlavně tamní česká emigrantská komunita přesvědčovala. V každém z těch větších měst — v San Francisku, Los Angeles, San Diegu a Sacramentu — jsou nějakí Češi a usilují o svého faráře, který by objížděl jejich farnosti. Ale já toto vůbec necítím jako své povolání. Moje vinice je tady v Čechách. Mně ta naše situace takzvaného ateismu přijde nesmírně dobrodružná a výchozí pozice církve v pěkném průšvihů mi připadá plodná pro to, oč skutečně jde. Nemůžeme se opírat ani o struktury, protože ty se bortí, ani o náboženský

konformismus, protože tu neexistuje, a to mi přijde skvělé, neboť zbývá jen ta hloubka.

V Hollywoodu jste byl správně už proto, že se zabýváte filmem. Když jsem se díval do sylabu filmových cyklů, které uvádíte, nebyly tam zdaleka jen snímky s náboženskou tematikou, jako je Scorseseho *Mlčení* nebo Pawlikowského *Ida*, ale i blockbustery, aktuálně třeba *První člověk*. Kdy jste se začal zajímat o film ve vztahu ke spiritualitě?
Prvopočátky spadají do doby nočních filmových klubů na ČT2. Jednou jsem si pustil televizi a zrovna tam běžela *Tenká červená linie* od Terrence Malicka. Díval jsem se na vojáky skrčené ve vlnici se trávě v mlze a říkal jsem si, to je nějaké divné, je tohle vůbec válečný film? Úplně mě to pohltilo. Magneticky mě přitáhlo něco, co bych dnes vykládal právě s pomocí pojmů spiritualita nebo meditace.

Předpokládám, že to byl popud ke vzniku kurzu Filmové exercicie, který v Kolíně nabízíte. Jak byste ho mohl charakterizovat?

Vycházím z toho, že když se mnou nějaký film zalomcuje, znamená to, že rozechvěl něco, co ve mně už je. Film ve mně rozechvěje nějakou strunu a pak už ho vlastně mohu opustit a věnovat se dál tomu, co rozezněl. Všimám si tedy frekvence, v jaké struna vibruje, a snažím se nahmatat, na čem je uchycená. To je cesta do vlastního nitra. Nepředstavujte si tedy, že o filmech diskutujeme, hodnotíme je a podobně. Účastníci kurzu však mohou přijít konzultovat způsob, jak s těmi filmy a se svými vlastními tématy pracovat. Ono to vlastně úplně odpovídá klasickému přístupu k biblické kontemplaci: přečtu si text, vstřebám ho, zjistím, proč a jak je o mně, a tuto část svého života pak odevzdám Bohu. To je to klasické *lectio, meditatio, oratio, contemplatio* — čtení, rozjímání, modlitba, nazírání. Jediný rozdíl je v tom, že toto *lectio divina* nepoužívá text, ale film.

Na závěr svého studia teologie v Berkeley jste napsal práci právě o Terrenci Malickovi, jehož jméno už tu padlo. Znamená to, že v jeho filmech tu spirituální potencialitu spatřujete ve větší míře?

Spíš je tam systematicky zakódovaná. Malick je člověk, který si v Oxfordu dělal doktorát z filozofie, překládal do angličtiny Heideggera, pak teprve zběhl k filmu. Používá filmový jazyk trochu jiným způsobem, než je obvyklé. Mám pocit, že Malickovy filmy ve mně rozechvívají ty nejhlubší struny, které jsou skoro neslyšitelné, ale jejichž chvění se dá nahmatat. Nejde vůbec o témata, jako je dobro a zlo nebo soucit, které bychom v jeho filmech samozřejmě našli. Malick hodně pracuje se vzpomínkami, s elementy našeho dětství a vede nás ještě za ně. Záběry dětí na houpačce, které v nás vyvolávají pocity, jaké jsme sami měli, když jsme na houpačkách jako děti létali, pohled z postýlky na vlnici se záclony u otevřeného okna...

A znova opakuji, to není estetismus, nejde jen o to, že je to hezké, ano, je, ale to mají na starosti kameramané a art director Jack Fisk. Je to zároveň podstatné — Malick nás skrze tu krásu vede někam dál. U Malickových filmů, zvláště těch posledních, se často nedá říct, o čem jsou — jsou totiž vždy o našem nitru, které je také dost zvláště sestříhané...

Netočíte filmy, zato fotografujete a toto číslo *Hosta* doprovázejí právě vaše fotky. Jak jste se k tomu dostal?

Táta fotil, dědeček fotil... Ale kupodivu jsem víc začal fotografovat až v Mnichově, paradoxně mě k tomu přivedl profesor filozofie přednášející metafyziku. Viděl nějaké mé snímky a říkal, prosím tě, poříd' si pořádný foťák a věnuj se tomu, tohle má smysl. A když jste pak v Římě, Hollywoodu nebo Indii, kam občas jezdím, fotí se vám samozřejmě svým způsobem snadno. Jenže i když jsem jel fotit do centra Los Angeles, stejně jsem tam skončil u zachycování stínů mrtvých větví vrhaných na kovovou stěnu koncertní haly. Přitahuje mě pohled na obyčejné věci pod správným úhlem. A často zjistím, že to stejně vyfotit nejde, tak tam jenom jsem a civím.

Petr Vacík (nar. 1977) je farní vikář římskokatolické Akademické farnosti Praha a ředitel Exercičního domu v Kolíně. Vyrůstal v Rumburku a v Praze. Během pražských studií na střední škole konvertoval a nechal se pokřtít. Vystudoval nejprve analytickou a environmentální chemii na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze. Do jezuitského řádu vstoupil v roce 2000. Pak studoval filozofii na Hochschule für Philosophie v Mnichově. V letech 2004—2006 získal kvalifikaci k vedení duchovních cvičení ve Švýcarsku a pracoval jako pastorační asistent v Akademické farnosti Praha. V roce 2006 odešel do Říma, kde působil ve Vatikánském rozhlasu a studoval teologii na Papežské univerzitě Gregoriana. Na Graduate Theological Union v kalifornském Berkeley se specializoval na studium spirituální teologie. Ze Spojených států amerických se do České republiky vrátil v létě roku 2011. Zabývá se mimo jiné různými druhy duchovních cvičení (kontemplativní, filmové, sádhana, zazen), vztahem spirituality a umění, zvláště pak fotografií a filmem.

b

tajemství

ó tlaku v topení
vysoko v horách
ženeš horkou vodu ze sklepa
až do podkroví kde spí malé dítě
které se potí

auta projíždějící údolím znějí tak závažně
vesnice šumí jak rychlovarná konvice
není možné že měsíc není slyšet

vodu v topení pohání opravdový oheň ve sklepe
voda se cítí jinak
letadlo duní až přehlušuje hovor v obývací místnosti
se starým rádiem a výdejním okénkem z kuchyně
není možné že nebe není kovová klenba
v níž se hrozivě rozléhá i nepatrné pohnutí
piloti se budí hrůzou ze sna

rozsekaným dřevem jdou cévy plné horké vazké vody
paže mrtvého si vzpomínají na krev
život rozložen na prvočísla
a poskládán
absolutní stalenhag

do tmy svítí displej telefonu který nechce být spatřen
burácející tryskáč v rohu obrazovky

auta se schovávají v lesích
největším tajemstvím je voda v topení

pětihory

drobný hmyz si nepamatuje báseň
pracuje na cestě novou divočinou

pulec neví, kdo byl hodný
už to není potřeba

ve stínu tohoto listu
není vidět vycházející slunce

nezapíše se to
do žádného vědomí

jak dlouho to trvalo? / přibližná poloha zoo

trvalo to tak dlouho, že se fjord u mostu varddbroa
postupně uklízel z krajiny moře, až tam jednoho večera
prostě nebyl (svítily lampy, ale byla tma)

trvalo to tak dlouho, až si oceán stýskal po zářivých
světlech evropy, která se odsunula za afrikou, a všechny
tabule s mapami světa a nápisy přibližná poloha zoo se
staly nepravdivými

trvalo to tak dlouho, až utichl šelest v trávě a na světě
zůstala osada jednobuněčných organismů

trvalo to tak dlouho, až se ve tmě vody dalece mijely
prokariotní životní formy

trvalo to tak dlouho, že se mírně pootevřely dveře

s koncem sluneční soustavy vyjde najevo

že obsah vody na marsu jsme hluboce podcenili

jednou večer moje žena cvičila sklapovačky
tak tiše u toho dýchala
na dětském koberečku se zvířaty

pak se smála u videa s dítětem
zarputile jedlo cibuli v domnění
že je to jablko

pak mi přinesla sklenici vody a řekla na
to je pro tebe, ta voda

tu jsem přinesla pro tebe

Poutník do Palani, Indie, 2010

Poutníci v Palani, Indie, 2010

Marš do červené knihovny!

Petra Kožušníková

Při reflexi děl českých autorek stále dokola narážíme na řadu předsudků, které ženám vymezují v kontextu celé literatury méně významné místo: autorky jsou často odsouvány do pomyslných závorek ženské literatury, ženského psaní či psaní pro ženy — a vůbec: referenčním bodem jejich textů je přece červená knihovna. Lze to vnímat jako přežívající stereotyp, který neustále zkresluje skutečnou roli autorek v současné literatuře. Pro začátek je tedy na místě všechno spočítat.

Jaký je vlastně podíl autorek na beletristické tvorbě v Česku od roku 1990 do roku 2017? Kolik autorek v současnosti publikuje? Řada literárně-historických prací sice akcentuje nárůst podílu textů žen, nicméně chybí nám přesnější údaje, které by umožnily tuto představu konkretizovat. Lze však vyjít například z dat zveřejněných v elektronickém katalogu České národní knihovny. Na základě těchto údajů lze statisticky podchytit alespoň přibližnou představu o reálné situaci na českém knižním trhu. Odpovídá však tento podíl odborné reflexi, tedy kvalitativnímu hodnocení publikovanému v literárněhistorických příručkách? A jak je tomu u literárních ocenění?

Kolik jich vlastně je?

Nejprve si zodpovězme otázku: Jaký je podíl beletristické tvorby autorek na českém knižním trhu? Sekundární texty reflektují kvantitativní nárůst tvorby autorek po roce 1989: například Lubomír Machala v kapitole „Ženy v literatuře“ v publikaci *Literární bludiště. Bilance polistopadové prózy* (Brána, 2001), podobně Alena Zachová ve studii „Modelovost v současné literatuře psané ženami“ v knize *Žena v české a slovenské literatuře* (Slezská univerzita v Opavě, 2004) nebo Drahomíra Vlašínová ve studii „Tzv. ženská próza deset let poté. (Od žen, o ženách, pro ženy)“ ve sborníku *Deset let poté. (Česká a slovenská literatura po roce 1989)* (Ústav pro českou literaturu AV ČR — Slezská univerzita v Opavě — Slezské zemské muzeum, 2001). Jaká je však konkrétní míra tohoto i subjektivně pozorovaného nárůstu? Ze sčítání údajů elektronického katalogu České národní knihovny vyplývá, že situace se významně liší pro oblast poezie

a prózy. V poezii je zastoupení autorek méně vyrovnané a ve většině případů o 10 procent nižší než v próze, což potvrzuje i souhrnný údaj (poezie a prózy) za celé sledované období 1990—2017, kde rozdíl činí 12,5 procenta ve prospěch prózy. Onen zmiňovaný boom autorek v devadesátých letech lze přesněji datovat do let 1993—1995, kdy dosáhl ke 40 procentům podílu beletristické knižní produkce. Po opětovném poklesu ke 30 procentům je pak od roku 2000 patrná soustavně vzrůstající tendence, která od roku 2009 dosahuje v průměru 44 procent, tedy bezmála poloviny. Lze tedy říci, že zastoupení autorek v oblasti prózy na knižním trhu je v posledních devíti letech ve srovnání s produkcí autorů kvantitativně srovnatelné. V oblasti poezie je nárůst pomalejší, ale od roku 2009 se taktéž průměrně pohybuje nad hranicí 32 procent.

Jak již uvedl Lubomír Machala, tento nárůst souvisí s proměnou společensko-politické situace a uvolněním knižního trhu, kde je patrné také postupné významné narůstání počtu publikovaných děl. Přesto je důležité, že podíl publikovaných děl autorek vykazuje poměrně stabilně vzrůstající tendenci. Jejich podíl na literární produkci po roce 1989 vzrostl v oblasti poezie o 20 procent a v oblasti prózy o celých 30 procent.

Povědomí o tom, kolik z těchto záznamů tvoří opětovná vydání děl a reedice, můžeme získat ze dvou zdrojů. Pro srovnání vlastních výpočtů můžeme použít *Průvodce po nových jménech české poezie a prózy 1990—1995* Lubomíra Machaly (Rubico, 1996) a také statistické údaje vyplývající z revidovaného hesláře k připravovanému projektu, který však nakonec nebyl realizován: *Nová jména v české poezii a próze v letech 2010—2012*.

Ze záznamů v tabulce č. 1 je zřejmý vzrůstající počet debutantek. Zatímco počátkem devadesátých let vstupovalo do české literatury statistických 24,5 nových spisovatelek ročně, po roce 2010, tedy po dalším čtrnáctiletém vývoji, je jejich každoroční počet šestinásobný. V letech 2010—2012 připadá na roční průměrný počet 625 záznamů spisovatelek v České národní knihovně 152 ženských debutů. Je tedy patrné, že vzrůstající podíl na celkové publikaci není zapříčiněn pouze opětovným vydáváním děl zavedených autorek či děl klasických, ale především vzrůstajícím počtem spisovatelek, které nově vstupují do literatury. Vydávání děl autorek a jejich distribuci ke čtenáři tak již není možné považovat z genderového hlediska za problematickou. Vzhledem k vyrovnaným statistickým údajům musíme konstatovat, že díla autorek jsou stále více vydávána, a tudíž kupována — a snad i čtena.

Píšou. Ale jak?

Tyto konkretizované, ale stále syrové statistické údaje už můžeme porovnávat s výstupy literárněhistorických prací, které reflektují literární tvorbu v daném období. Vzhledem k tomu, že proces kanonizace, či lépe řečeno zhodnocování a přijetí literárních děl, je vždy regresivního charakteru, je nutné v rámci zhodnocování děl současné literatury počítat s jistým odstupem a také s neukončeností tohoto procesu.

Ambiciózní prací snažící se komplexně zhodnotit situaci v literatuře devadesátých let dvacátého století je kolektivní dílo *V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích* z roku 2008. Publikace vydaná Akademií věd České republiky, kterou

Tabulka 1 / Nová jména v české poezii a próze

Rozmezí let	Celkem autorů v publikaci	Z toho autorek	Autorek ročně	Procentuální podíl debutujících autorek
1990—1995	596	147	24,5	24,7
2010—2012	1 081	456	152	42,2

můžeme v současné situaci považovat za nositele statusu nejvyšší autority, je motivována snahou s poměrně malým časovým odstupem vyhodnotit literární situaci devadesátých let. S přihlédnutím k těmto faktorům ji budeme považovat za dílo, jež pro nás v tuto chvíli představuje nejvyšší stupeň v procesu kanonizace.

V úvodu publikace její autoři naznačují svůj badatelský záměr:

Česká literatura devadesátých let se jeví jako živý, bohatě vnitřně členěný a mnohvrstevnatý organismus, redakce se proto snažila o pokud možno reprezentativní průřez jejím celkem těž s ohledem na úlohu děl originálních, sociálně signifikantních a polemických.

V souvislosti s naším tázáním se však právě ona proklamovaná reprezentativnost může jevit jako nenaplněná. Respektive je nutné se ptát, o jaký druh reprezentativnosti se jedná. Vedle přehledových studií je soubor tvořen především interpretačními hesly věnovanými nejvýraznějším spisovatelům, jež jsou rozčleněna do třech oddílů: poezie, próza, drama. Přes nárůst publikované tvorby autorek v letech 1991—2000, kdy při postupném zvyšování počtu vydaných děl činí průměrný podíl 29,1 procenta celkového objemu publikovaných děl, je v jednotlivých oddílech této tvorbě přiznáno minimální zastoupení nedosahující ani desetiprocentní hranice, přičemž neutěšená situace v dramatické tvorbě je jediná reflektována a toto malé (přesto procentuálně nejvyšší) zastoupení ozeřmje.

Ani v navazujícím svazku *V souřadnicích mnohosti* (Academia, 2014), který mapuje desetiletí 2000—2010, se situace výrazněji nemění. Údaje

vygenerované z katalogu České národní knihovny pro danou dekádu vypovídají o 34,8procentní účasti autorek na knižní produkci v oblasti poezie a prózy. V *Souřadnicích mnohosti* je to v součtu stejných oddílů reprezentováno osmnáctiprocentním zastoupením.

Dalším podobně koncipovaným přehledovým počinem je v roce 2012 vydaná interaktivní publikace *Panorama polistopadové české literatury. Česká literatura po roce 1989* kolektivu autorů olomoucké Katedry bohemistiky. Multimediální příručka navazuje na publikaci *Panorama české literatury* mapující situaci do roku 1989. Nový text se snaží přehledovou formou představit nejvýraznější osobnosti polistopadové literatury a zaznamenat nosné tendence až po současnost. V oddílech poezie a próza nalézáme 164 a 74 autorských jmen, přičemž podíl autorek je v prvním oddílu 10,4 procenta a v oddílu věnovanému próze 29,6 procenta. Co se týče kvantitativního zastoupení, procentuální podíl se v prozaické sekci (na rozdíl od poezie) mnohem více blíží statistickým údajům České národní knihovny. Nesourodost přístupu vysvítá právě v disproporcii jednotlivých oddílů, jež poukazuje na odlišný způsob práce v jediné

publikaci. Nicméně pokud budeme obdobně jako v předchozím případě pozorovat kvantitativní zastoupení autorek v publikaci jako celku, dojdeme k hranici 16 procent, což je sice více než v předchozím případě, skutečnosti to však stále zdaleka neodpovídá. Zdá se tedy, že přístup literárněhistorických příruček podporuje stereotyp — v němž tvorba autorek nedosahuje dostatečné kvalitativní úrovně, aby obstála vedle tvorby autorů, a pronikla tak do literárních přehledů s ambicí vytvářet kánon.

Pro tento přehled to znamená, že kvantita se nutně nemusí potkávat s kvalitou. Na druhou stranu je zde patrný základ onoho stále omílaného úzu, že autorky tvoří jakýsi zvláštní a ne tak zásadní appendix literární tvorby produkované autory. Pokud ke srovnání knihovnických údajů s údaji v literárněhistorických publikacích přistoupíme se znalostí alespoň pracovních vytvořených čísel, můžeme z výše uvedeného průzkumu vyvodit dvojitý závěr. Kvalita (a přínos) větší části tvorby publikované ženami není dostatečná, a tudíž byla v procesu kvalitativního literárněhistorického výběru eliminována. To se nakonec objevuje v různých literárněkritických textech. Například Vladimír Novotný v roce 2001 napsal: „V naší ženské próze prozatím převažuje kvantita nad kvalitou“ (*Český jazyk a literatura*, 2000—2001). Nejtraskavější polemiku k tomuto tématu pak onehdy spustil článek Jiřího Peňáse „Pavoučí ženy a ubohá tlustá moucha“ (*Lidové noviny*, 1. 12. 2012). Přejímají tedy přehledové publikace předsudky objevující se už v samém kritickém procesu? Píší ženy opravdu hůře, nebo jen nedostatky ženami

Tabulka 2 / Počty oceněných mužů a žen

	Státní cena za literaturu	Cena Jiřího Ortena	Cena Josefa Škvoreckého	Objev roku	Magnesia Litera Za prózu	Knihy roku
Muži	21	17	6	15	13	12
Ženy	2	12	4	5	3	4

Naše civilizace dříve zanikne, než se literární věda dokáže odpoutat od svých stereotypů

psaných textů dráždí mužské kritiky více než nedostatky mužských básnických sbírek a próz?

Literární kód pohlaví

V souvislosti s kvalitativním statutem literární tvorby psané ženami, tedy tvorby údajně nekvalitní, nebo dokonce pokleslé, můžeme jen stěží nalézt opory pro generování kvantitativních výsledků. Určitou představu o míře kvality jejich děl však můžeme vyvodit z úspěšnosti v různých literárních soutěžích. I při vědomí relativní platnosti tohoto druhu „ohodnocení“ si můžeme učinit konkrétnější představu o kvalitativní pozici tvorby psané ženami.

Z tabulky č. 2 vyplývá, že počet oceněných především prozaických děl autorek v letech 1990—2017 činí 30 cen ze 109 udělených ve výše vybraných kategoriích, což činí 27,5 procenta, tedy více než čtvrtinu.

Budeme-li však porovnávat oceňování literární tvorby psané ženami ve vztahu k jejich procentuálnímu zastoupení, zjistíme, že literatura psaná ženami dosahuje v současné době velmi vyrovnané úspěšnosti — tedy vzhledem k menšímu podílu žen na celkové literární produkci je jejich „cenové skóre“ dokonce o něco málo vyšší. Zdá se tedy, že literární ceny jsou genderově pružnější než literárněvědné metody a přinejmenším část literární publicistiky.

Z výše uvedených výsledků vyplývá, že procentuální podíl zastoupení tvorby autorek v současné literárněvědné recepci, pokud má generovat adekvátní představu o stavu současné situace, by měl být s ohledem na úspěšnost autorek srovnatelný. S ohledem na relativní platnost určování kvalitativní míry tímto způsobem zhodnocení můžeme uvažovat o dílčích korekcích. Přesto

je nabíledni, že kvantitativní podíl tvorby přibližně odpovídá také podílu jejich kvalitativní hodnoty. Zkreslující se může zdát vzhledem ke kratšímu horizontu působení — pokud vnímáme přelomové období let 1989—1990 jako bod nula pro autorky, při zachování kontinuity mužské literární linie —, proto lze pozorovat i větší zastoupení mužů v „retrospektivních“ Státních cenách za literaturu.

Vzhledem ke všem těmto zjištěním působí markantně propast v hodnocení literatury z pohledu rodu autora v literárněhistorických příručkách. Vzniká zde tedy předpoklad, že k eliminaci autorek z literárněvědné perspektivy dochází někde v literárněvědném procesu recepce jejich tvorby, která pak dále přechází na jejich vnímatele.

Z analýzy statistických dat, je zřetelné, že literární tvorba českých autorek zaujímá čím dál výraznější a významnější postavení. V současnosti se přibližuje padesáti procentům celkové produkce literárních textů při reflexi vzrůstající tendence. Kvalitativní status, který jediný zde mohl být zohledněn, spočívá v oceňování v předních literárních soutěžích, v nichž autorky dosahují ve vzájemném poměru vyšší úspěšnosti. To však

kupodivu není respektováno českou literární vědou.

Na závěr se lze tak trochu ohlédnout v čase. Před více než sto lety napsal Gustav Pallas v úvodu své kritiky „Knihy žen“ (*Venkov*, 123/1915, převzato z Martin Tichý a kol.: *Desátá léta v podobách kritiky*, Slezská univerzita, 2013, s. 240):

Není snad v zásadě správně, rozeznává-li se i v literatuře kvalita díla dle toho, zda autorem byl muž či žena. Proto také, myslím, není vhodné, hovoří-li se o literatuře ženské a činí-li se z ní nějaký zvláštní obor písemnictví; zde má běžeti o ideu, formální výraz a umělecké prostředky, a dle toho třeba dělit, nikoli dle lidí, kteří to ono napsali.

Na přelomu tisíciletí uvedl Vladimír Novotný v rozhovoru pro *Tvar* (11/2000), že ho „rozdělování literatury na mužskou a ženskou nudí“. Sám přitom následně publikoval dvě studie, z nichž první nese název „Česká próza v roce 2000“ (*Český jazyk a literatura*, 7—8/2000—2001) a příznačně pojednává pouze o tvorbě autorů, zatímco druhá s názvem „Česká ženská próza kolem roku 2000“ publikována tamtéž v následujícím dvojčísle (9—10/2000—2001) pojednává pouze o tvorbě autorek. Z pohledu časové kontinuity se tedy zdá, že naše civilizace dříve zanikne, než se literární věda dokáže odpoutat od svých stereotypů, kdy se ani halasně deklarované genderově slepé postoje mnohým kritikům nedaří uvést v praxi. Nezbývá než doufat v punktualistický model evoluce, tedy že změna přichází ve skocích a sto padesát let trvající stáze české literární vědy se chýlí ke konci.

Autorka je literární kritička.

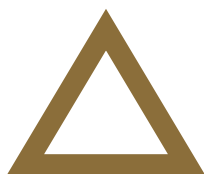

Téma Evangelium podle člověka

Ilustrace Tereza Ščerbová

Žádný jiný příběh pravděpodobně není tak hluboko vrostlý do naší kultury jako ten o Ježíši Kristu. Žádný div, že si ho různí lidé vyprávějí trochu různě. A teď nemáme na mysli jen drobné rozdíly mezi čtyřmi evangelisty. Ježíš vstal z mrtvých také v příbězích, které se ubírají často úplně jiným směrem.

Evangelium podle Lawrence,
Kazantzakise, Mailera a Saramaga

Kázání na hoře, kázání dole

Jan Němec

Když Norman Mailer v roce 1997 vydával svůj předposlední román *Evangelium podle Syna*, řekl zhruba toto: Všichni víme, že evangelia jsou základem naší kultury, ale problém spočívá v tom, že je málokdo opravdu prožije. Na světě je totiž sto spisovatelů, kteří by to napsali líp než evangelisti. A já jsem zkrátka jedním z nich, tak jsem to udělal. Mailerova prostořekost se hodí: nejspíš totiž vyjadřuje pocity celé řady spisovatelů, kteří neodolali pokušení a rozhodli se zpracovat Ježíšův příběh po svém.

Postava Ježíše se ve skutečnosti vyskytuje ve stovkách beletristických děl. Celosvětová čtenářská databáze Goodreads eviduje devadesát jedna románů, kde se Ježíš objevuje přímo

pod svým jménem, přičemž seznam je na první pohled neúplný a zaznamenává spíše knihy z posledních let. Soupis, který by registroval nikoli Ježíše osobně, ale všechny více

či méně ježíšovské postavy od knížete Myškina z Dostojevského *Idiota* přes Jima Caseyho ze Steinbeckových *Hroznů hněvu* až třeba po Meursaulta z Camusova *Cizince*, by už měl tisíce

položek. S trochou nadsázky lze říct, že kdykoli se objeví nějaký výraznější hrdina, který se vyznačuje jistým druhem nevinnosti, hlásá lásku nebo má co do činění se záchranou lidstva, christologický výklad je vždy po ruce. Vše se samozřejmě vůbec neomezuje na literaturu, postava spasitele je naopak mimořádně populární třeba v hollywoodských blockbusterech.

Takový Neo z trilogie *Matrix* je úplně jasný — občanským jménem byl Thomas Anderson, tedy Syn člověka, a jedna z dalších postav se na něj rovnou obrací slovy: „Haleluja, ty jsi můj mesiáš, chlape. Můj vlastní osobní Ježíš Kristus.“ Potom asi nepřekvapí, že Morpheus má leccos společného s Janem Křtitelem a hlavní ženská postava se jmenuje Trinity, tedy rovnou Svatá Trojice...

Jenže o více či méně zřetelné otisky evangelijního příběhu ve vědomí a podvědomí lidstva mi tu nejde. Ostatně evangelia zase nejsou tak stará ani původní, aby nešlo ukázat, že sama recyklují jiné příběhy, předchozí varianty mýtu hrdiny, jak o něm píše třeba Joseph Campbell. Tedy mýtu, který na nejobecnější rovině symbolizuje prostě a jednoduše cestu lidské duše životem a který je přinejmenším podle hlubinných psychologů *matrixem*, tj. maticí kultury jako takové. To vše zůstává někde v pozadí, ale zde jsem si své téma musel nějak rozumně omezit: zajímají mě pouze beletristické přepisy explicitně evangelijní látky, tedy próza zasazená do míst a doby historického Ježíše. A to zdaleka ne všechna, protože mi nakonec nejde ani tak o výpis všech možných přístupů, důrazů a posunů, ale spíš o ten moment, kdy se spisovatel odváží sáhnout po příběhu příběhů z knihy knih. Jak řekl už zmíněný Norman Mailer, když předjímal negativní kritické přijetí románu *Evangelium podle Syna*: „Musíte počítat s faktorem podrážděnosti. Takové to ‚jak sis to vůbec mohl dovolit...‘ V případě kontroverzního Mailera, který si své stylistické drápy nejdřív nabrousil na Marilyn Monroe, Lee Harveyem Oswaldovi nebo Muhammadu Alim, než jimi křísil o Ježíše, a který byl mimochodem židem z Brooklynu, ta výtka možná platí dvojnásob, ale v podstatě se týká

Spisovatelé pocítili, že církev evangelia rozhodně nechápe jako nějaký *open source*

všech, kdo z Ježíše udělali literární postavu. Tradiční křesťanský pohled je jasný: Mesiáš přece nemůže být součástí fikce. Můžeme se možná opatrně bavit o tom, jestli by mohl být součástí literatury faktu, ale fikce určitě ne.

Faktor podrážděnosti

Spisovatelé, kteří se do evangelijní látky pustili, často velmi ostře pocítili, že církev evangelia rozhodně nechápe jako nějaký *open source*. Když Nikos Kazantzakis v roce 1955 vydal svůj velký román *Poslední pokušení*, byl vyobcován z řecké ortodoxní církve, Vatikán knihu zařadil na seznam *libri prohibiti* a americké křesťanské kruhy usilovaly o to, aby román zmizel z veřejných knihoven. V podstatě totéž se opakovalo o třicet tři křesťanských let později, tedy v roce 1988, kdy Martin Scorsese román zfilmoval. Snímek unisono zavrhl prakticky všechny americké denominace, kina zaznamenávala překvapivý počet telefonátů varujících před bombami, jeden pařížský biograf přičiněním křesťanských radikálů skutečně vzplál a jedna ze sítí amerických videopůjčoven odmítla film distribuovat — a to nikoli proto, že Jidáš v podání Harveyho Keitela mluví směšným přízvukem z dolního Manhattanu, jak si stěžovala kritika. Román ani film přitom přes svou podnes skandální pověst nezpochybnují nic z toho, co tvoří páteř evangelijního příběhu. Kazantzakis předpokládá, že Bůh existuje, Ježíš není jen sociální reformátor nebo morální autorita, ale mesiáš, který provádí skutečně zázraky, a jeho příběh vrcholil na kříži.

Více důvodů k protestům měla portugalská církev v roce 1991, kdy José Saramago vydal román *Evangelium podle Ježíše Krista*, který na rozdíl od *Posledního pokušení*

skutečně vychází z ateistických pozic. V této souvislosti je dobré říct, že Kazantzakis i Saramago během života víc než koketovali s komunismem. Kazantzakis například v předmluvě k autobiografické próze *Hlášení El Grecovi* zmiňuje čtyři své duchovní učitele a je to trochu zvláštní parta: Buddha, Kristus, Lenin, Odysseus; mimochodem díky této leninské stopě a příležitostným črtám ze Sovětského svazu, které Kazantzakis psal, zde všechny jeho hlavní romány už za komunismu vyšly. Co se Saramaga týče, ten byl přímo členem Komunistické strany Portugalska, a dokonce za ni v roce 1989 úspěšně kandidoval v lisabonských komunálních volbách. Jenže není komunista jako komunista: zatímco Kazantzakis *Poslední pokušení* psal coby starý muž a jako pokus popasovat se s nejdůležitějšími tématy svého duchovního života, Saramago *Evangelium podle Ježíše Krista* koncipoval hlavně jako kritiku církve. Vyznění celého evangelijního příběhu je proto v obou románech diametrálně odlišné. Zatímco u Kazantzakise Kristus na kříži — řekněme — zaváhá, když si začne představovat, jak pěkně by to bylo žít obyčejný život, ale nakonec svůj úděl přijímá, u Saramaga Ježíš z kříže prská: „Lidé, odpusťte Mu, vždy On neví, co činí.“ Ježíš ateisty Saramaga umírá rozhořčeně, protože si uvědomuje mizérii, kterou křesťanství přinese následujícím staletím, a ještě ke všemu jeho jménem.

Není divu, že se v Portugalsku po vydání románu strhla mela. Prudká a odmítavá reakce církve Saramaga jistě nezaskočila, jenže stalo se ještě něco jiného. Portugalská vláda Saramaga vyřadila z nominací na Evropskou literární cenu s tím, že román uráží katolické přesvědčení většiny obyvatel země. Rozezlený autor protestoval, že něco takového není možné, protože evropský stát

je sekulární instituce a umění zase autonomní sféra, ale nebylo mu to k ničemu. Faktor podrážděnosti, jak to nazval Mailer, byl v tomto případě na obou stranách tak vysoký, že Saramago se krátce poté z Portugalska demonstrativně vystěhoval na kanárský ostrov Lanzarote. Jenže kdo se směje naposled, ten se směje nejlíp: v roce 1998 Saramago dostal Nobelovu cenu za literaturu a pochybnosti, jimiž rozhodnutí švédské akademie doprovodil Vatikán, už ho nejspíš příliš netrápily. (Mimochodem Kazantzakis byl na Nobelovu cenu nominován devětkrát a v roce 1957 — tedy dva roky po vydání *Posledního pokušení* — prohrál o jeden jediný hlas s Albertem Camusem; jejich duchovní světy se vcelku překrývaly a Camus s velkorysostí sobě vlastní prohlásil, že Kazantzakis by si tu cenu zasloužil stokrát víc než on.)

V kauzách lid versus Nikos Kazantzakis a lid versus José Saramago samozřejmě sehrálo důležitou roli to, že oba autoři pocházeli z jižních, tradičně

katolických evropských států. Například Angličané zůstávali úplně klidní. Už v roce 1929 vyšla v omezeném nákladu půvabná novela Davida Herberta Lawrence *Muž, který zemřel*, vydaná znovu o dva roky později už po autorově smrti. Lawrence v ní vypráví příběh zmrtvýchvstalého Ježíše, který místo aby se zjevoval svým učedníkům a pak se usadil k Otci na nebesa, hvízdá si, že konečně setřásl svůj osud, prochází se spokojeně po zemi a nakonec zplodí dítě s kněžkou Isidina chrámu. Celé se to nápadně podobá vizi obyčejného života, kterou má u Kazantzakise Kristus přímo na kříži, a z literárně-historického hlediska by bylo zajímavé zjistit, zda Kazantzakis tuto Lawrenceovu novelu znal; osobně se domnívám, že ano. *Muž, který zemřel* však žádné pozdvižení nevyvolal, snad i proto, že šlo o dílo muže, který zemřel, ostatně s pověstí vyhnance a pornografa, takže jedna opovážlivá novela navíc zase tolik neznamenal.

Větší poprask teoreticky mohl způsobit román plodného anglického autora historických próz Roberta

Gravese s názvem *Král Ježíš* z roku 1946. Graves Ježíše zpodobuje spíše jako politického vůdce a reformátora a coby mesiáše ho naopak nechává padnout. S trochou běžného interpretačního násilí by šlo říct, že jde o feministickou či alespoň proto-feministickou verzi příběhu, v níž Ježíš nedokáže prosadit lineární čas historie a Božího vtělení proti pravidelným cyklům země a mýtu o věčném návratu, jak o něm píše Mircea Eliade. Ovšem ani tento román, který premisy křesťanství zpochybňuje vcelku radikálně, žádné pozdvižení nevyvolal. V Anglii, která neoplývá ani středomořským bohatstvím smyslů, ale ani středomořskou hysterií, to asi berou tak, že román je prostě jen román. A kromě toho bylo zrovna po válce a všichni měli trochu důležitější starosti.

Obtížný coming out

Téměř všechna beletristická zpracování evangelijní látky a také všechny kontroverze, k nimž tato zpracování vedla, se vlastně točí kolem jedné věci, a tou je Ježíšovo lidství. Lawrence, Kazantzakis, Saramago i Mailer sugerují, často velmi zdařile, že Ježíš byl daleko více člověkem, než se evangelisté rozhodli zaznamenat (Kazantzakis a Colm Tóibín v knize *Mariina závět* navíc vtahují do hry přímo proces psaní evangelií a ukazují je spíše jako díla vůle a kompromisu). Samo Ježíšovo lidství přitom z teologického hlediska není nijak pobuřující: heretické by naopak bylo popírat, že Ježíš člověkem byl, stejně jako by ovšem bylo heretické popírat, že byl zároveň Bohem. Ježíš coby Bohočlověk pochopitelně zamotal hlavu účastníkům nejednoho koncilu a pár staletí trvalo, než mezi různými imaginacemi došlo ke shodě, ale dnes se každopádně má za to, že Ježíš byl Bůh i člověk současně. Měl dvě přirozenosti, které byly, jsou a navždy budou neoddělitelné, a toto spojení se teologickým jazykem označuje jako hypostatická jednota.

Vtip je v tom, že z pohledu výše uvedených autorů je jednota mezi božskou a lidskou přirozeností spíše hypotetická než hypostatická. Právě téma dvou přirozeností, jež se mají

v jedné osobě porovnat asi jako benzín a kyselina sírová v Molotovově koktejlu, poskytuje hlavní vnitřní drama všem přepisům evangelií. Jistou výhodou autorů oproti účastníkům koncilů přitom je, že nemusejí zaujímat jednoznačná stanoviska a kromě toho celkem oprávněně vycházejí z toho, že ani sám Ježíš o hypostatické jednotě nikdy neslyšel, asi tak jako Marx těžko mohl být marxista.

Ale to je vlastně ono: dokáže si někdo představit obtížnější coming out než přijít s tím, že jsem Bůh?

U Kazantzakise se tomu Ježíš vzpírá, jak může. Církevní kruhy na *Posledním pokušení* nejvíce popudilo prvních sto padesát a posledních padesát stran, na nichž Kazantzakis šilhá mimo evangelijní synoptiku. Ježíše nejdřív představuje poněkud šokujícím způsobem jako tesaře, který zhotovuje kříže ostatním židovským odsouzcům. Rabín je z něj nešťastný, ostatní židé ho vidí jako zrádce, ale Ježíš už v té době bojuje s andělem:

Mladík zůstal sám. Opřel kříž o zed' a utřel si pot z čela. Dech se mu zastavil. Svět se s ním na okamžik zatočil. [...] Náhle pocítil drásavou bolest. Cítil, jak se mu drápy neviditelného ptáka zafaly do temene hlavy. „Už je tu zas...“ mumlal a začal se třást. Cítil, jak se do něho drápy zabodávají, jak mu drtí kosti a jak mu svírají mozek. Zafal zuby, aby nevykřikl.

Lze si představit, že kdyby někdo napsal velký román na motivy evangelijního příběhu dnes, Ježíš by v tomto románu o své božství bojoval. Zahlédl by ho možná v dětství, pak by se mu ztratilo, znova by ho objevil v očích nějaké ženy, opět by se ztratilo, narazil by na ně v přírodě nebo umění a tak dále. U Kazantzakise je to však jinak: jeho Ježíš o své božství nebojuje, jeho Ježíš bojuje se svým božstvím; není to drama sebeobjevování, ale drama přijetí či nepřijetí údělu. Právě proto román vrcholí onou slavnou a pobuřující vizí, již má Ježíš na kříži. V okamžiku, kdy se už má naplnit jeho osud, a s tímto osudem i nová smlouva mezi Bohem

a člověkem, se naposledy rozezná Ježíšovo lidství a vytrhne jej z muk. Z kompozičního hlediska je třeba Kazantzakisovi zatleskat — ona vize je nesmírně elegantním vyvrcholením románu, a to jak tematickým, tak narativním. Ježíš se znovu střetává se všemi podstatnými postavami svého života, takže lze uzavřít načaté příběhy, a především se potkává sám se sebou. Zatímco lidem se prý v okamžiku smrti promítne film jejich života, Ježíšovi se zde promítá jeho lidský život, jak ho nikdy žít nemohl. A Kazantzakis zachází ještě dál: právě uvnitř této vize, když na něj jeho zestárlí učedníci dorážejí, že je zrádce a zbabělec, Ježíš pochopí, že opravdu musí zemřít na kříži. Kazantzakis zde skvěle využívá principu snu — toho typu snu, který zjevuje řešení něčeho, čím se člověk dlouho zabýval a co se zdálo být neřešitelným hlavolamem.

Už jsem zmínil vyzývací podobnost mezi touto vizí a předsmrtnou novelou Davida Herberta Lawrence *Muž, který zemřel*. Také Lawrenceův Ježíš nachází Boží zjevení v ženě,

dítěti a vůbec ve všem, co vidí kolem. Je to podobná figura, ale Lawrence a Kazantzakis s její pomocí docházejí k odlišnému závěru. Mnohé napoví už Lawrenceem preferovaný název novely, totiž *Uprchlý kohout (Muž, který zemřel)* je titul zvolený nakladatelem). Jde o to, že nedlouho po svém zmrtvýchvstání, kdy na něm ještě jako na Lazarovi ulpívají zbytky smrti, usebírání se Ježíš v příbytku jednoho rolníka a ten má na dvoře uvázaného mladého kohoutka. Ježíš ho s potěšením sleduje, pocití s ním sounáležitost a posléze kohoutka osvobozuje. Hra významů je tu dost přehledná: také Lawrenceův Ježíš se cítí být takovým uprchlým kohoutem. Má pocit, že v předešlém životě, který vyvrcholil na kříži, naplnil svůj úděl a teď už je konečně svobodný.

Šel tedy svou cestou a byl sám. Ale cesty světa byly k newvěření, když všude viděl podivné propletence vášní a náhod a nátlaku, vždy ten děsivý nátlak, z něhož nemohl spát. To strach, nepřekonatelný strach ze smrti doháněl

lidi k šilenství. [...] A on myslel na své poslání a na to, jak se snažil všechny lidi donutit k lásce. A znova ho přepadla stará nevolnost. Nesetkal se totiž s nikým, kdo by se ho alespoň skrytě nesnažil k něčemu donutit. A on už byl donucen až k smrti.

U Kazantzakise ani u Lawrence Ježíš není žádným plakátovým mesiášem, postavou, již obklopuje světlo a která hladovějícím nabízí své stylizované srdce. „Lidské srdce je z masa a živí se masem,“ říká Kazantzakis dost naturalisticky. A Lawrencův Ježíš na dvorku hospodáře vidí, že dokonce i kohoutí srdce je z masa a živí se masem a nejspíš na znamení toho má kohout svůj červený hřebínek. Coming out Kazantzakisova Ježíše spočívá v tom, že se nakonec po vyčerpávajícím vnitřním boji přiznává k jiné přirozenosti, než kterou vidí všude kolem sebe a než kterou vnímá opeřovat i v sobě. Lawrencův Ježíš se více podobá rozesmátému zenovému poutníkovi, který si tím už prošel a teď říká: Prosim vás, vy s těmi svými náboženskými představami naděláte. Chvilku si nic nepředstavujte, a zjistíte, že je to všechno ale úplně jedno — Úplně Jedno.

Ježíš a ti další

Je trochu překvapivé, že právě román Normana Mailera *Evangelium podle Syna* je ze všech zde zmiňovaných ten nejkonformnější. To Mailerův generační soupeřník Gore Vidal se toho nebál. V roce 1992 vydal *Přímý přenos z Golgoty*, dost bláznivý postmoderní výron, v němž se americké televizní stanici NBC díky stroji času podaří kontaktovat biskupa Timoteje, adresáta Pavlových dopisů z Nového zákona, a učiní ho komentátorem Ježíšova ukřižování. Gore začíná takto: „Na počátku všeho byla noční múra a svatý Pavel držel nůž a obřízka patřila mezi židovské vynálezy a já bych se bez ní klidánko obešel.“ O dvě strany dál — už po zákroku — se Timotej svěruje: „Můj rozbolavělý bimbásek je ovinut plátnem jako egyptská mumie.“ A knihu můžeme opustit skicou svatého Pavla: „Když se Svatý

mračí, svaští husté obočí tak, že se mu jedno s druhým skoro překrývá. Jako by šukaly dvě housenky.“ Tímto efektním způsobem by Mailer nepochybně dokázal psát také, ale v případě *Evangelia podle Syna* se zřejmě rozhodl nepřilívat benzínu do ohně. Na rozdíl od ostatních autorů se sice odhodlal mluvit v první osobě, tedy přímo Ježíšovými ústy, ale jako by ho to tak spoutalo, že výsledkem je román, z něhož jsou více cítit původní evangelia než Norman Mailer. Ten si dokonce přál vydat román anonymně, než mu to v nakladatelství rozmluvili.

Mailer je tedy spíš cenný jako komentátor toho, co předcházelo procesu psaní. „Přečetl jsem si znova Nový zákon,“ vyprávěl novináři Bruce Weberovi z *The New York Times*, „a přišlo mi, že Ježíš tam vlastně není moc přítomný, ne jako lidská bytost. Jsou tam skvělé pasáže, kde mluví jako živoucí Bůh, ale ne jako živoucí člověk.“ Ježíš je samozřejmě vždy v centru pozornosti, ale byla by škoda nezmínit, že jednotlivá beletristická zpracování evangelijní látky dávají více prostoru také dalším postavám, v samotných evangeliích jen zběžně načrtnutým. Kazantzakis například maximálně využívá Jidáše, který se v *Posledním pokušení* stává Ježíšovým hlavním spoluhráčem i protihráčem, a z této dvojakosti se rodí výrazná postava se svým vlastním dramatem, jež má v románu dostatek místa se rozvinout. Podobně s Máří Magdalénou, která u Kazantzakise rozkvetla do plnokrevné bytosti, jež o Ježíšovi ví věci, které neví nikdo jiný. A svou dějovou linku tu má třeba i Barabáš.

Irský spisovatel Colm Tóibín šel ještě dál, když v novele *Mariina závěť* učinil vypravěčkou přímo Ježíšovu matku. Kniha, která se před pěti lety ocitla v užší nominaci na Man Bookerovu cenu, zcela přepisuje tradiční obraz Marie jako matky Boží. Stará žena zde vzpomíná na svého nezvedeného syna, pře se s evangelisty, kteří ji stále s něčím obtěžují, a nakonec ze synagogy utíká do Artemidina chrámu. Kromě Marie zde hodně prostoru dostává také Lazar, s jehož oživením Marie nesouhlasí:

Bylo na něm cosi svrchovaně osamělého, a pokud opravdu byl čtyři dny mrtev a pak se vrátil mezi živé, vládl teď znalostí, jež jej vyváděla krajně z míry, jak se mi zdálo; ochutnal něco, co jej naplnilo nejtěžší bolestí, což ho jakýmsi chmurným a nevýslovným způsobem zděsilo nade všechno pomyslení. [...] Dívala jsem se na něj a věděla jsem, že ať je to co je to, zmátlo ho to, ať už ovládl jakoukoli znalost, ať už cokoli viděl nebo slyšel, nese si to v hloubi duše, jako v sobě tělo nese svůj temný podíl krve a šlach.

Nejde tedy jen o Ježíše. Evangelia pochopitelně poskytují součástky k celému románovému světu, ostatně dlouhá staletí jsme v něm skoro všichni žili. Přepisy evangelií toho bohatě využívají a ve výsledku nabízejí celý vějíř postav, někdy zcizených, jindy prohloubených či aktualizovaných. A totéž se týká událostí, situací a podobenství, jednou posunutých mimo svůj původní smysl, podruhé významově bohatších či prostě jen působivěji podaných.

Slova jsou jako údy: když je člověk dlouho nechá bez pohybu, mohou zdřevěnět a pak nějakou dobu trvá, než se do nich opět vrátí krev. Pokud z nějakých zvláštních osobních důvodů nelpíme na liteře evangelií a hru s posuvnými významy naopak přijímáme za svou, beletristické přepisy poskytují skvělý materiál ke kontemplaci; ostatně Vánoce jsou za dveřmi. V těch nejlepších případech, podle mě určitě v případě Lawrence a Kazantzakise, je navíc dost zřejmé, že samo psaní může mít hluboce kontemplativní rozměr. Jen se podívejme, kam až zašel bývalý nietzscheán, nemám-li říct leninista Kazantzakis:

Nikdy jsem nesledoval Kristovu krvavou cestu na Golgotu s takovou hrůzou, nikdy jsem neprožíval jeho život a utrpení s takovou intenzitou, porozuměním a láskou jako během těch dní a nocí, kdy jsem psal Poslední pokušení.

Autor je redaktor Hosta a spisovatel.

Malý (skoro) teologický esej o románu
Poslední vůle Bena Ziona Avrohoma

Ben v nás

Adam Borzič

Nerad dostávám k narozeninám romány. Jsem v oblasti prózy příšerně vybíravý a jen stěží čtu něco na povel. Mám tuto fobii od dětství, kdy mi matka nutila své oblíbené romanopisce — střídavě Zolu a střídavě Hemingwaye —, což zapříčinilo, že jsem se k nim musel složitě probíjovat až v dospělosti. Ale ke svým čtyřicátým narozeninám jsem román dostal. A mělo mě varovat, že mi ho dala básnířka — Natálie Paterová. Nastal totiž zlom.

Román Jamese Freye *Poslední vůle Bena Ziona Avrohoma* v překladu Tomáše a Lucie Bickových jsem nejen zhltnul na posezení, ale tato kniha přímo dokonale zapadla do složitého soukolí mých náboženských představ a pohybů. Milá Natálie nemohla tušit, že zrovna prožívám soukromou náboženskou revoluci, ale básnířky vidí očima andělskýma, tedy nahlízejí rychle pod povrch. Zatímco minulý rok procházela moje křesťanská spiritualita krizí, kterou jsem částečně vtělil do dramaturgie tematického čísla revue *Prostor* „Křizovatky víry“, tentokrát už ve mně zuřila opravdová revoluce, v mé duši to bouchalo, plály barikády a bastily padaly jak mouchy na podlahu. *Poslední vůle Bena Ziona* se mi tak stala knihou v čemsi mezní.

Cosí ve mně zapečetila a cosí naopak otevřela, jak to s takovými poselstvími bývá. Abych objasnil, o čem je řeč, navleču si na sebe zas po delší době talár a pokusím se ten spletenec duchovních motivů rozplést. Čtenář se však bát nemusí, ten hacafrak si beztak obleču naruby a bude to spíš bláznivá básnická teologie.

Kdo je to Ben Zion? Mladý muž ze současné newyor-
ské ortodoxní židovské rodiny, která později pod vlivem dominantního nejstaršího bratra konvertuje k fundamentalistickému křesťanství, za jehož obludnost by se nemuseli stydět ani pastoři vzývající Trumpha coby novodobého Kýra. Mladý muž, jehož narození obklopuje tajemný alkoholový opar, protože jeho rodiče se pod jeho vlivem nikdy neshodli, zda spolu onu noc skutečně spali. (Podle Benova otce to pravda nebyla, a tak svého syna nikdy úplně nepřijal.) Jak už to u takových mladých mužů bývá, o Benově dospívání toho moc nevíme. Pouze je nám známo, že nějakou dobu nebyl k nalezení a toulal se světem. Když se však nakonec po letech objeví v nemocnici, začnou se po jeho procitnutí z kómatu dít věci. Bena totiž obklopuje

mesiášská aura a na sto honů z něj vyzařuje cosi tajemného a zázračného. A tak se brzy začnou šířit klepy, že Boží Syn se opět vrátil na svět. Že přišel Mesiáš.

Od první chvíle začne Ben udivovat náboženské autority, neboť je schopen z hlavy navlas přesně citovat z posvátných knih všech náboženství. Především má však pocit, že k němu promlouvá Bůh, který ho posílá na svět s poselstvím a varováním. A tento Bůh se mohutně odlišuje od toho, o němž ho v dětství učil rabin Schiff, i od představ jeho fanatického bratra Jacoba. I způsob tohoto promlouvání se podstatně liší od tradovaných forem prorocství. Ben popisuje svou zkušenost takto:

Není to žádný podivný hlas shůry, jak se to píše v bibli nebo zobrazuje ve filmech nebo jak o tom mluví pobláznění náboženští fanatici. Není to vůbec žádný hlas. Je to jenom taková přítomnost, pocit, stav, v němž se dozvídám určité skutečnosti, kde se mi zvěsti zobrazují a já je vidím. [...] Když jsem byl v kómatu, všechno jsem vnímal. Ne jako teď, ale uvědomoval jsem si svět kolem sebe, byl jsem rozhodně nějak při vědomí. V tomhle stavu jsem zažíval ticho a tmou, takovou nekonečnou černotu, ale jindy jsem zase viděl, slyšel a chápal věci, které bych vnímat neměl. Bylo to mimo rámeček individuality nebo totožnosti. Nebyl to Ben ani Ben Zion Avrohom nebo Ben Jones ani žádný muž nebo lidská bytost, byla to jen součást téhle větší skutečnosti nebo místa, síly nebo energie.

Zatímco lékaři se domnívají, že Benovy vizionářské záchvaty, které on sám líčí jako zesílený orgasmus, jsou nějakou novou, dosud neprobádanou formou epilepsie, židovsko-křesťanské náboženské prostředí, z něhož Ben pochází, je jeho zjevem nejprve fascinováno, aby postupně

začalo propadat ryzímu zděšení. Neboť Ben mění životy druhých jen čistou přítomností, vyzářující láskou, léčí a dělá zázraky, uzdravuje poslední z posledních, přáteli se s vydědenci, a to vše činí navýsost skandálním způsobem. Nejenže vede pobuřující řeči proti vládě a kapitálu, ale právě tak se vysmívá i tradicím. Vždyť homosexuální kněz pod jeho vlivem opustí duchovní službu a fanatický evangelikál si pro změnu svou homosexualitu uvědomí. Ale je to ještě horší. Ben dokonce spí se ženami i muži. A jednu dívku přivede do jiného stavu. Zkrátka náš americký mesiáš pošlapává jeden kodex za druhým, a přitom lidem navrácí důstojnost a radost ze života. Slovy jednoho svědka, jemuž Ben také obrátí život:

Sešel jsem se s federálním agentem, který ho kdysi zatýkal, s bývalým knězem, který po setkání s ním vystoupil z církve. Z rozhovoru s nimi vyplynulo totéž: Ben jim změnil život. Dokáže zázraky. Věřili, že je Mesiáš. Obvykle bych se těmhle věcem vysmál. [...] Ale tohle nebyli blázni. Žádný z nich. Všichni byli rozumní. Věřili. A přitom on je o nic nežádá. Nechtěl, aby ho kdokoli uctíval, modlil se k jeho Bohu, dodržoval pravidla nějaké knihy nebo mu něco dával. Neměl žádný kostel. Ani týdenní pořad v televizi. Nestál o reklamu. Řekl jim, že je miluje. A že by se měli milovat navzájem. A že je to jediné, na čem záleží. Že Bůh je něco mimo naše chápání. Že bychom měli žít tak, abychom mohli být šťastní. A ne dodržovat nějaká pravidla jen proto, že je někdo přikazuje. Nebo uctívat Boha, kterého nikdy nikdo neviděl a neměl s ním žádný kontakt. Říkal jim, co všichni víme. Vykoupit se můžeme láskou. Nesmíme dovolit vymyšleným postavám, aby nám diktovaly, jak máme žít. V kontextu náboženství byly tyhle názory pokřiveny. Převráceny. Překrouceny. A on jim to ukázal.

Zřetelně lze vidět, že Ben coby mesiášská postava je strážěn po vzoru Ježíše z Nazaretu. I jeho příběh je líčen z perspektivy těch, kterých se jeho léčivá přítomnost dotkla a proměnila jejich životy. I on je vizionář, který se rozchází s tradicí. I on je v tomto příběhu hrdinou vystaveným ze strany mocných a nábožensky konzervativních postav hluboké nenávisti. I jeho konec je nejprve neslavný, aby z něj posléze vyšlehla jiskřička naděje, ovšem za hranicemi možného. Pro křesťany ovšem může být Benova postava šokující, obzvlášť je může dráždit jeho otevřená sexualita. A přece Benova smyslnost neslouží sobě samé, i ona je v příběhu evokována jakožto projev Benovy uzdravující lásky. A uzdravení přináší Benova postava i samotnému křesťanství. Zastírání Ježíšovy sexuality a její nepřetržitě tabuizování napáchalo v dějinách Západu ohromnou spoustu špatností. Skutečnost, že kromě mystiky nelze v západních duchovních tradicích nalézt posvátnost erotu,

je skandální. A i v křesťanské mystice je to nakonec erotika čistě sublimační. O posvátnosti samotného milování nikde ani slova, ani Píseň písní na tom nic nezměnila. Podíváme-li se například do východních tradic, nalezneme v tantrických směrech šivaismu i buddhismu hlubinné spojení mezi erotickým životem a přesahem. Takoví buddhističtí světci jako Dugpa Küleň, bláznivý tibetský jogín žijící na přelomu šestnáctého a sedmnáctého století, který proslul nejen svým soucitem a vhladem do dharmy, ale také pohlavní náruživostí, ukazují, že vztah mezi erotikou otevřeností a duchovní láskou lze promyslet ještě jinak. Že naše aspirace na svět ducha nemusí ignorovat naše pohlavní touhy. I ty se mohou stát formou radikální lásky.

Ovšem vyjma otevřeně erotického aspektu, který je u Ježíše v evangeliích jen skrytě naznačen, sdílí historický Ježíš se svým soudobým alter egem řadu podobností. Dějinné formy křesťanství téměř úspěšně zamaskovaly šokující ráz Ježíšovy osobnosti pro dobové náboženské vědomí. Zapomněli jsme, že Ježíš sám je blasfemická postava *par excellence*, jak o tom píše i významný chorvatský teolog a básník Alen Kristić. Alen se domnívá, že blasfemie pobuřuje náboženské konzervativce (vzpomeňme například na nedávné brněnské události), protože je v ní přítomen zakládající prvek našich náboženských tradicí. Mojžíš, Ježíš, Mohammed (a vlastně i Buddha) zakládají své tradice na důsledné přeměně dosavadních systémů, ty vystavují radikálním reformám, a jsou tak rouhačskými figurami. To Ježíš je rouhač, souzní chorvatský teolog s Freyovým románem. To on provokuje dosavadní morální představy. To on se vzpouzí autoritám. Freyův román jen radikalizuje Ježíšovu postavu v souladu s dnešní kulturou.

Obraz Boha ovšem dozrává v Benových vizích oproti onomu tradičně křesťanskému obrovských změn. Ze vševedoucího Otce na nebesích se stává Nekonečné tajemství, které vše tvoří, ale současně natolik přesahuje, že v kontextu pořádků světa je spíše Ničím než něčím. Ben vzývá Boha, který „není žádná bytost, duch ani vědomí. Bůh nežije na nějakém místě se služebnictvem, které koná Boží práci. Bůh není mužského ani ženského rodu. [...] V termínech, co pro nás mají nějaký význam, je Bůh nic“. A tohoto Boha za Bohem není snadné pojmut a uchopit, protože

[...] pojem nekonečna je pro nás nesrozumitelný. Nedokážeme pochopit představu něčeho, co nemá hranice ani konec. A právě tam je Bůh. A to je Bůh. Mimo náš rozum. Mimo naše chápání. Mimo všechno, co lze zaškatulkovat, popsat, o čem lze kázat nebo co lze zasadit do nějakého našeho systému pravidel. Bůh je nekonečno.

Benova negativní teologie nám může snadno připomenout buddhistickou šúnjatu čili Prázdnost. Ale právě tak je jeho neosobní božství blíže učení křesťanských mystiků než

**Pro křesťany ovšem
může být Benova
postava šokující**

sentimentální povídky o Pánu Bohu. Benův Bůh připomíná Boha Mistra Eckharta, Kusánského nebo Giordana Bruna. Ingmar Bergman kdesi poznamenal, že náboženství nezanikne, když přestanou lidé věřit v osobního Boha, ale přestanou-li vnímat, že skutečnost je zázračná. To se ostatně shoduje i s názorem jednoho z největších protestantských teologů dvacátého století Paula Tillicha, blízkého přítele Thomase Stearnse Eliota, který raději než o Bohu hovořil o Hlubině a Odvaze být. To byly pro něj přílehavější pojmy. Také se domnívám, že současné křesťanství musí projít jistou mírou odbožštění, nedospělý obraz Boha musí projít zásadní rekonstrukcí. Pohádky o trestajícím a vykupujícím Otci je třeba přesáhnout. Znovu je nezbytné se vrátit k tradičnímu monoteistickému umění — k umění výkladu. A radikální výklad dnes musí být aplikován na samo božství. Je třeba mluvit o Bohu ze zkušenosti, ale tu současně neustále vystavovat pochybnostem.

Přes tento teologický radikalismus zůstává Benova postava spojena s tradičně křesťanskými motivy. Benův důraz na lásku zcela koresponduje s Ježíšovým učením. V alegorii Posledního soudu u Matouše vidíme, že od Boha nás neodlučují naše představy, ale neschopnost milovat a soucítit. Druzí jsou vstupenkou do božství. Neboť je to nakonec láska, kterou velebí i onen přísný a rozervaný apoštol. Je to láska, o níž jiný svědek říká, že je Bohem, a kdo v lásce zůstává, zůstává i v něm. To je křesťanská vize, které se nelze vzdát. Zakládá totiž, je-li aplikována správně, jiný svět. Svět bez násilí, bez oddělení, svět coby soubytí.

V něčem je ovšem Benova postava pro mou náboženskou revoluci málo revoluční. Jakkoli Freyovu duchovní odvahu sdílím, ústřední motiv románu, Benovo mesiášství, mi již nevyhovuje. Dlužno podotknout, že Ben sám před zbožšťováním své následovníky varuje, ale přesto zůstává svého druhu božskou postavou. Už delší dobu se domnívám, že pojetí Ježíše coby jediného Božího Syna je spoluodpovědné za onen příšerný dějinný narcismus, kterým se křesťanství na světě provinilo. Tento narcismus prosákl celým Západem. Inherentní egoismus a krutost Západního Bílého Muže, jehož dnešními manifestacemi jsou opět muži — spasitelé jako Trump, Putin nebo Bolsonaro —, bohužel stojí na tomto archetypu výlučnosti. A to jakkoli je to vůči Ježíši Kristu kruté dvojnásob, protože tento něžný prorok lásky byl právě takovými muži odsouzen ke kruté smrti. Ježíšova radikální láska, která jej přivedla na kříž, byla pozdější křesťanskou ideologií převrácena naruby a proměněna v jed vlastního sebeopojení, vycházejícího z přesvědčení, že právě ten náš Hrdina je jediný pravý. Odtud hrůzy kolonialismu. Odtud pohrdání ostatními kulturami jako méněcennými. Tuto představu odmítám vposledku jako bytostně neježíšovskou. Ježíš sloužil a nenechal si sloužit.

Poněkud paradoxně mě bývalý papež Benedikt XVI. přivedl ke zkoumání duchovního archetypu z jiné duchovní tradice, který pokládám za lepší, než je postava mesiáše (což je ostatně, jak vědí biblisté, původně perský koncept). Ve svém pojednání o eschatologii napsal, že ideál bódhisattvy v mahájánovém buddhismu vykazuje kristovské rysy. Kdo je to bódhisattva? Ten, kdo dospívá k Probuzení, k nejvyššímu horizontu bytí, ale na svém

Adam Borzič (nar. 1978)

je básník, publicista a terapeut. Studoval teologii a absolvoval psychoterapeutický výcvik, je šéfredaktorem literárního obtýdeníku *Tvar*. Společně s Kamilem Bouškou a Petrem Řehákem založil básnickou skupinu *Fantasía*. Vydal sbírky *Fantasía* (s Kamilem Bouškou a Petrem Řehákem, Dauphin, 2008), *Počásí v Evropě* (Malvern, 2013) *Orfické linie* (Malvern, 2015) a nově *Západo-východní zrcadlo* (Malvern, 2018). Společně s Olgou Pavlovou a Ondřejem Slačálkem vydal studii *Proroci postutopického radikalismu Alexandr Dugin a Hakim Bey* (Vyšehrad, 2018). Borzičovy básně byly přeloženy do angličtiny, chorvatštiny, rumunštiny a polštiny a za sbírku *Počásí v Evropě* byl nominován na Magnesii Literu 2014.

dosažení nelpí a ze soucitu ke všem bytostem, z lásky k nim se navrací do bolestného kola života, aby se všemi cítícími bytostmi setrval, dokud budou trpět, dokud i ony nedosáhnou vysvobození. Ratzinger v tomto textu říká, že Ježíš je pravý bódhisattva. S tím bych souhlasil, jen spěchám dodat, že nikoli jediný. Právě v tom se mi jeví mahájánový buddhismus o krok dále. Neboť bódhisattvů jsou podle buddhismu zástupy, jeden není horší než druhý. I historický Buddha, který roztočil kolo dharmy, je jen jedním z buddhů. Nás lidí je spousta. My lidé jsme společenství, nikdy nejsme sami. Vždy jsme zapojeni do tkaniva existence, spojení s ostatními. Sami o sobě neexistujeme. Sám o sobě nikdo nikdy neexistoval. Nikdo. Ani Ježíš. Je-li Ježíš rovněž člověkem, jak ostatně křesťané věří, jsme Bohem i my ostatní. Ideál bódhisattvy je výzvou pro všechny, každý v sobě nese semeno bódhi. Nebo, jak bychom řekli my následovníci bódhisattvy Ježíše, každý má v sobě Boha, vnitřního Krista. Naším úkolem je se této skutečnosti otevřít. Stát se lidmi lásky. Ostatně tak to učil i onen divoký bódhisattva Ben ze skvělého Freyova románu. Benem může a má být každý z nás... ●

S Alexandrem Flekem o *Parabibli*

Kázání je jako vysvětlování starých vtipů

Ptala se Jana Šrámková

Ostré a konfrontační parafráze evangelijních příběhů teologa a kazatele Alexandra Fleka vycházely původně jen na Facebooku.

Výrazný ohlas z církevních i zcela sekulárních kruhů nakonec zajistil textům koncepčnější knižní podobu. *Parabible. Tisková zpráva o našem prezidentovi Ježíši z Nošovic* nabízí pohled na to, jak by Ježíšův příběh vypadal, kdyby se odehrál tady a teď.

Patnáct let jsi pracoval na novém překladu Bible, který vyšel poprvé kompletně roku 2009 pod názvem *Bible. Překlad 21. století (Bible21)*. Je *Parabible* ve své volnosti práce s originálem způsob, jak po dlouholetém zápasu o maximální věrnost normativnímu textu vyvětrat hlavu? Nějakou dobu po vydání *Bible21* jsem opravdu měl problém číst

ji „uživatelsky“, ne jako překladatel nebo redaktor. Ale hlavně jsem se setkával s lidmi, kterým byl sice jazyk *Jednadvacítky* konečně srozumitelný, ale pořád nechápali biblický kontext. Co bylo na Ježíši tak neobvyklého, zvláštního, že budil takový rozruch? A jak to souvisí se mnou? Samozřejmě to jde vysvětlovat třeba v kázání, jenže kázání je něco jako vysvětlování starých vtipů. Jak píšu

v předmluvě, když vyprávím svým dětem vtipy o Brežněvovi a Husákovi, nic jim to neříká. Když jim všechny ty dávné reálie vysvětlím, nakonec řeknou „Aha“, ale určitě se nezasmějí. Pointu pochopí, ale nezasáhne je. A já chtěl, aby evangelijní příběhy zase měly tu původní naléhavost, budily okamžitou emocionální reakci, konfrontovaly, šokovaly, rozesmívaly a uzdravovaly.

Foto David Konečný

Tím máš na mysli to, co napsal františkán Bonaventura Ondřej Čapek, že *Parabible* je v něčem vlastně bližší originálu než standardní překlad?

Jestli to říká někdo jako on, s teologickým vzděláním a skvělou znalostí novozákonní řečtiny, tak samozřejmě cítím ohromné zadostiučinění. Blížkost originálu se dá definovat velmi různě. Pro někoho spočívá v doslovném kopírování lexikálních a gramatických jevů, takže výsledkem je prkenný, ale formálně „věrný“ překlad. Mně šlo i v *Bibli21* o vystižení stylistické, estetické, někdy i zvukové stránky textu — a v *Parabibli* jsem mohl jít až k obnažení původní pointy a zabalit ji do nové, relevantní formy. Někdy se tomu říká „translation for impact“, ovšem parafráze může zajít ještě dál, to už je spíš transpozice než překlad.

Ale chápu dobře, že impuls k práci na *Parabibli* byl spíš kazatelský, totiž snaha předat nějakou zvěst, než že bys začal psát z literárního popudu, inspirován starým příběhem?

Kazatelský impuls to byl nepochybně — předávání zvěsti je prostě moje niterná nátura a nemůžu jinak. Vlastně ve všem, co posledních třicet let dělám, se nějak promítá stejná touha zprostředkovat Bibli dnešním lidem, zejména těm, kdo jako já nepocházejí z církevního prostředí. Takže velkou část *Parabible* jsem vlastně psal v rámci příprav kázání. Jednotlivé evangelijní texty jsem si nevybíral, držel jsem se ekumenického lekcionáře, což je takový jízdni řád pro faráře, co mají kterou neděli číst v kostele.

Nicméně i literární popudy byly, některé letité. V dospívání ve mně nechal hlubokou brázdou Bulgakovův *Mistr a Markétka*, kde jsou silné pasáže o setkání Ježíše s Pilátem, tajemně propletené s Moskvou třicátých let. Popudem je však třeba i *Jesus Christ Superstar* nebo Čapkovy *Apokryfy*, i když ty dělají opak toho, co *Parabible*, totiž včítají naše současné záležitosti jakoby zpátky do Bible, do tehdejších kulís a okázale archaického jazyka. Pak mě ovlivnila *The Message* — ohromně populární převod Bible do současného amerického dialektu z pera

nedávno zemřelého duchovního veterána Eugena Petersona. Ten původně převáděl pro své farníky text Pavlových listů z „biblické angličtiny“ do běžně užívaného jazyka a vznikl z toho světový bestseller s více než dvaceti miliony prodaných výtisků. Často bývá označován za parafrázi, ale je to prostě jen velmi dynamický překlad s původními reáliemi a metaforami. Pozoruhodným příkladem takového postupu je také německá *Die Volxbibel*, která vznikla v prostředí věřících anarchistů a punkerů. Jde o převod do slangu, místy až argotu a čtenář se rozhodně nenudí!

Abych se však vrátil do našich vod, před lety jsem na sociálních sítích narazil na pár biblických úryvků anonymně přeložených do brněnského hantecu. Sice jsem rozuměl jen asi napůl, ale ty texty měly původní sílu a svěžest, která z „kostelních“ překladů poněkud vyvanula. Jenže ani tahle odvážná znění pořád nejsou parafráze, nechávají text v původním tisíce let starém kontextu. A ten je pro našince často už nepřekonatelně vzdálený a cizí.

Bible21

Matouš 5,1—12

Když Ježíš uviděl zástupy, vystoupil na horu. Posadil se, a když k němu přistoupili jeho učedníci,² začal je učit:

- ³ „Blaze chudým v duchu,
neboť jim patří nebeské království.
⁴ Blaze plačícím,
neboť budou potěšeni.
⁵ Blaze mírným,
neboť dostanou zemi za dědictví.
⁶ Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti,
neboť budou nasyceni.
⁷ Blaze milosrdným,
neboť dojdou milosrdenství.
⁸ Blaze čistým v srdci,
neboť uvidí Boha.
⁹ Blaze těm, kdo působí pokoj,
neboť budou nazváni Božími dětmi.
¹⁰ Blaze pronásledovaným pro spravedlnost,
neboť jim patří nebeské království.

¹¹ Blaze vám, když vám budou zlořečit a pronásledovat vás a šířit o vás všelijaké zlé a lživé řeči kvůli mně.¹² Radujte se a jásejte, protože vaše odplata v nebesích je veliká. Takto totiž pronásledovali proroky, kteří byli před vámi.“

Parabible

VIP hosté

Když Ježíš uviděl, že je náhle populární a hlásí se k němu spousta lidí, kteří ho ani neznají, stáhl se do ústraní. Sedl si do trávy v tichém parku a tam za ním přišli ti, kdo chtěli žít jako on. Začal je to tedy učit. A tohle byla první lekce:

„Ať žijí duchovní amatéři —
skrze ně přichází nebe na zemi!
Ať žijí ti, kterým zbyly oči pro pláč —
zažijí radost, o jaké ani nesnili!
Ať žijí ti, kdo si nechťejí nic urvat —
dostanou všechno jako dar!
Ať žijí ti, kdo se nesmířili s bezprávím —
jejich touha se naplní!
Ať žijí ti, kdo jsou citliví k druhým —
jednou se jim to vrátí!
Ať žijí ti, kdo v srdci zůstali dětmi —
zjistí, že mají Tátu v nebesích!
Ať žijí ti, kdo přinášejí smíření —
sám Bůh je na ně hrdý!
Ať žijí vězni svědomí —
skrze ně přichází nebe na zemi!

Ať žijete vy, kdo kvůli mně snášíte nepochopení a příkoří! Buďte hrdí, když o vás budou kolovat různé lži a pomlvy. Začněte slavit už teď a tady, protože jste VIP hosté na nebeské párty. Stejně těžké to v životě měli vaši bratři a sestry před vámi.“

Takže ti šlo o to, přenést původní příběh do našeho tady a teď. Trochu konfrontačně lze namítnout, že dějinný a kulturní kontext se mění pořád, ale přece jen nám byl text evangelií dost dobrý po dva tisíce let. Proč najednou potřebujeme něco para-?

Určitě nejde o žádnou novou potřebu naší doby. Každé vyprávění je převyprávění a každý překlad je výklad. Když se Židé v šestém století před Kristem vrátili z babylonského zajetí, hebrejščina už pro ně byla jen liturgický jazyk Mojžíše a proroků. Pro běžný život v exilu adoptovali aramejštinu a tou pak mluvili i po návratu do vlasti. Proto už učený Ezdráš, když v Jeruzalémě obnovoval chrámový kult, nechal po čtení z hebrejské Tóry nastoupit levity, aby „vykládali a objasňovali smysl, aby tomu, co se čte, bylo rozumět“.

Tak se vyvinula židovská bohoslužba, kde po hebrejském čtení následuje překlad, výklad, parafráze, přetlumočení, „aby bylo rozumět“. Na to navazuje tradice křesťanského kázání. Každopádně ty dochované staré aramejské „překlady“, *targúmy*, jsou poměrně volné parafráze hebrejského textu.

Pak je tu *Septuaginta*, starověký překlad hebrejské Bible do řečtiny, tehdejšího globálního dorozumívacího jazyka. Místy je až prkenně doslovná, ale jinde se odváže a opouští hranice původního znění. A nejpopulárnější knihou středověké Evropy nebyla Bible, ale Comestorova latinská *Historia Scholastica*, volná biblická parafráze zahrnující také díla klasických autorů a církevních otců. Samotné slovo *Paraphrases* pak počátkem šestnáctého století použil Erasmus pro své volné přetlumočení

novozákonních evangelií a epištol, kterým chtěl podpořit humanistické hnutí a rodící se církevní reformu. V Anglii byly Erasmovy parafráze na příkaz krále Edwarda VI. distribuovány do všech farních kostelů. Žánr biblické parafráze tedy není nic nového, a to ještě nemluvíme o výtvarném umění, biblických příbězích v kulisách renesanční Florencie... Mě osobně asi nejvíc zasáhla výstava *I.N.R.I.* francouzských fotografů Bettiny Rheimsové a Serge Bramlyho v roce 2001 v Rudolfinu. Ty dávné biblické výjevy ztvárněné moderním médiem a naprosto současnou stylizací byly neuvěřitelně působivé — a kontroverzní, jak ukázalo třeba odsuzující stanovisko České biskupské konference.

Když jsme u kontroverzí, *Parabible* odkazuje k reáliím současné

České republiky. Nejde zdaleka jen o geografii a lokální vlastní jména. Texty odkazují na ožehavá společenská témata posledních let: vztah k imigrantům, inkluzi, Pilát je drobnými narážkami spojený s Andrejem Babišem, není těžké rozklíčovat touhu lidí zvolit Ježíše za nového prezidenta. Přesto některá personální ztotožnění chybí. Víš, kam mířím?

Samozřejmě jsem chtěl, aby si čtenáři ztotožnili parabiblické postavy s těmi, kdo ty biblické archetypy ztělesňují dnes. Nechtěl jsem však dělat lacinou politickou satiru. Vedle politických a náboženských špiček v těch příbězích vystupují především lidé jako my — nemocní, toužící, frustrovaní, někdy neodpouštějící, chybující a pochybující. Byl bych nejradši, kdyby si lidé neřekli jen: „Hele, to je úplnej Babiš!“, ale taky: „Hele, to jsem úplnej já!“

Mířila jsem k tomu, že zákoníky a farizeje, o kterých se Ježíš vyjadřuje velmi jednoznačně a tvrdě, nahrazují v *Parabibli* faráři a teologové, židovskou radu zase arcibiskupství. Když ale čelní představitel rady, tedy velekněz, posílá Ježíše na smrt, je z něj v textu najednou arcibiskup Koniáš. Jde-li o aktualizaci, kde máme arcibiskupa Duku, „proroka“ Piťhu, asistenta Balíka a další? Měl by autor evangelií obavu je jmenovat? Vlastně mě zajímá, jestli při psaní těch nesmírně ostrých textů přece jen fungovala určitá autocenzura? Myslím, že by bylo nefér takhle onálepkovat všechny faráře, biskupy nebo jmenovat současné konkrétní figury. Duka, Piťha, Balík a spol. tu dneska jsou, a zítra jejich jména zapadnou a na jejich místě budou jiní. A kdo jsem já, abych někoho soudil? Proto je v *Parabibli* „arcibiskup Koniáš“ — jednak jde o zvukovou aluzi na velekněze Kaifáše a jednak Koniáš představuje archetyp někoho, kdo ve službě své ideji nebo organizaci dojde až do stavu, kdy reprezentuje přesný opak toho, co by měl. Což se samozřejmě netýká jen náboženství.

A jestli by měl autor evangelií obavu jmenovat? Evangelisté

Duka, Piťha, Balík a spol. tu dneska jsou, a zítra jejich jména zapadnou

reflekovali, co skutečně zažili nebo slyšeli od očitých svědků. Takže já oproti nim sice aktualizuji, ale zároveň zobecňuji. Ostatně když svatý Jan v Apokalypse mluví o tehdejších pronásledovateli církve Neronovi, nejmenuje ho, ale používá pro něj šifru 666. „Kdo čteš, rozuměj.“

Celý svůj život, tedy od dávné konverze, působíš v protestantských vodách. Víš, jak ekumenické je tvé smýšlení — ale přece jen, v textu v roli církevního establishmentu vystupují katolické instituce a představitelé...

Opravdu jsem nechtěl tvořit nějakou filipiku proti katolíkům! Jde jen o to, že katolická církev je u nás asi desetkrát větší než všechny ostatní dohromady a v obecném povědomí často reprezentuje církev jako takovou. Nekatolické církve také vesměs nevládnou podstatnými majetky a vlivem a nemají úzké vztahy s vládnoucí mocí. Nicméně aspoň občas jsem naznačil i poměry v jiných církvích. Třeba kapitola „To nejdůležitější“ začíná větou: „Když se fundamentalisté doslechli, jak Ježíš vyrazil dech liberálům, svolali

zasedání ústřední rady.“ V tom by se mohly poznat třeba některé evangelikální denominace a ústřední radu mají například husité. O pár vět dál „tajemník teologické komise“ oslovuje Ježíše titulem „bratře kazateli“, typickým pro české evangelíky nebo Církev bratrskou. ThDr. Novotný, Th.D., je zase příkladem novodobého Nikodéma, suchého akademika odtrženého od živé spirituality, jakého lze asi i dnes potkat na některé teologické fakultě. Takže kde se dalo, snažil jsem se být i v tomto ohledu štedře ekumenický.

Narazil jsi na text, který jsi chtěl do knihy parafrázovat, ale z nějakého důvodu se to nepodařilo?

Rozhodně. Třeba když na jednu neděli připadl text o Ježíšově „proměnění na hoře“, radši jsem zpracoval starozákonní příběh o Davidu a Goliášovi. Parafrázovat můžeme jen to, co jsme pochopili — to je stejné ve škole, když dobrý učitel trvá na tom, aby žák látku nepapouškoval, ale přetlumočil vlastními slovy. A tenhle text je pro mě natolik mysteriózní a surreálný, že jsem se ani nepokusil na něj sahat.

Alexandr Flek, BA, MTh (nar. 1968), je český evangelikální teolog, kazatel, vydavatel a překladatel. Ve švédské Uppsale získal bakalářský titul z teologie, magisterské studium biblistiky absolvoval na Mezinárodním baptistickém teologickém semináři v Praze. Od roku 1989 působil v Praze jako pastor, vedl biblickou školu a pomáhal budovat nové sbory na různých místech České i Slovenské republiky. V roce 1991 přijal povolání k práci na překladu Bible do moderní češtiny. Od roku 1994 byl vedoucím překladatelem *Bible21*, která nakonec vyšla v roce 2009 a s více než sedmdesáti tisíci prodaných výtisků získala titul „Bestseller roku“. *Parabible* vyšla v listopadu 2018. Alexandr Flek je ženatý, má dvě dcery, dva syny a dvě vnoučata.

Mesianismus v díle portugalského
básníka Fernanda Pessoa

Nehledej, nevěř: všecko tajemství je

Nikolaj Ivaskiv

Je dobře známo, že Fernando Pessoa byl mužem mnoha podob — sám říkal, že občas vidí jiné tváře, i když se dívá do zrcadla. Jak nenápadnou existenci vedl ve svém civilním životě, tak obžerný byl jeho duchovní svět. Nejde jen o ty desítky heteronym, jichž užíval, ale také o gnostické, alchymistické a teosofické prameny, které se v jeho díle splétají do tlustého copu. A někde v nich lze nahmatat i mesiášské vlákno.

Chceme-li v labyrintu Pessoaova básnického myšlení najít toto mesiášské vlákno, které nás dovede až k obrazu mesiáše, musíme si uvědomit, že mýtus je pro básníka skutečnější než realita. Z reality je naopak třeba se iniciačně probírat, pochopit její iluzornost. Pessoa napíše v „Eseji o zasvěcení“ (vydaném v českém překladu ve výboru *Za noci našeho bytí*):

Říci, že Kristus symbolizuje slunce, je převrácením iniciačního procesu na hlavu. Vždyť slunce je naopak symbolem Kristovým. Jinými slovy, skutečností je tu Kristus a iluzí slunce, Kristus je světlo a slunce je stín.

Už první slova tohoto eseje: „Existuje řada kabal a těžko uvěřit, že nemůžeme dojít sjednocení s Bohem, ať už je tím míněno cokoli, aniž jsme obeznámeni s hebrejskou abecedou,“ nám mohou nápadně připomenout jednu ze slavných heretických tezí renesančního myslitele Giovanniho Pica della Mirandoly, která říká, že „Pravé Božství Ježíše Krista lze pochopit jen na základě kabaly.“ Z toho tušíme, že půjdeme-li po stopách mesiáše v díle Fernanda Pessoa, nezvolíme hlavní ulici náboženských doktrín, ale spíše postranní uličky a okultní zákoutí, kde nám na slabě osvětlených místech ukáže na svém úřednickém kabátě pětistou růži, nikoli ovšem tu luterskou, nýbrž onu rosekruciánskou. „Slepá Věda, ta kypří planý luh. / Šílená víra jen sen kultu žije. / Pouhé slovo je nový bůh. / Nehledej, nevěř: všecko tajemství je.“

V jedné životopisné poznámce Pessoa odpovídá na otázku po svém náboženském postoji vyznáním, že je gnostickým křesťanem „a zcela v rozporu se všemi organizovanými církvemi, především s církví římskou. Věrný — z důvodů zřejmých z dalšího — Tajné Tradici křesťanství, která je úzce spjata s Tajnou Tradicí Izraele (Svatá kabala) a s okultní podstatou zednářství“. Jak je příznačné pro synkretismus jeho doby a Pessoaův básnický naturel, do jeho kosmologie proniká spousta různorodých vlivů, od teosofie až po ty východní. Jeho sklon neustále podezírat vše,

co zakouší, a hlavně existenci neexistujícího vlastního Já, se nám může zdát podezřele orientální. Přitom jako všechny sny světa nese v sobě i četné obrazy evropského hermetismu, od *Chymické svatby Christiana Rosenkreuze* až po sloupy Jakín a Bóaz zednářského Šalamounova chrámu. Trhlinou v bytí, která je škvírou gnostické mystifikace, tvrdí, že Bůh je ten, který není, a právě On je dárcem nejvyšší iniciace, které se našemu portugalskému básníkovi údajně dostalo. Ta trhlina v bytí je trhlinou v Nic, intervalem, v němž skutečně žijeme. Podle gnostiků to může být i oko, jemuž se občas zablyskne jiný, skutečný svět. Bůh je „velikým intervalem, avšak mezi čím a čím?“, ptá se Pessoa.

Iniciace můžeme rozlišit trojího druhu. Exoterickou, za niž můžeme označit například iniciaci do zednářského řádu. Ezoterickou, jež nastává v okamžiku, kdy adept pocítí vášně po poznání a začne hledat skutečného mistra (možná mesiáše? Ale kdo je mesiáš?) — jakmile je připraven žák, je připraven i mistr. Třetí iniciace člověka sjednocuje s celkem a probouzí v něm génia. Takovým byl pro Pessoa hierofant *philosophie perennis* — věčné filozofie — William Shakespeare. Právě ten ho svým výrokem, ostatně inspirovaným slovy Ježíšovými: „Někdo se velkým rodí, jiný k velikosti dojde a dalšímu je velikost uložena,“ dovede k popsáním zasvěcovacím tajemstvím.

Alchymický ponor do oceánických hlubin takových tajemství Pessoa podniká mezi čtyřmi zdmi svého pokojíku v lisabonské Zlatnické ulici. Jakkoli by se nám to mohlo zdát stísněné, i v oné ulici je vesmír a i v onom pokojíku jsou dveře, pokud je člověk hledá a vyťukává heslo vedoucí k mystickému sjednocení. Pokoj je pro Pessoa orfickým vejcem, z něhož se klube celý svět.

Jistým teologickým komplicem se mi v Pessoaově případě jeví Friedrich Nietzsche. Podobně jako filozof života stojí i Pessoa odvážně tváří v tvář zmatečnosti existence, odsuzuje náboženství, a Ježíše přitom miluje. Výrok „musí mít ještě chaos ve svém nitru, kdo chce zroditi tančící hvězdu“ sedí i na Pessoaův zápas s realitou.

Oproti Nietzschemu se Pessoaův obraz Ježíše vyznačuje srdečnějším pojetím, když se o něm nebojí mluvit jako o dítěti. Ústy jednoho z Pessoaových pseudonymů Alberta Caiera:

*Jednou když Pánbůh spal
a Duch svatý kdesi lítal,
ze skříňky zázraků ukradl hned tři:
Prvním zařídil, aby se nepřišlo
na jeho útěk.
Druhým se z něj stal navěky člověk
a dítě.
Třetím stvořil Krista navěky
ukřížovaného,
přibitého na kříži, který je v nebi
a slouží za vzor všem ostatním.
Pak se rozběhl ke slunci
a sklouzl dolů po prvním paprsku,
jehož se chytil.*

Po listování encyklopedií náboženských dějin a po zhlédnutí všech těch obrovských obrazů se nám uleví. Ježíš není nikdo neznámý. Je to kluk z vesnice, „hezké, usměvavé a přirozené dítě“. Učitel bezprostřednosti, který předvádí vše, co je na květech, ukazuje, jak pěkné jsou kameny. Sám podléhá pochybnostem.

*Všechno v nebi je hloupé jako
katolická církev.
Říká mi, že Pánbůh nechápe nic
z toho, co stvořil —
„Pokud to stvořil, o čemž
pochybují.“ —
„Říká třeba, že bytosti na něho pění
chválu,
ale bytosti na nikoho nic nepějí,
kdyby pěly, byly by pěvci.
Bytosti existují a nic víc,
a proto se jmenují bytosti.“*

Jako by Pessoa prostě a bez teologických komplikací vzal za svůj výrok církevních otců, že „Bůh se stal člověkem, aby se člověk mohl stát Bohem“. A možná ještě více novozákonní výrok: „Buďte jako děti!“

Z těchto úryvků z cyklu básní *Hlídač stád* vysvítá, co je v Pessoaově gnosticizmu důležité — že totiž v posledku jde o člověka. Nikoli však v nějaké mocenské pozici, uzurpujícího si výsostné postavení v celku univerza. Spíše o člověka, který, slovy Mistra Eckharta, ví, „že oči, kterými se dívá na Boha, jsou oči, kterými

se na něj dívá Bůh“. Ježíš Pessooovi není vzdáleným, odcizeným obrazem.

*A tohle dítě tak lidské, že je božské,
je můj každodenní obraz básníka,
a právě proto, že se mnou pořád
chodí, jsem pořád básník,
a každý i letmý pohled
naplno procítím
a i sebeslabší zvuk, ať jakýkoli,
jako by se mnou rozmlouval.*

Tato mesiášská perspektiva je pro Pessou důležitá. Náladou a emoci přitom tvoří určitý kontrast k Pessooovi okultistovi, jak se s ním seznamujeme ve výboru *Za noci našeho bytí*. Již z názvu by se mohlo zdát, že půjde-li o teologii, bude aspoň v něčem apofatická, tedy bude teologií negace, cestou, která Boha poznává skrze to, jaký není. To je vztaženo i ke Kristově postavě, kterou Pessoa přikryje mysteriální peřinou nejtajemnější tmy.

Kristus však neexistuje jinak než symbolicky; je svou podstatou symbolický. Bohové nejsou ve své osobě mýtem, jsou jim nanejvýš v naší nerozhodnosti. Kristus je však mýtem ve své vlastní skutečnosti; je skutečný do té míry, v jaké je mytický. Je pouze symbol, ale symbol sebe sama. Je to čirý sen, který však nic neprojektovalo.

Tyto věty ve srovnání s oním malým vesnickým Ježíšem znějí poněkud chladně. Ortodoxní křesťan by je navíc okamžitě mohl napadnout z hereze.

Jak přemostit tyto dvě podoby mesiáše, o nichž jsme mluvili? Ježíšovu spontánní přítomnost a symbol „kristovství“? Pessoa se jakožto správný gnostik dychtíci po poznání, oproti mystikově intuici i mágově moci, zastavuje a zaposlouchá, kde v disharmonii vši té akrobacie reality zazní čistý interval. Ten je zábleskem, trhlinou, závanem skutečnosti, zážitkem celku, domovem, kam se lze vrátit. Pessoa jako kovaný alchymista ví, že poznání začíná fázi putrefakce, hnitím. Je třeba nechat shnit všechny nánosy zdánlivých věcí, a to i všech těch podob, které člověk umí střídat jako boty — sám Pessoa měl

sedmdesát dva pseudonymů, nebo spíš heteronym, jak říkal. To všechno jsou fikce, kterými si nikdy nelze být jistý, a když si člověk jistý je, čím si je vlastně jistý?

„Nejsem nic. / Nikdy nebudu nic. / Nemohu chtít být nic. / Mimoto v sobě mám všechny sny světa.“ Takto Pessoa začíná slavnou báseň „Trafika“ (kterou napsal jakožto Álvaro de Campos). Tady to, co lze nazývat Já — už ale víme, že je to pouze domnělá existence —, neustále poskakuje mezi bezradností, ztracenými ambicemi, sny, platonskými ideami, cukrárnou a trafikou odnaproti.

*Svět je pro toho, kdo se narodil,
aby jej dobyl,
a ne pro toho, kdo sní, že jej může
dobýt, přestože má pravdu.
Vysnil jsem víc, než vykonal
Napoleon.
Přitiskl jsem na pomyslnou hrud
více lidstva než Kristus.
Vymyslel jsem potají filozofická
učení, jaká nepsal žádný Kant.
Ale jsem a budu snad vždy
ten z podkroví, i když tam
nebydlím;
budu vždy „ten, kdo se pro to
nenarodil“;
budu vždy jenom „ten, kdo měl
vlohy“;
budu vždy ten, kdo čekal, až mu
otevrou dveře, u zdi bez dveří,
a zpíval zpěv Nekonečna v kurníku
a slyšel hlas boží v zakryté studni.
Věřit v sebe: Ne, ani v nic jiného.*

S rukou na srdci se dá říci, že takové hnutí probíhající v našem myšlení důvěrně známe.

V pokoji, v němž se Pessoa dívá do vesmíru, hledí jakoby ze skořápky puklého vejce a přemýšlí, zda vůbec kdy bylo celistvé. Ve škvíře, kde by mohla ležet odpověď, se cosi zableskne, to když Pessoa náhle zahlédne v cukrárně chlapečka s čokoládou v ruce.

*Papej čokoládu, drobkou;
papej čokoládu!
Na světě není přece jiná metafyzika
než čokoláda.
Všechna náboženství přece nenaučí
víc než cukrárna.*

*Papej, ušmudlaný drobkou, papej!
Kdybych tak mohl jíst čokoládu
s takovou opravdovostí jako ty!
Ale já myslím, a když sundám
staniolové pozlátko,
hodím všecko na zem, tak jako jsem
zahodil život.*

Čokoláda převyšuje jakoukoli metafyziku, kdokoli si mohl vysnit jakýkoli vznešený ideál, ale pro Pessou je „metafyzika důsledek špatné nálady“.

Domnělé Já neustále tančí, jako by mu šlo o život, jako by doopravdy hnilo, jako by se mělo na prach rozložit, propadá se do zoufalství a hned zase sahá po naději, sundává si masku (význam jména Pessoa je osoba, *persona*) a vzápětí si ji opět nasadí zpátky. „Udělal jsem ze sebe, co jsem neuměl, / a co jsem ze sebe udělat mohl, to jsem neudělal.“

Tu najednou: „Nějaký muž vešel do Trafiky (aby si koupil tabák?) / a najednou na mne padá přijatelná realita. / Energicky se napřímím, přesvědčený, lidský, / a rozhodnu se napsat tyto verše, v nichž říkám opak.“ Proces řetězení egoitní melancholie je narušen vážnou pochybností, zdali naproti v Trafice není reálný člověk, nebo možná spíše reálný vztah.

*Muž vyšel z Trafiky (a strčil si
drobné do kapsy u kalhot?)
Á, toho znám: to je Esteves bez
metafyziky.
(Majitel Trafiky přišel ke dveřím.)
Esteves se jakoby božským
vnuknutím otočil a spatřil mě.
Kývl mi na rozloučenou, zavolal
jsem Buď zdrav, Estevesi!
a vesmír
se mi znova poskládal bez ideálů
a naděje
a majitel Trafiky se usmál.*

Možná že Pessoa dosáhl nejvyššího zasvěcení, jak sám tvrdí, a snad je to mysteriální děj, o němž nemůžeme nic konkrétního říci. Jakkoli bych nechtěl vyzrazovat jeho tajemství, mám za to, že nám Pessoa chce říci, že skutečný mesiáš je vždycky tam, kde se dva lidé opravdu setkají.

Autor je básník, publicista a teolog.

h

Soutěž pro předplatitele revue *Host*:
Jak se jmenuje slavná hollywoodská
ulice s kostelem, kde Petr Vacík
působil jako kněz?

Odpovědi zasílejte na e-mail casopis@hostbrno.cz, do předmětu napište „soutěž“.
Soutěž končí 31. prosince. Ze správných odpovědí vylosujeme jednoho výherce,
který od nás dostane roční předplatné online filmové platformy *DAFilms* (www.dafilms.cz).

h

19

Na co se
můžete těšit
v lednovém čísle?

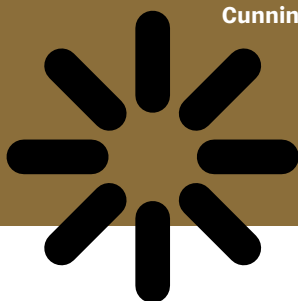
Rozhovor
se spisovatelkou
Petrou Dvořákovou

Nová próza
Emila Hakla

Téma o americkém
spisovateli Michaelu
Cunninghamovi

Příspěvek
Adama El Chaara
o komercionalizaci
českého slamu

Kritická diskuse o nové
sbírce Pavla Kolmačky

b

dvě věže

na ty dvě obří věže
se všichni chodívali koukat

připomínaly rybí kosti
a lidi to mátlo
až země odhalí své kosti
budou to ty úzké
rybí

málem jsem došel až k nim

zůstal stát
v dávno neoraném poli

aa

senator, hanjin, evergreen
podél trati rozeseté kontejnery
konec hulína i neděle
napjatí brouci

v pondělí nadnárodní tma
svítí lampy a cizí názvy
na zádi se k sobě tisknou tramvaje
jak spící stádo krav

oceán opakuje do vysílačky
klávesové zkratky
vesmír je černý a mastný

rybí kosti lamp

kamionová hlava
krajina je spodní strana ulic

průvodčí opakuje hlásila jsem místenkový vlak
to je dohoda
za slova se platí

kolem není příroda
křoví houštiny úkoly
věci za postelí lidstva

střed světa

střed země otevřeli
po dlouholetém PR
všechny už to trochu štvalo

inženýrům se nepovedlo
razantně zkrátit cestu
k vychládajícímu jádru
přiklonili se k tematickým filmům
a jiné přepravní zábavě

v cíli
zažívali někteří tiché poznání
do telefonů šeptali
cítím se v rovnováze

krabí pohyby před usnutím

promýšlíš každé posunutí nohy
překračuješ vlny spánku
než do něj po prsa vpluješ

ráno na tebe mrkají dva stejné páry očí
taky mrkáš
je to velice nová věc

Golden Gate Bridge, San Francisco, USA, 2011

Walt Disney Concert Hall, Los Angeles, USA, 2010

K

Kritiky

Kolísavé výsledky hledání jinakosti

Vratislav Doubek

Pavel Kosatík
Jiný TGM
Paseka, Praha 2018

Kosatíkův text se vyrovnává s nelehkou úlohou, jak čtivě, poutavě a zhuštěně pojmut biografickou skicu Tomáše Garrigua Masaryka. Bylo třeba desítek let odstupu od příliš silného vlivu symbolu TGM, bylo třeba nesoustavných desítek let vydávání Masarykova díla, bylo třeba desítek více či méně zdařilých odborných prací, aby se otevřel prostor k podobnému přístupu a jeho kvalitnímu zvládnutí. Kosatíkovým textem se po mém soudu konečně dostane ke čtenářům kniha, která plní to, co mnozí jiní slibovali, ale nikomu se to dosud úplně nezdařilo, tedy zjednodušené zpracování tak komplikované matérie, jakou představuje kontext života a díla TGM. Díky své zkušenosti s řadou čtivých a přitom obsažných biografických skic k tomu měl autor všechny předpoklady, které dokázal při samotném psaní v maximální míře využít.

Osobně mi nepřišel příliš nápaditý název příslibující nové a jiné podání TGM. Když jsem si pak v průběhu četby kladl otázku, čím je

téma ve svém zpracování vlastně nové, nabyt jsem přesvědčení, že především v jisté vyváženosti. Kosatík nepodává zlidovělého Masaryka, ale Masaryka pro lidi, pro širokou čtenářskou obec, aniž by si zadal s trivialismem či se vážně zpronevěřil obsažnosti tématu. Není to zjednodušení směřující ke schematičnosti či účelovosti, není to oproštění se od TGM, je to snaha o široký, a přesto srozumitelný obraz. To je první a výrazná devíza předkládaného textu.

Filmoví hrdinové z dějin

Ruku v ruce s ní jde druhá. Vychází z autorovy schopnosti číst a interpretovat. Heuristickým východiskem práce nejsou v prvé řadě archivní materiály ani sekundární odborná literatura. Nejsilnějším zdrojem jsou paměti, korespondence, svědectví současníků, doplněné o znalost širokého kontextu, ať politického, či kulturního. Autor se svou schopností interpretace tyto zdroje zpracoval podnětným a přemýšlivým způsobem. Jelikož Kosatík své zdroje dovede číst do hloubky a s pochopením, je schopen zrekonstruovat zajímavé souvislosti a podchytit celistvý, přitom v detailu jemně odlišený obraz svého hrdiny. Záměrně užívám tento pojem, protože Kosatík si své figury do jisté míry skutečně až beletristicky formuje do postav dějových hrdinů, kteří plasticky vystupují z textu, jakoby připraveni pro filmový scénář. (Ostatně velice názorně vidíme tento Kosatíkův postup úspěšně aplikovaný na převedení diskusního formátu Čapkových

Hovorů s TGM.) Kombinace důkladného osobnostního profilu s dynamikou dějového kontextu (v případě TGM není třeba si jej nijak dobarvovat) vytváří z jeho biografie působivý celek. Psát o dobré koncepci je v tomto případě trochu nezasloužený bonus. Koncepce Masarykova životopisu byla již tolikrát nastavena, že není třeba vymýšlet nic převratně nového. Lze ji jen deformovat chybným pojetím jeho života a působnosti, což se v tomto případě rozhodně nestalo — jen další doklad autorovy schopnosti vnímání, jeho nesporného citu pro téma.

Přesto má kniha své osobité interpretační vrcholy. Rakouské předválečné pasáže jsou silné zejména díky skvělému čtení vztahové rodinné situace a celkové tvorbě profilu osobnosti TGM; poválečné pasáže pak zajímavé vzhledem ke znalosti doby, historického kontextu a zajímavým postřehům k rozvolňujícím se vztahům mezi dobovou realitou a schopností prezidenta být stále na výši svého úkolu. Obojí dispozice mají pochopitelně svá úskalí, ne vždy a ne v plném rozsahu zvládnutá. Na straně jedné je zjednodušující výklad vystaven nebezpečí fakticistní nedůslednosti. Masarykovské téma je hodně široké, pokrývá tři naprosto odlišné dějinné etapy. Jeho důsledné a přitom rovnovážné uchopení ve všech třech periodách je pro specialistu historika téměř neřešitelný úkol. K takovému přístupu by bylo třeba svěst tým odborníků právě pro jednotlivá období (a z pohledu TGM i pro jednotlivé obory a oblasti působnosti).

Proto je vcelku pochopitelné, že rovněž předkládané zpracování je ve své faktické věrohodnosti nevyvážené. Již v době předválečné je patrná autorova slabší orientace v politickém kontextu. Jeho výklad ani v těchto pasážích neztrácí lehkost, nicméně chatrná opora ve faktech a datech následně problematizuje i obecnější výklad. Ještě vážnější je tato labilita v textu sledujícím válečné období. Vzhledem k dějovému přetlaku této periody je pochopitelně zkratka pro její postižení (ať obecné, ať ve vztahu k Masarykovým aktivitám) tím náročnější a jakýkoli pevný odkaz či výraz důležitější. Autor, vědom si tohoto nebezpečí, se právě v těchto kapitolách snaží pracovat s pevnými daty častěji než jinde, ukotvit své vývody. Ne vždy se mu to však daří dostatečně věrohodně, snaha po zjednodušení jde leckde na úkor historické matérie.

Masaryk všemocný a bezmocný

Co se týče úskalí interpretační dispozice autora, jeho výklad nepochybně vyvolá diskusi a polemiku, což uvádím s nadějí, nikoli s obavou, či dokonce s varováním. Svůj smysl pro detail, jemné postižení specifických rysů a jejich přesné pojmenování autor využívá napříč celým textem. Kosatík svým figurám rozumí, chápe je, dokáže se do nich vžít, tím věrohodněji jeho vykreslení působí. Aniž bych mu chtěl podsouvat konceptuální záměry, měl jsem však při četbě jednotlivých kapitol a oddílů dojem, že se jeho přístup k interpretaci TGM proměňuje, a to nikoli jen v návaznosti na přirozenou změnu životní pozice a charakteru „hrdiny“. Pokud bych měl posun v přístupu k výkladu TGM k něčemu připodobnit, pak předválečná a válečná perioda připomíná svým pojetím texty Stanislava Poláka, poválečná Antonína Klimka. V úvodních oddílech převažuje obdivné, adorující pojetí. V těchto pasážích vidím místy až poněkud přehnanou snahu prezentovat Masaryka jako výlučnou osu veškerého děje. I v kontextu překotného vývoje války a s přihlédnutím k Masarykově pracovitosti by bylo přiměřenější nepřetěžovat jej zodpovědností za veškeré dění. Odkazy

Není to zjednodušení směřující ke schematičnosti, je to snaha o široký, a přesto srozumitelný obraz

typu „Odstranil diletuujícího Düricha a na kongresu čs. kolonie v Kyjevě v květnu 1917 se nechal provolat vrchním představitelem všech Čechů v cizině“ (s. 242) a podobně vytvářejí neoprávněný dojem absolutního přístupu k dějové realitě, jako by se vše kolem Masaryka dělo jen z jeho vůle a pod jeho komandem.

Poválečné hodnocení prezidenta Masaryka je oproti tomu nesmlouvavé a razantní v komentáři ztráty síly a akce. Autor zaujatý hlavní postavou udržuje čtenáře ve fascinaci svou figurou — tak jako dříve jejími heroickými rysy, nyní „odhalením“ pádu velikána. (Pokud jsem výše napsal, že právě ve zjednodušeném podání TGM spatřuji podstatu „Masaryka jinak“, pak až v těchto pasážích jsem našel její druhý možný význam.) Tato výraznost změny v přístupu budí dojem účelové gradace, udržující spíše emocionální napětí scénáře, nikoli objektivizovaného výkladu.

Příště raději bez oprásků

Zcela minimalizován je poznámkový aparát. Snaze o zjednodušený výklad a zachování lehkosti pojetí by patrně více posloužily parafrázované citáty. Autor však výrazně využívá přímých citátů a věcných literárních či politických odkazů, jež nicméně necituje a neupřesňuje. Ve výsledku se tím sice nesnižuje atraktivita textu, ale jeho další využitelnost. Ale o tu Kosatík neusiluje, jak uvedeno, směřuje k atraktivnímu, jednoduchému a přitom přesvědčivému podání obrazu jednoho z velikánů českých moderních dějin.

Tento zřetelný a legitimní přístup naopak podlamuje výprava knihy, která po mém soudu neodpovídá obsahu a více mu škodí než pomáhá. Kosatíkova práce není

lidová v trivialitě podání, je to vážná úvaha nad zjednodušením, přesto nikoli povrchně podaným tématem. Výprava a grafická úprava knihy však zdůrazňují jinou lidovost, lidovost ve stylu levných knih pouťového dětského čtení. Nápad se zvýrazněnou „objevností“ pojetí, který prvoplánově škrtá karikované pojmy a nahrazuje je „opravdovými“ (titul na přebalu: *Jiný Maszárík Masarík Řezníček TGM*, název jedné z kapitol: „*Furistika* Odboj ve Švýcarsku“ a tak dále), působí jako historizující hrátky z populární knihy a hry *Oprásků české historie*. Ale zatímco k *Opráskům*, tento rafinovaně dětský styl patří, jejich záměr na něm stojí, u *Jiného TGM* působí jako zbytečně křečovitá snaha po vulgární lidovosti a snad i prvoplánové demytizaci. Ale nic takového z textu nevyčítám. Stejně tak lze mít pochyby o barevné variaci výpravy knihy ve stylu státní trikolory. Tři čtvrtiny svého života prožil Masaryk jako rakouský občan a přinejmenším do přelomu století jako věrný a upřímný Rakušan a tuto skutečnost Kosatík nijak nezpochybňuje, červeno-modro-bílé válečné období začíná takřka přesně v polovině svého textu. Musím přiznat, že grafická úprava knihy byla pro mě velkým zklamáním. Až se obávám, že část čtenářů hledajících poctivou masarykovskou literaturu, kterou kniha přes veškeré výhrady zůstává, odradí. Snad upoutá jiné, ale nejsem si jistý, zda si ji tito přečtou.

Autor je historik působící v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd České republiky.

K

A TGM, který se nebál

Vratislav Doubek — Ondřej Slačálek — Jiří Trávníček — Eva Klíčová

A zároveň ten, který měl být během socialistické éry zapomenut. Strhávaly se Masarykovy sochy, jeho jméno v názvech se nahrazovalo, Masarykova busta či ulice se nemohly objevit ani v literárním díle. Jeho prezidentské prvenství bylo pak umenšováno titulem „první dělnický prezident“ pro poskoka sovětských poradců Gottwalda. Po listopadu 1989 vjel Masaryk — majestátně a na koni — opět do českých myslí toužících po politickém vykupiteli. I pokušení těchto dějinných sedimentů musel Pavel Kosatík překonat při psaní *Jiného TGM*. Kromě sedimentů však čtení Masarykova životopisu rozvíruje i aktuální paralely.

M!

Je Kosatíkův Masaryk „jiný“?

JT: Jiný mi přijde možná hlavně tím, že se snaží o jistou shrnujícínost. Nenažení se tu žádná velká idea či interpretační koncept. Tedy: nový je ve snaze o ucelený a syntetický pohled.

OS: Je určitě jiný než dosavadní popularizace, třeba beznadějně hagiografický Mahlerův *Ano, Masaryk*. Je jiný především v tom, že se snaží svým hrdinou myslet, a někdy se mu to i daří. Není samozřejmě příliš nový pro čtenáře historické literatury nebo Masarykových textů. Z hlediska popularizací autor nejen přeskočil celkem nízkou nastavenou laťku, ale hlavně ji pro další nastavil opravdu vysoko. Až moc sugestivní tu byl vliv studie Antonína Klimka *Boj o Hrad*, jak ukázal už Vratislav Doubek v recenzi, Klimkova optika se do Kosatíka obtiskla až příliš. Zvláště v představě, že politiku legitimně dělají politické strany, oproti nimž prezident snoval jakési intriky. V životopisu asi ani nebyl prostor položit si otázku, jakou povahu měly prvorepublikové strany, zda jejich jednání plně nepotismu, korupce a nízké politické kultury nepotřebovalo velmi silně podobný korektiv. Životopisy obecně mají tento „problém reflektoru“, Masarykovy kritiky a protihráče vidíme právě v této roli jako autory leckdy oprávněných výtek hlavní postavě, a proto působí jako lepší, než byli. Jeden by skoro politoval Gajdu a Stříbrného, jak ošklivý na ně Hrad byl, jako kdyby zbavit etablované strany či armádu podobných fašizujících dobrodruhů nebyla celkem důležitá a obhajitelná mise. Kosatíkovým hrdinou je Švehla. Autor přitom zapomíná, že Švehlovým dědictvím je agrární strana, která tu pár let po jeho skonu budovala druhou republiku. Velkou sílu tu má například citace lidoveckého politika Šrámka, který už za Rakouska vytýkal TGM, že soudí velké instituce (katolickou církev, pak i samo mocnářství) podle „okrajových“ jevů. Kosatík ukazuje, možná trochu bezděčně, že v tom byla Masarykova silná stránka: poznal, že v chování ke svým okrajům (kuchařky katolických farářů, rakouská politika na Balkáně) se projevovala pravda oněch institucí.

Osobně se mi zdálo, že právě dost možných náповědí k aktualizacím nechal Kosatík oslyšeno, což bych chápal spíše jako plus této knihy

Jiří Trávníček
literární kritik a čtenářolog

Možná bych to trochu přičítala onomu „problému reflektoru“. Třeba Kramář je zde celkem odpudivou postavou. Stejně tak popis rychlé akce okleštění prezidentské moci nevrhá na prvorepublikové poměry nijak lichotivé světlo.

OS: Kramář ale byl celkem odpudivou postavou. Budme vděční Miroslavu Donutilovi, že tuto historickou pravdu dokázal ve Svobodově televizním filmu *Rašín* s až karikaturní genialitou ztvárnit.

Navzdory tomu, i tak Masaryk z textu vystupuje jako nonkonformista, který značně převyšuje české myšlenkově usedlé prostředí.

OS: To, že českou realitu přečnival a snažil se ji změnit, se uznává a uznávalo všeobecně. Hagiografické líčení, jako třeba to Mahlerovo, věc zjednodušilo tak, že prostě TGM měl pravdu a jeho kritika „Kocourkova a Hulvátova“ byla ve všem na místě, však jsme se z ní poučili a teď jsme

Masarykovým národem... Kosatík jde mnohem hlouběji, ukazuje konflikty, napětí, snaží se dát kus práva i oné české realitě (na můj vkus až příliš). Nejsilnější je tam, kde může proplétat životopisné detaily s velkými dějiny, když třeba čítankovou historií o hilsneriádě se zápasem osamělého hrdiny proti společnosti konfrontuje s tím, co příběh reálně pro TGM a jeho rodinu znamenal, ukáže nám ho v pochybnostech, zda mu „ten Žid“ stál za to.

Nevím, jestli mé dojmy vplynuly jen z povahy popisovaných událostí, nebo jsou součástí Kosatíkovy schopnosti příběh TGM aktualizovat, ale cítila jsem v textu občasný apel k současnému čtenáři — například časté líčení TGM jako „aktivisty“, hilsneriáda připomíná soudobý hon na neexistující uprchlíky či muslimy (Židy už nemáme...).
Je to jen můj dojem?

JT: Snahu o aktualizaci vytýká Kosatíkovi například Petr Zídek v recenzi v *Lidových novinách*. Nemyslím, že právem. Kosatíkův Masaryk je „rváčem“, má agonický přístup ke světu, hraje to dost ofenzivně... a často i do těla. Ale zkrátka proto, že takový byl. Osobně se mi zdálo, že právě dost možných náповědí k aktualizacím nechal Kosatík oslyšeno, což bych chápal spíše jako plus této knihy.

VD: Neopakují se děje a dějiny, ale otázky, které vyvolávají. Problém vyčleňovaných, vyháněných na okraj společnosti a odvaha těch, kteří jsou ochotni postavit se za menšinu, dílčí nepopulární názor. To jsou motivy, k nimž poskytuje *Masaryk* řadu podnětů. Kosatík je pochopitelně využívá. V náповědě se pro někoho může skrývat motiv aktualizace, ale také si nemyslím, že by to byl prvoplánový záměr.

OS: Pavel Barša nedávno připomněl, že podobnost týkající se vylučování „orientálních“ Druhých není náhodná, ale hlubší — tehdy i nyní se na nich štěpí celé společnosti. Tehdy to bylo v době nástupu masové politiky formované nově uchopenými médii, dnes je to v době proměn masové politiky formované novými médii. Příliš

lpět na podobnostech může být jistě zavádějící, antikvárně zdůrazňovat pouze odlišnosti může však zavádět ještě víc.

VD: Navíc nejde jen o aktualizované či se znalostí pozdějšího vývoje přijímané názorové rozpory mezi náboženskými, etnickými a dalšími různorodými skupinami. Kosatík se nevyhýbá hodnocení, ale hodnotící pozici uplatňuje nepřímou, v interpretaci textů, postojů, aktů hrdiny. Jaksi z nitra vyprávění nechává čtenáře dojít k vlastnímu soudu. Což je o to citlivější, a proto přesvědčivější, že přece víme, z jaké doby TGM vychází, v jaké době vyrůstá. Celý onen středoevropský rakouský kolorit je postaven na mnohosti a různorodosti. A TGM se s vnímáním odlišností vypořádává za pochodu, celý život například překonává takový ten lidový antisemitismus, v němž na vesnici vyrůstal. A Kosatík tyto vnitřní boje popisuje velice plasticky.

A jsme národem Masaryka? Nebo se nám spíše jednou za čas přihodí i nějaká ta kosmopolitně a demokraticky orientovaná politická osobnost? Respektive rozuměl Masaryk svým Čechům a Moravanům... když už ne tak docela Němcům?

JT: Masaryk rozuměl i svým Němcům, jak to odkrývá kniha Jiřího Kovtuna *Republika v nebezpečném světě*; měl snahu se s nimi domluvit a chápal tento úkol v době již ustavené republiky jako prvořadý. Kosatíkova kniha ve mně nicméně vzbuzuje jistý údiv, snad až závratný: Čím se to stalo, že se někdo takový podařil *ausgerechnet* nám, Čechům?

OS: Ta otázka po Masarykově národě podle mě trochu patří do světa, který chce Kosatík překonat. Když už, tak jsme národem, který si z Masaryka udělal totemové zvíře. Každý národ ale má mnoho tváří: jsme právě tak národem Masarykova oponenta Pekaře, antisemity a nacionalisty, který za smysl českých dějin prohlásil prostě národ, existující prý od desátého století. Spor s ním vykládá dokonce i Kosatík v duchu zažité tradice jako spor „vědy“, kterou

Když už, tak jsme národem, který si z Masaryka udělal totemové zvíře

Ondřej Slačálek
publicista a politolog

reprezentuje Pekař, a „ideologie“, kterou má reprezentovat Masaryk a jeho stoupcí. Obchází otázku, zda tu „ideologie“ nepřicházela s hlubšími vhledy než věda. Že se Masaryk „podařil zrovna nám Čechům“? Jiné země měly jiné velké veřejné intelektuály, často zajímavější. Výjimečný je prostor, který Masaryk dostal, což se někdy podobným postavám na periferii stává. V New Yorku, Londýně, Berlíně, ba i ve Vídni by byl jedním z mnoha.

VD: Přijde mi úsměvná myšlenka, že se nám Masaryk povedl. V době vypuknutí války mu bylo skoro pětadesát, a kdyby se stáhl do ústraní, bylo by to jen přirozené. Odcházel by pro historickou paměť jako velikán českého myšlení, vědy, či dokonce politiky? Vždyť před válkou zůstával zklamaný svým marginálním vlivem, zahořklý na Čechy, kteří mu, jak se sám domníval, nerozumějí, nedaří se mu je dostat do správného názorového proudu, jediný poslanec své vlastní strany. Masaryk byl jako politizující intelektuál vyneseno do popředí a připuštěn do českého panteonu nedostatečností, slabostí, a proto propustností historického kontextu. Za standardního vývoje by jej politická elita nepřipustila do špičkové

pozice ani v pražské provincii, to by nemusela být ani Vídeň, ani New York. Podobné typy (Masaryk, Havel) politizujících intelektuálů se prosazují jen tehdy, když jim to standardní kariéerní politika v útlumu umožní: za války, revoluce, kdy má na hlavě spoustu másla. Hledá je jako bílé koně, pochopitelně jen dočasně, pokud si své pozice neobhájí.

Zatímco národně emancipační snahy Masaryk překonával a viděl i další vlnu emancipací sociálních, zdálo se mi, že s tou feministickou si nějak neví rady — lze říci, že zde zůstal „synem své doby“? Řekněme i s ohledem na povahu jeho manželství.

OS: Na českou společnost své doby byl Masaryk revolučním feministou. Ostatně nejen své doby — zkusme ho v tomto ohledu srovnat se všemi třemi polistopadovými prezidenty.

JT: Ano, souhlasím, pro zrovnoprávnění žen Masaryk udělal mnohé, i to, že si do svého jména vložil příjmení manželky. To byl akt vysoké symbolické hodnoty.

VD: Na zrovnoprávnění a rovnocenném vnímání menšinových či nedostatečně respektovaných skupin Masaryk pracoval celý život. A jeho vztah k ženám je velice dobře čitelný nejen na komunikaci s tehdejšími feministickým hnutím, ale rovněž a pro mě snad ještě více ve vnímání fungování rodiny a partnerství jako takového. Abych se vrátil ke Kosatíkovi, právě rodinný motiv a vykreslení vztahů v rodině (nejen vůči ženě a dcerám, ale i synům) považuji za jeden ze skvělých vkladů knihy.

Měla jsem dojem, že rozumem bezesporu feministou byl, zvláště v dobovém kontextu, nicméně v životní praxi — možná i pro jeho silně autoritativní povahu — se to nijak zvlášť neprojevovalo, až na ta symbolická gesta.

JT: Nebylo to jen z rozumu. Nezapomínejme, že Masaryk byl celoživotním člověkem víry, křesťanem, přičemž první skutečný feminist, který jednoznačně udělal rovnítko mezi mužem a ženou, je Pavel z Tarsu.

Tady bych feminismus omezila na jeho první vlnu a snahy ženy zrovnoprávnit. To, že nebyl v rodině „pánem situace“, spíše svědčí o potvrzení tradičních genderových sfér vlivu — mohl si to jako privilegovaný muž zkrátka dovolit.
VD: Ale to se TGM stávalo i nad jinými tématy a v jiných sociálních kontextech, že hlásal respekt a úctu k okolí, nicméně si současně nedokázal připustit, že by mu měl podřídit svou autoritu.

OS: Kosatík ukazuje, jak silné osobnosti s různými názory vedle sebe v případě Garrigue-Masarykových žily. Jako rodiče selhali spíše proto, že TGM na děti neměl čas. Snad měli i opačný problém než patriarchátem vynucovanou názorovou shodu; pokud Masaryk odjel ve válce dělat revoluci, s níž jeho žena zásadně nesouhlasila...

VD: Ano, prioritní součástí integrální autority TGM byla jeho práce, širěji činnosti, kterým podřizoval vše, včetně sebe sama, a to i na úkor rodiny.

Nicméně Masarykovo Československo se jako příliš trvanlivým státním útvarům neukázalo: vznik státu provázely i další možné státoprávní varianty. Pokud si tu dopřejeme trochu historického fantazírování — myslíte, že například národnostní (tedy bez Sudet), nebo nějaká monarchistická varianta by mohla přinést větší odolnost? Kosatík mimo jiné naznačuje, že Masaryk by po vzoru války Severu proti Jihu Hitlerovi Sudety nepodstoupil. Máte nějaký takový soukromý scénář, „co by bylo kdyby“?

JT: Ve hře je hodně proměnných. Republika by se asi udržela o něco lépe a déle, kdyby byl jinak konstruován versailleský systém, který byl *de facto* pomstou na Německu a Uhrách (Maďarsku). A co Locarno z roku 1925, jímž se garantovaly západní poválečné hranice Německa, ale ty východní se nechaly napospas? Takový vlastně proto-Mnichov. Další proměnnou je hospodářská krize, která vynesla v Německu k moci

Neopakují se děje a dějiny, ale otázky, které vyvolávají

Vratislav Doubek
 historik Masarykova ústavu
 Akademie věd České republiky

Hitlera, čímž byla proti republice nebývale aktivizována naše více než třímilionová menšina Němců. Všechno to vypadalo jinak v roce 1918, 1925, 1933 a v roce 1938.

OS: Sudety jsou tragédie v původním slova smyslu: absence dobrých odpovědí. Bez Sudet by byl stát ekonomicky a patrně i vojensky neživotaschopný, s nimi integroval ohromný vnitřní konflikt a legitimizační rozpor. Chtěl-li Masaryk zakládat samostatný stát, znamenalo to konflikt s německou menšinou. Zda mohl být zvládnut lépe, je sporné. Za co si Masaryk zaslouží mnohem větší kritiku, je slabost jeho reálných snah o středoevropské spojení, například nespravedlivou válku s Polskem o Těšínsko (většinou polské).

VD: Celé toto spekulativní téma závisí na nestabilitě prostoru. Když Runciman v roce 1938 sepsal zprávu o své misi v Československu, uvedl v ní, že se jedná o neklidný prostor střední Evropy, který se toho času nazývá Československo. Ten stát se nedokázal uchytit v konvenci a respektu ani svých sousedů, ani skutečných či domnělých partnerů. Z Masarykova pohledu byla existence, dlouhodobá existence, Československa podmíněna padesáti lety poklidného vývoje. Ve střední Evropě té doby nesplnitelné přání.

Ne úplně nepodstatná část kritiky se věnuje typografické úpravě knihy a ilustracím. Souhlasíte s Vratislavem Doubkem? Nebo považujete nekonvenční úpravu za součást strategie, jak ztraktivnit knihu i pro mladší čtenáře?

JT: S kolegou Doubkem souhlasím. Ta typografie se zcela míjí s žánrem. Ne že by mi pouze vadila, přímo mě iritovala. Jako kdyby ilustrátor, typograf ani nakladatel nevěděli, co za knihu připravují. Bylo přece jasné, že vzniká něco jako referenční kniha o TGM s prognózou dost dlouhého čtenářského života. Proto bych asi volil pro knihu raději nějaký vhodný fotograficko-dokumentární materiál. Ne opráskí, ale obrázky.

OS: Tentokrát zásadně nesouhlasím. Doprovodné ilustrace Alexeye Klyuykova nejsou žádné opráskí. Jsou suverénním a originálním uchopením tématu na místě, kde by jinak hrozily kýče nebo opakování těch stále stejných fotografií. Chtěl-li Kosatík napsat „jiného“ TGM, pak si vybral dobrého ilustrátora a dobré typografické řešení. Není chybou ilustrátora a grafika, že jsou v tom úsilí nakonec i o trochu úspěšnější než autor a že by jejich práce možná více slušela nějaké ještě nekonvenčnější knize. ●

Až bude konec všeho

Jakub Kára

Liou Cch'-sin
Vzpomínka na Zemi
přeložil Aleš Drobek
Host, Brno 2018

Když roku 2015 získal první díl trilogie *Vzpomínka na Zemi* cenu Hugo, jednalo se skutečně o literární událost. Nejen že to bylo poprvé, co cena byla udělena překladovému románu a autor se dělil o ocenění i s překladatelem, ale pozornost se přelila i mimo oblast žánru sci-fi. Prestižní média začala mluvit o „mistrovském díle“, fanouškovské weby oceňovaly navázání na tradici „hard sci-fi“ a o trilogii se psalo jako o díle, které vdechlo nový život celému žánru. Tehdejší prezident Spojených států amerických Barack Obama se navíc v rozhovoru s Mičiko Kakutaniovou pro *The New York Times* taktéž vyjádřil pochvalně a ocenil „nepsoutanou představitost“ celé série, která mu ukázala „malichernost“ problémů s Kongresem a dovolila mu být na chvíli „někde jinde“ a přitom zůstat „zábavnou četbou“.

Tisíc osm set stran imaginace a fyziky

Po vydání posledního dílu trilogie *Vzpomínka na Zemi* (v anglickém

překladu nese závěrečný díl název *Death's End*, v německém překladu zase *Jenseits der Zeit*!) je celá trilogie dostupná i v českém překladu a je možné porovnat dosavadní ohlas s kompletním textem. A netřeba chodit kolem horké kaše, jde opravdu o velkolepé ukončení celé série.

První díl, *Problém tří těles*, se zaměřil především na téma navázání komunikace s mimozemskou civilizací takzvaných Trisolaranů a jejich schopnosti zasahovat do pozemského vědeckého vývoje. Vědecko-fantastický příběh zde byl zasazen do doby čínské kulturní revoluce. Znechucení nad stavem lidské společnosti a lidské snahy po komunikaci s jinými obyvateli vesmíru se zde ukážou jako fatální.

Druhý díl, *Temný les*, vedle tématu vyrovnání se lidstva s budoucí invazí mnohem vyspělejších Trisolaranů přišel s pojetím vesmíru jako temného lesa, kde se nevyplácí dávat o sobě znát, neboť se tím zvyšuje riziko napadení a *de facto* úplného zničení. Lidstvo je trisolaranskými sondami, takzvanými sofony, monitorováno. Vědecký pokrok je sofony sabotován, a tak není vlastně možný. Jediné bezpečné místo, kam sofony nedohlédnou, je samo myšlení jednotlivců. Proto jsou vybráni čtyři jedinci, takzvaní meditační (v anglickém překladu *wallfacers*), kteří mají nomezený rozpočet a právo nesdělovat své plány na obranu či budoucí boj s Trisolarany.

Oba díly nastavily laťku poměrně vysoko: nabídly napínavé epizody, vizuálně atraktivní scény, originální postavy i srozumitelné výklady vesmírných procesů.

Třetí díl obsahuje taktéž vše uvedené, současně však jde dále — otevírají se zde další a další témata, již se zde nepřeskakují století, ale miliony let a imaginace závěrečného dílu

je i v porovnání s předchozími díly skutečně impozantní.

Země ve třetím díle uzavřela s Trisolarany napjaté příměří. Konflikt se zdá být zažehnán, vědecký pokrok přestává být sabotován, sofony přestávají zasahovat do vývoje lidstva. Ale příměří je zajištěno pouze tím, že Země nevyšle signál a neprozradí pozici samotné Trisolaris, což by znamenalo podle teorie vesmíru jako temného lesa zničení Trisolaris i Země. Správcem vysílače se má stát po samotném Luo Ťim, který vysílač důmyslně před „zraky“ sofonů vytvořil, mladá letecká inženýrka Čcheng Sin. Lidstvo zažívá vědecký rozkvět a ztrácí ostražitost. Nový konflikt se však blíží a citlivým místem celého lidstva je právě Sin, nová správkyňe onoho vysílače.

Liou Cch'-sin dokáže v celé knize volně přecházet od náboženských otázek ke společenským jevům, vedle etických dilemat je schopen předstít i fyzikální problémy možné budoucnosti lidstva. *Vzpomínka na Zemi* a celá trilogie se navíc rozpíná od konce Římské říše přes čínskou kulturní revoluci až po doslova nepředstavitelný rok 18 906 416. Prostorově se přesouváme ze Země do meziplanetárního prostoru Sluneční soustavy a poté ještě mnohem dále.

Je zcela na místě se ptát, jak to celé drží pohromadě? Odpovědět na tuto otázku, a nic konkrétního neprozradit je možné jen v obecné rovině. Stručná odpověď by mohla znít takto (a je současně poklonou autorovi): Liou dokázal provázat jednotlivé části s celkem, ve své rozsáhlé „sci-fi telenovele“ důsledně pracuje s detailem, jednotlivé dějové části často obtočí samy o sobě a současně se podřizují celku, respektive ho postupně budují.

Literární odyssea

Liou Cch'-sin před vydáním prvního dílu *Problém tři těles* publikoval více jak deset sbírek povídek a v celé své trilogii dokazuje, že je skutečně výborným povídkářem. Samotné části trilogie i jednotlivé drobné kapitoly jsou vytvořeny téměř jako svébytné povídky. Liou střídá uzavřené a otevřené konce, jindy končí v nejdramatičtějších bodech. Čtenář tak s očekáváním či napětím pokračuje ve čtení, kam a jak autor posune své vyprávění. Liou navíc přechází mezi žánry, a tak se v zásadě „hard sci-fi“ románu *Vzpomínka na Zemi* hned v úvodu objeví historická povídka, poté politická próza, milostný příběh, dystopie, ale i pohádka a fantasy.

Žánrová pestrost zde není jen těžbou obvyklých postupů, Liou dokáže chytře a nenásilně posouvat hranice. Odkazy na některá klasická díla daného žánru rozhodně nejsou chtěné a rušivé, čtenář tak nemusí být příliš znalý textů jako *Král Krysa*, *Pán much* či *Sophiina volba*, aby si jednotlivé epizody užil. Příkladem takového drobného odkazu je například scéna evakuace ze Země, kdy se přemístění mění v chaotický úprk před smrtí. Hlavní hrdinky, Sin a její kolegyně Aj, mohou zachránit v nastalém zmatku jen pár dětí, koho vybrat a kdo bude vybírat, se zde blíží skutečné „Sophiiné volbě“. Nakonec dojde díky razantnosti jedné z nich k rychlému výběru na základě několika otázek. Dramatická situace se tak promění v komickou variaci na *Sophiinu volbu*, kdy jsou dětem postupně předloženy

tři úkoly k řešení. Apokalyptická vážnost se překlopí v komickou „Sophiinu volbu IQ testem“, kdy i čtenář musí čelit rychlým dotazům a ověřit si, zda by uspěl.

Silnou stránkou *Vzpomínky na Zemi* a vůbec celé trilogie jsou výrazné a zapamatovatelné postavy. Pestrý a časově rozkročený poslední díl hrozí střídáním epizodických postav, ale není tomu naštěstí tak díky vynálezu hibernace. Vybrané postavy, které díky hibernaci mohou překonávat staletí, procházejí celým dějem závěrečného dílu. Nedochozí tedy k tomu, že by dílo bylo zaplněno nepřehledným množstvím nových a nových postav nebo že by se čtenář musel často loučit s postavami oblíbenými, jako tomu bylo v prvním díle trilogie, *Problému tři těles*. Naopak: poslední díl trilogie prohlubuje poznání dosavadních hlavních postav a současně vrací do hry některé pozapomenuté postavy.

Středobodem celého dění je samozřejmě sympatická letecká inženýrka Čcheng Sin, která se stane hlavní postavou, ale také tragickým aktérem celého dění. To ona zažije veškerá dobrodružství. Jejím spoutníkem je však v posledním díle i starý Luo Ťi, astronom, sociolog a jeden z meditátorů druhého dílu. A tito dva tvoří symbolickou dvojici, oba zastávají rozdílné přístupy. Ostatně Peter Berard pro *The Los Angeles Review of Books* podotkl, že základním konfliktem *Vzpomínky na Zemi* není konflikt mezi dvěma civilizacemi, Zemí a Trisolaris, ale spor mezi pohlavími.

Sin zobrazuje „esenciální ženskost“ a Luo Ťi mužskou „chladnou logiku kosmu“. A skutečně, Sin často v knize čelí věcným a praktickým mužům. Toto potýkání mužského a ženského však nemá jednoznačného vítěze a, byť Berard tvrdí, že Liou straní v knize mužské logice, knihu není možné takto jednoznačně číst právě díky vedlejším mužským a ženským postavám.

Liou prý prohlásil, že vše, co píše, je „nešíkovnou nápodobou Artura Ch. Clarka“. A vliv tohoto velikána sci-fi je skutečně znát. Jednoduchý styl a pečlivá, někdy až puntičkářská práce s detailem, to vše najdeme i v trilogii *Vzpomínka na Zemi*. Podobně jako Clark klade důraz na vědecké ukotvení svých obrazů. Čtenář si tak během četby ujasní, kde je Kuiperův pás, kde Oortův oblak a co je to vlastně ten Langrangeův bod, ale Liou rozhodně není pouze napodobitelem svého idolu.

Liou Cch'-sin vytvořil dílo, které je možné zařadit vedle děl sira Arthura Charlese Clarka, nabízí se i srovnání s *Nadací* Isaaca Asimova či *Martanskou kronikou* Raye Bradburyho. Jinými slovy: Liou důmyslně vypráví, nenápadně buduje slepé uličky, aby na ně později upozornil a využil je, zaměřuje se na politická a vědecká témata a s lehkostí je prezentuje, uvažuje o pokroku a konečnosti lidského života a není myšlenkově mělký. A celé je to stále to, co to má být: vědecko-fantastická zábava.

Autor je učitel a literární kritik.

Petr Hruška

Nikde není řečeno

Nová řadová sbírka
Právě vychází v nakladatelství Host

hostbrno.cz

Sestřička a její služebnice

Jiří Trávníček

Marie Svatošová
*Neboj se vrátit
domů. V rozhovoru
s Alešem Palánem*
Kalich, Praha 2018

František z Assisi ji nazýval „sestřičkou“, básník Jiří Wolker ji měl za „kus života těžkého“, Jan Skácel jí věnoval toto přepěkné čtyřverší: „příjmu ji jako zlatý lem / jedinou svoji jiná není / přespříliš zápasil jsem s andělem / a chromý jsem a unavený“. Moderní doba ji však z našeho povědomí vytěsnila. Se smrtí si nějak nevíme rady — „neumíme ji“. Posmrtný život jsme odložili jako pošetilou pohádku „tamtěch-však-víme-kterých“... a materialistický (všeho druhu) světový názor nám k ní žádný klíč nenabízí. Napřed něco — pak nic; jsme — nebudeme. Navíc jsme přestali žít trojgeneračně, kdy jsme měli na očích prarodiče napřed stárnoucí a poté odcházející z tohoto světa. Ale buď jak buď, nezbavíme se jí. Říká se, že v našem životě máme dva momenty, na něž si jistojistě pamatujeme, ba víc, které nás proměňují — první je, když si uvědomíme, že zemřeme, druhý je vzpomínka na našeho prvního zemřelého. A je tu

někdo, kdo neplakal na konci *Broučků*, tam, kde místo Karafiátových hrdinů vyrostlo dvanáct chudobiček? A jak jsme se cítili zaskočení, ba ošizeni, že si někdo dovolil porušit onu formuli „pokud nezemřeli, tak žijí šťastně dodnes“, tedy závěr, na který jsme dosud byli zvyklí. A zároveň jak ten konec byl nádherně něžný a vykupující. A přitom nechlácholivý.

Život víry a služby

Knižní rozhovor Aleše Palána se těch „chudobičkových“ věcí dotýká z mnoha stran, protože máme co činit s Marií Svatošovou (nar. 1942), zakladatelkou hospicové péče u nás. Vyrostla v nevládných poměrech minulého režimu, kdy byla výbornou studentkou, ale ne s úplně vhodným kádrovým profilem. Tím její cesta ke studiu medicíny nebyla snadná, avšak nakonec jí s úspěchem prošla a stala se praktickou lékařkou. Po celý život vybavena silnou vírou, která ji přenesla a přenáší i přes bezdětné manželství a tragickou smrt její sestry. V jejím životě sehrálo velkou roli setkání s legendárním knězem Ladislavem Kubíčkem, formativní a charismatickou osobností, jež zasáhla desítky lidí. Čím především? Svým nadšením pro víru, energičností (někdy i značně drsnou) a obrovskou otevřeností pro lidi. Marie Svatošová o něm říká, že měl „velký dar dobré rady“. Roku 1990 se pustila do organizování hospicové sítě. První hospice se jí podařilo postavit v Červeném Kostelci. Úřady jí sice pod nohy házely různé klacky, byla dokonce vyhozena z Charity; těžké bylo někdy vysvětlit své snahy i lékařské komunitě. Dílu se však dařilo a daří a z Marie Svatošové, k dnešnímu dni

již dvakrát vyznamenané na Hradě, se stala význačná veřejně působící osobnost, která v současnosti jezdí přednášet po celé republice, majíc svůj kalendář zaplněný na několik měsíců dopředu.

Je to život pro službu a ve službě, co by mohlo Marii Svatošovou charakterizovat. Řeklo by se: našla si své charisma a to dokázala rozvinout. Leč jsou tu i jiné fasety. Jde o osobnost, pro niž služba není útekem, jak tomu někdy u některých „pachatelů dobra“ bývá. Ba snad ani vyplňováním nějakého životního prázdna. Matka Tereza z Kalkaty říkala, že víra rodí lásku a láska rodí službu. Jde o trojúhelník, jež bychom mohli poněkud pateticky nazvat smyslem života. Svědectví Marie Svatošové je rukolapným příkladem, že ke smyslu života jsme voláni, sami za sebe si ho negenerujeme. A tím se dostáváme asi k jádru, kolem něhož tento knižní rozhovor obíhá — a tím je víra a modlitba. Nevím, jestli jsem kdy narazil na někoho, kdo by byl modlitbou tak prorostlý, tedy komu by tvořila tak samozřejmou součást života. A jak ji v podobě služby ukazuje jiným — jako modlitbu přímlyvnou. A také jak ji spojuje s koncem našeho života tady na zemi: „Jsem přesvědčena, že síla modlitby je tou největší silou, kterou my smrtelníci máme na tomto světě k dispozici. Disponují jí i zdánlivě bezmocní umírající. Jednou se budeme divit, co všechno pro nás na své smrtelné posteli vybojovali!“

Víra a smrt

Pojďme na tu víru, neboť kolem ní se to tu točí a z ní to venkoncem i všechno vychází. Říci, že Marie Svatošová ji má silnou, by byla fráze.

Síla této knihy je v tom, jak se tu o ní přemýšlí svědecky. Jinak řečeno: jak jde o víru odžitou a žitou, takovou, která byla nucena projít přes hrbolatosť různých dob, nepřízně poměrů, ba i pochyby. Přemýšlení Marie Svatošové vyrůstá hlavně z jejích zážitků. A není to víra jako útek před světem, ale spíše jako srůstání s ním, ba ještě spíše jako vrůstání do něho. Její teologie je především terénní. Sama ostatně říká, že „nejúčinnější je osobní svědectví“. Tvrdí, že během svého života žádného „stoprocentního bezvěrce“ nepotkala: „Věřím, že každému člověku je nějakým způsobem dar víry nabídnut, a to opakovaně.“ Tesat tato slova. Hranice mezi vírou a nevírou je tedy velmi plynulá a dost často se k víře přikláníme v okamžiku životní zkoušky — a tou je právě smrtelná postel. Příběhů na toto téma kniha nabízí několik. Právě tolikerá setkání se smrtí přinesla Marii Svatošové nepřeborné bohatství našeho vyrovnávání se s něčím, s čím si nevíme rady, na co nejsme často připraveni, co nějak instinktivně odmítáme, protože to přece není „naše“. „Je smrt spravedlivá?“ ptá se Aleš Palán.

To je velké téma. Mnohokrát jsem v hospici ze země zvedla pomyslnou hrozenou rukavici s nápísem „smrt je strašně nespravedlivá“. O tom je přesvědčena většina lidí. Nedívím se jim, cítí, že nejsou stvořeni pro smrt, ale pro věčný život, ovšem nevědí o tom. Touha po nesmrtnosti je v nich hluboce zakořeněna, proto jim smrt přijde nesmyslná

Je to kniha, která myslí svým svědectvím

a nespravedlivá. Paradoxně z ní viní Boha, v jehož existenci nevěří. Někdy je to až úsměvné. Bůh není, ale může za všechno zlé.

Jiným rozměrem víry Marie Svatošové je její otevřenost navenek: „Smysl pro humor, stejně jako radost ze života, je neklamnou známkou zdravého křesťanského života.“ Na druhé straně je to i víra směřovaná dovnitř, víra vnitřního hlasu: „Nevím, jak to máš ty, ale ke mně Bůh promlouvá nejintimněji právě skrze svůj Pokoj.“

Kniha

Aleš Palán vede rozhovor zpočátku hlavně v životopisné linii. A poté, co z něj začínají vyskakovat velká témata (Ladislav Kubíček, hospicové hnutí, smrt, víra), nechává se moudře vést jimi. A pak se ještě trochu do životopisné linie vrátí. Kniha si našla svou skladebnost a hlavně svou stopu. Živly životopisný a tematický se zde ústrojně prolínají. Snad jedna piha na kráse: poněkud mi vadí občasná familiárnost, tedy že si tázankyně a tazatel mezi sebou pinknou cosi, co by si skutečně měli pinknout jen mezi sebou (jejich společné zážitky) a nechodit s tím před ty, kdo si to s nimi „nepinkli“. A souhlasím i se Zdeňkem Emingerem (recenze

na *iLiteratura.cz*), že grafické zpracování obálky se tak úplně nepovedlo. Nemuselo se zřejmě tolik „ozvláštňovat“ do světlemodra, stačilo jen zůstat u černobílé či barevné fotky a snad ji i trochu zmenšit, abychom na ní viděli Marii Svatošovou s celou hlavou.

Dostali jsme do rukou hodně potřebnou knihu, a to právě v čase, kdy jsme nastaveni spíše na svědky než na myslitele. A také spíše na příběhy reálné než ty smyšlené: „Nečtu romány, těch si od lidí vyslechnu dost,“ říká sama Marie Svatošová. Je to kniha, která myslí svým svědectvím. Svědek nepřesvědčuje jiné, snaží se jim být nablízku. Nemoralizuje, naslouchá jim. Naslouchá a slouží jim — přímlyvnou modlitbou, útěchou, v níž druhé doprovází na jejich poslední cestě na tomto světě. Nechlácholí, utěšuje. A často k tomu ani nepotřebuje slov.

Autor je literární kritik a čtenářolog.

Témata aktuálních čísel:

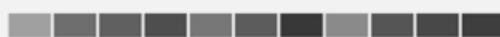
Litva
ukrajinští autoři v Praze

Chystáme:
Mexiko
moderní dánská literatura
nuda v literatuře

Více na www.svetovka.cz

PLAV

MĚSÍČNÍK PRO SVĚTOVOU LITERATURU

r

Za trochu lásky...

★★★

Vladimír Stanzel

Tři dekády milostných rošád v próze

Zuzana Dostálová —
Pavla Horáková —
Alena Scheinostová
Johana
Paseka, Praha 2018

Hudebnice a spisovatelka Zuzana Dostálová ráda experimentuje, proto založila roku 2015 na Facebooku projekt s názvem *Povídky ze zdi*, jehož podstatou bylo takzvané štafetové psaní. Při něm spolupracuje vždy pětice autorů na jednom textu, každý má dvacet čtyři hodin na jednu normostranu. Upravená podoba tohoto experimentu stála zjevně za vznikem novely *Johana*, v níž spojila své autorské síly se spisovatelkou Pavlou Horákovou a publicistkou Alenou Scheinostovou. Jejich tématem byly tři dekády soukromého, respektive intimního života ženy narozené v době vrcholícího

husákovského baby boomu. Autorky, ač jsou samy Johaniny vrstevnice, neusilují o obecnou generační výpověď, soustředí se takřka výlučně na rovinu privátní, a krok dějin tak v knize vytváří jen obyčejnou kulisu k hledání (a povětšinou k nenalézání či ztrácení) milostného štěstí hlavní hrdinky.

S Johanou se poprvé setkáváme krátce před dovršením jedenácti let, kdy žije ve společném bytě s dědečkem, babičkou a matkou. Otec rodinu opustil, když byly Johaně čtyři roky, a jeho zmizení je tabu. Odhodlání a posléze i snaha nalézt jej a získat odpověď na otázku „proč“ se stává druhým leitmotivem knihy, protože jeho odchod je zdrojem traumatizace Johany (i její matky) a ona doufá, že případné setkání scelí střepiny jejího života do smysluplného celku. Čtenář pak sleduje Johanin život po tři následující desetiletí, její dospívání provázené naivními sny a iluzemi, „léta učednická“ s lehkými i těžkými doteky dospělosti, a opouští ji na počátku středního věku jako životem mírně otlučenou ženu, z jejichž ideálů sice již mnoho nezbyvá, která si však stále dokáže zachovat alespoň špetku optimismu milostným i jiným debaklům navzdory.

Novela je vlastně i příběhem o absenci a selhávání pozitivního mužského elementu v životech žen, které touží naplnit svůj život opravdovou láskou: tento aspekt knihy asi příliš nepotěší feministicky orientovanou kritiku — ženy zabydlující knihu se totiž bez muže a lásky nepovažují za celistvé a plnohodnotné. Johaninu prababičku i matku opustili otcové jejich dětí, Johana i její matka se pak povětšinou marně pokoušejí najít vhodného partnera — po kratší (zřídka delší) době však dojde k dalšímu vztahovému debaklu. Autorky tuto skutečnost nijak nereflktují, takhle to zkrátka v životě chodí a není důvod se nad tím hlouběji zamýšlet. Hlavní hrdinka nemá na muže štěstí, partnery si volí špatně, ačkoli s postupem času od nich požaduje méně a méně. Psychologická stránka knihy (a s ní i „uvěřitelnost“ příběhu) je vůbec poněkud problematická — Johana je nadprůměrně inteligentní, zvládne

(současně s prací) vysokoškolské studium ve Spojených státech amerických, přesto však prakticky celou dobu působí jako citově nevyzrálá osobnost, která se třeba během studií neváhá stát dívkou balkánského mafiána a v pozdějším věku nerozpozná, že její partner „obhospodařuje“ kromě ní i ostatní kolegyně v práci. Ačkoli perfektně ovládá angličtinu a má zkušenost s životem ve Spojených státech, nemůže v Praze sehnat adekvátní práci a tak dále. To je ovšem nechtěný důsledek záměru autorského tria napsat knihu, jejíž předlohou „byly postřehy z našeho života, z života kolem nás a potřeba něco sdělit“. Ano, hodně lidí se v detailech poznat může, ale celek je vždy víc než pouhý souhrn detailů — a zde se zkrátka celistvost a přesvědčivost díla nedostavily: prozaické střepiny se nescelily.

Kolektivní psaní pak přineslo i jiný problém — autorky sice zvolily ich-formu, která umožní hlubší ponor do vyprávěcího světa, ale užití historického prezentu spolu s absencí retrospektivy vede k nežádoucí stylové neutralitě. U vyprávění pokrývajícího tři desetky let by bylo logické pracovat s proměnou lexika a stylu v souladu se zráním hlavní postavy — tak, jak ji čtenář v linearitě času příběhu sleduje. To se však neděje, styl se proměňuje jen nepatrně (nejvíce ve druhé části knihy, která připomíná takzvané „dramaturgické psaní“ — krátké věty, třívěťá souvětí), což by odpovídalo spíše psaní ukotvenému v jednom časovém bodě, psaní retrospektivnímu. Tento nesoulad působí velmi rušivě a je škoda, že autorky zůstaly až příliš věrny své „štafetě“ a neodhodlaly se k alespoň mírnému experimentování.

Užití písňových textů jako pojítka jednotlivých částí pak trochu připomíná (spolu se zmíněným scénaristickým psaním) *Džinový svět* Radka Johna nebo bestsellerový rukopis Johanna Maria Simmela v knize *Láska je jen slovo*. I to dotváří výsledný dojem, že *Johana* je knihou napsanou sice relativně zručně, ale ve své podstatě naprosto neobjevně, že jí schází hlubší *raison d'être*. Štafeta autorského trojhlasu a deskripce obyčejného života zkrátka samy o sobě na dobrou literaturu nestačí.

Bizarní jako seřazený toustový chléb

Adam El Chaar

Víc hlav víc ví

Jaroslava Oválská
Za lyrický subjekt
Druhé město, Brno 2018

Knížka je to velká jako moje dlaň, tak akorát do ruky jako kostelní kánon nebo prso. Písmo v ní je malé, nespěšné, ale básně obsahuje pozhnaně, podobně jako rané sbírky Milana Ohniska. Jaroslavu Oválskou spolu s ním tvoří Olga Stehlíková.

„Jarunu“, jak jí dvojice familiárně říká, porodila sametová revoluce. Je jí dvacet devět let, je nespěšná, ale výřečná. Už už byste její samospád chtěli nějak usadit, v tom vás však rozesměje nebo dojme. Je to ženská, ráda je ironická.

*Dovol mi, drahý, hledět ti přes
rameno,
když si prohlížíš své oblíbené
stránky,
dovol mi na okamžik laskat tvou
dlaní
všecky ty ženy, které tě neustále
chtějí,*

*přizvi mě prosím k vašim
radovánkám,
možná tě překvapí, jak jsem
nestydatá.*

Průsvitný růžový obal jakoby z jedlého papíru (nezkoušel jsem), pod ním sbírka dočista bílá jako je *Bílá album* od Beatles. Jaroslava Oválská je nepopsaný list. Vlastně nepopsatelný, neexistuje, přesto se k ní dva básníci zvučných jmen postavili čelem, snad znudění vlastním (ú)spěchem, aby našli rozptyl jeden v druhém. Předšátky jsou růžové jako líčka novorozenčete. Nevinnost neexistujícího, tu snad básníci ve svém paktu hledají. Pak také originalitu, vždyť v dnešní prodejné době není zvykem schovávat se za pseudonym, když váš skutečný „nym“ je zavedenou obchodní značkou.

Zhruba uprostřed knihy zeje v běli stran šedý pruh — shluk černobílých ilustrací Barbory Klimszové. Její grafiky jsou bizarní, zároveň každodenní, depersonalizované jako Oválská — posloupnost toastových chlebů, disproporční noha, abstrahované prsty, žaluzie, včely v plástvích, korpulentní tanečnice, daličovský dlouhá vidlička, ruka na madlu. Tyto znepokojivé, stimulující výjevy jsou namačkané do jednoho bloku stran, ne spravedlivě rozprostřené do celého obsahu, jak bývá zvykem.

Co se týče básní, mluví na nás dva lidé. Jsou na nás dva, není to obvyklá fěrovka, je to, jako když někomu děláte křena. Můžeme se jen dohadovat, který je který. Rozšafná Stehlíková: „Předloni se mě u táboráku zeptal, / jestli bych se mu v lese za chatkou / a jestli by si to mohl na mobil. / Zeptala jsem se ho: ‚Mohl byste svoji otázku / prosím amplifikovat?‘ Experimentální: ‚Dívám se na Pamelu v poloze lotosového květu / dnes je jen má v sauně, / dnes v poloze lotosového květu, / dnes jsme na ostrovech, / opalovala se ve dvou šňůrkách, vidíš?‘ Ale klidně to mohl napsat i Ohnisko. ‚Rozuměli jsme si básnický po celou dobu a bez jediné výjimky. Což nebylo jen zábavné: psát s někým básně je místy tak trochu jako klečet vedle sebe u zpovědi,‘ uvedl v rozhovoru pro *H7O* o jejich syndikátu. Rád používá anglicismy a jeho slovosled proklatě

sedí, tohle vypadá na něj: ‚Ou šúr, byl to džouk — jsi starý žertěř / a dezertér z každičké šedi.‘

Oválské má být devětadvacet, ale je jen málo naivní. Nejde také o žádnou radikální mystifikaci, to bych o ní ani tak zasvěceně nemohl psát. ‚Nikdy nám nešlo o to, aby nám někdo sedal na lep, ale o to vyzkoušet si, jak ty básničky fungují bez našich jmen,‘ uvedl dále Ohnisko. Jde o hravou fabulaci na způsob románové postavy, v níž se autor tak trochu spustí a rozpustí. Axiomem sbírky není autenticita až za hrob, ale hravost (možná také až za hrob). Básníci jsou povzneseni nad samo básnění, kniha má atmosféru rozverného posezení dvou přátel, kteří souzní a mohou se schovat jeden za druhého. Dovolit si, co by si jinak nedovolili. Podobně jako grafiky Barbory Klimszové, i text je (možná nevědomky) inspirovaný populárními prvorepublikovými směry — dada, surrealismem a poetismem. ‚Já jsem s tebou tak mastná!‘ šeptla jsem / tomu texaskému řezníkovi v naději, / že ocení roztomilou slovní hříčku.

Oba spisovatelé mají básně krom v srdci i v popisu práce. Ohnisko má na starosti výběr poezie do časopisu *Tvar*, Stehlíková rediguje jeho internetového souputníka *Ravt* a je uznávanou kritičkou. Ve společné konstelaci možná chtěli svou profesionální deformaci přetavit v něco pozitivního. Je to znát už v názvu sbírky, který pochází z básně „Půjdu na maškarní za lyrický subjekt“.

Dvojice básníků se zároveň na své básnění (očima toho druhého) dívá zvenku a vstupuje do něj různými ironizacemi. Sebekritickým básněním se dostává do schizofrenní situace. Jaroslava Oválská je vlastně karikatura. Sebekritické básnění je oxymoron. Básnění je snění, čiré vědomí. Kritika je reflexe — básníkově vědomí se tříští na vědomí reflektující a vědomí reflektované. Básník versus kritik, muž versus žena. Jaroslava Oválská je hermafrodit. Díky kritické erudovanosti a básnické virtuozitě, zemité ironii a hravě spontaneitě se všechno to šroubování daří a stává se legitimním přístupem k věci. Je to dobrý šroub. S pomocí šroubováku čtenářova zájmu pronikne, kam má.

R

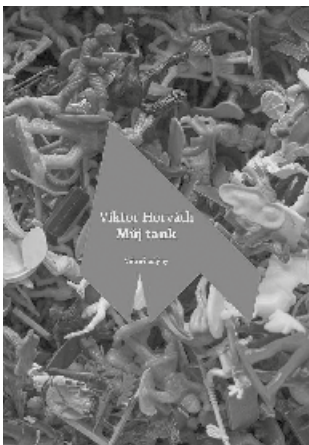
Recenze

Na divočáky s Kádárem

Táňa Matelová

Román o invazi roku 1968
očima těch druhých

Viktor Horváth
Můj tank
přeložila Simona Kolmanová
Větrné mlýny, Brno 2018

Vzhledem k letošnému padesátému výročí srpnové invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa se této události ve veřejném prostoru dostalo přirozeně značné pozornosti. Netradiční, o to však pozoruhodnější vzpomínkou na dobu okupace je i román maďarského autora Viktora Horvátha *Můj tank*. Tentokrát však na srpen '68 nebudeme nahlížet z perspektivy těch, které v noci probudil lomoz projíždějících tanků, ale lidí, kteří na nich přijeli. A to doslova, hlavní hrdina totiž slouží v armádě Maďarské lidové republiky, ba co víc, coby tlumočnick se účastní všech hlavních jednání,

kteří v konečném důsledku povedou k srpnové okupaci.

Nejedná se o první autorovo dílo, v němž je na určité téma nahlíženo z pozice „těch druhých“, kteří jsou většinou vnímáni negativně, často jako uzurpátoři. Kupříkladu v románu *Turecké zrcadlo* (Větrné mlýny, 2016) byl vypravěčem Osman žijící v šestnáctém století v Uhrách. Tentokrát se však autor, jak se nechal slyšet v rozhovoru s překladatelkou Simonou Kolmanovou pro *Literární noviny*, inspiroval vlastními zážitky z dětství.

Nejednomu maďarskému vojákovi se okupovat Československo příliš nechce, proč také, když většina z nich má v živé paměti potlačení maďarské „kontrarevoluce“ v roce 1956. Proti uvolňování režimu v podstatě nic nemají, naopak sami poslouchají západní hudbu a při jízdě v armádních speciálech si pouštějí „zakázané rádio“. Nebohý hlavní hrdina, kterému nikdo neřekne jinak než nadporučík, však komunistické doktríně bezmezně důvěřuje, a je tak nucen zjednávat pořádek a bránit svým kolegům v podkládání pedálů v autě dílem Karla Marxe. Navíc má k příjezdu do slovenského města Levice, jež bylo jeho jednotkou obsazeno, také osobní důvod, bydlí tam totiž jeho dívka Julika, která o přítomnost svého milého nadporučíka stojí asi stejně jako tamější maďarská menšina o příjezd vojsk.

Ve vyprávění se projevuje mírná opožděnost hlavního hrdiny, čtenář je většinou dva kroky před ním, což na jedné straně napomáhá k celkové grotesknosti díla, vypravěč tím však zároveň pokouší naši trpělivost. Neméně leze na nervy členům svého pluku, kteří mu svůj postoj dávají jasně najevo. Nadporučíka to však v žádném případě nepřesvědčí, aby pochyboval o své důležitosti a nepostradatelnosti, v čemž jej utvrzuje především fakt, že coby tlumočnick do ruštiny nechybí na žádném významném oficiálním i méně oficiálním setkání, které by mu mohl leckterý člověk deroucí se do přízně funkcionářů závidět. Koneckonců kdo z nich by nechtěl nahlédnout do soukromí nejvyšších představitelů východního bloku, a strávit tak

například společné chvílky na záchodě s Vasilem Biľakem či se oddat lovu divočáků s Jánosem Kádárem?

Titul, v němž ožívají dávní vládci rudého impéria a kde se stírá rozdíl mezi živými vojáky a plastovými figurkami, stejně jako mezi humorem a tragikou, kde János Kádár působí jako neškodný děda a vypravěči to myslí spíš oportunisticky než politicky, je prostě dalším humorně hořkým ohlédnutím za dobou, kdy jsme ztratili naději na dalších dvacet let.

Někde uvnitř, v Šibuji

Adam El Chaar

Román jakoby psaný na vodu

Anna Cima
Probudím se na Šibuji
Paseka, Praha 2018

Nikdy předtím jsem o autorce neslyšel, teď však držím v ruce její třísetstránkový debut. „Čtivě a svěžím hovorovým jazykem napsaný román...“ říká anotace. Není snad čtivost subjektivní věc? Nevynořuje se jako překvapivé vědomí, hluboce individuální zážitek? živě polemizují prvních pár desítek stran, pak ale seznám, že anotace nelže. A svěžest také

sedí. Řečí ženských módních časopisů — mladistvá svěžest. Autorka je mladá a svěží, ale zároveň vypsaná a čtivá. Stará se o čtenáře pečlivě jako gejša; jsme v Japonsku (i když jsme v Praze). Poctivě zahušťuje text významy, má rytmus, který však není jen povrchový — doplňuje ho i rytmus point.

„Český román o japonském snu,“ čtu dál na obalu. Knihou se táhnou dvě dějové linie. Začíná se v reálné Praze. Vypravěčka Jana Kupková (jméno vizuálně připomíná Japonsko) tam studuje japanologii. Následuje snová Šibuja, tokijská čtvrť. Jana se tam ztratí, nikdo si jí nevšímá. Tak se často cítíme v cizí zemi, v odlišné kultuře jako Japonsko je to však markantní. Nepropadá depresi, využije své neviditelnosti a začne šmejdít po okolí. Co vidí, vysvětluje — různá zdejší specifika, třeba hudební směr *visual kei*. Pak se zase vracíme do reality Prahy, kde studuje. Proč zvolila tento styl narace, dává autorka znát v rozhovoru se spolužákem. Ten se jí ptá, o čem píše diplomovou práci. „O japonskym mystery,“ odpověděla jsem, „detektivce a příbězích s mysteriózníma prvky.“

Praha a Šibuja se střídají v jednotlivých takzvaných částech. Ty se dál člení na přátelsky krátké kapitoly. V „realitě“, v Praze, se dozvídáme, že Jana v Japonsku před osmi lety strávila s kamarádkou Bárou tři týdny. Ve snové Šibuji jako by z ní nikdy neodjela. Od začátku nás uvádí do své vášně pro Dálný východ. Pro čtenáře se slabostí pro tuto oblast bude kniha slast. Vášně sama o sobě je tajemstvím, nevědomé předurčení k určitému chování, dráze, které nedokážeme rozumově vzdorovat. Nereflektovaně je tato vášně přítomna i v samotném psaní románu. Ten je cílem, Japonsko je cestou. „Netuším, kde se ve mně tahle inklinace k asijskejmu typům bere. Mám to asi vrozený. Neznamená to, že by se mi nelíbili Evropani. Taky to neznamená, že by se mi líbili všichni Asiati. Je to prostě složitý.“

Kromě japanofilů jsou cílovou skupinou *Probudím se na Šibuji* také dívky a ženy. První odstavec knihy je *hate speech* na ty mainstreamové:

Mají potřebu se navzájem ohromovat a věčně si dokazují, že jsou v něčem lepší anebo zajímavější než ta druhá. Jako by život byl jedna velká soutěž. Soutěž krásy, soutěž v tom, kdo je inteligentnější, kdo má dneska hezčí svetr, na koho se chlapi víc koukají, o kom si chlapi myslí, že je vtipnější, a s kým chtějí trávit víc času.

Anna Cima je emancipovaná, nezávislá, samostatná. Knihu si sama i ilustruje. Trochu jako její hrdinka. Ta se bez potřebné erudice vrhá na překlad povídek Kijomaru Kawašity:

[...] žádný starší spolužák oslovovat nechci, protože by se mi vysmáli, že se pouštím do něčeho, čemu nerozumím (a vlastně by měli pravdu). A tak mi nezbyvá než se s Kawašitou lopotit sama. Nevadí mi to. Umím být trpělivá. Když chci něco dokázat, věnuji se tomu soustavně klidně i několik měsíců. Z každý přeložený věty mám radost.

Náročnost japonštiny je tu metaforou náročnosti psaní románu. K čemu by ale byla všechna ta práce bez toho nejdůležitějšího — snění? Pracujeme, abychom si vydobyli prostor pro snění. Snít neznamená jen nechat se unášet, ale také si svůj sen neustále uvědomovat a znova se do něj pouštět — a cestou do tohoto vnitřního rozdvojení (reality a snu) je právě literatura. Ta je mostem k duchovním tématům, ale rovněž ke kritice stereotypů, jimiž vnímáme Dálný východ. Autorka si však utahuje například i z ezoterického byznysu. Přesto si psaní uchovává lehkost, je jakousi směsí inteligence a naivity, a humor pak místy připomíná komiks Miloše Čermáka *Hana a Hana*.

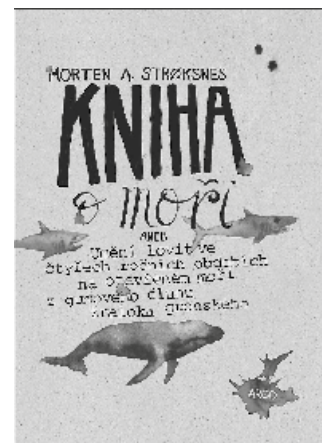
Když se někdo začne učit japonsky, je to dobrá reference, že i svůj román pojme zodpovědně. Autorka prezentuje nezávislé myšlení, vyjadřovací schopnosti, osobité názory, britký styl a Japonsko. Těžko od třísetstránkového debutu čekat, že mu nikde nebude nic chybět ani přebývat jako modelce z *Vlasty* prohnané photoshopem. Ne, tohle je poctivá, čtivá člověčina.

Moře jako výraz nekonečna

Daniela Mrázová

Mezi reportáží, esejí, dějinami Lofot, ekologickým pojednáním a mořským bestiářem

Morten A. Strøksnes
Kniha o moři aneb Umění lovit ve čtyřech ročních obdobích na otevřeném moři z gumového člunu žraloka grónského
přeložila Jarka Vrbová
Argo, Praha 2018

Ostrůvek Skrova leží ve Vestfjordu, mezi severonorským pobřežím a souostrovím Lofoty. A právě Skrova a hlavně vody Vestfjordu, které ji obklopují, jsou hlavním dějištěm poněkud poštelilého dobrodružství Mortena Andrease Strøksnese a jeho přítele Huga Aasjorda. Nejsou to žádní zajáci, na moři strávili už pěkných pár týdnů či měsíců, ale teď se rozhodli dát průchod svým uměním a podniknout něco, co na první pohled ani žurnalisté, ani malíři běžně nepodnikají. Obstarají si hodně (ale opravdu hodně) páchnoucí návnadu a vyrazí v gumovém člunu

R

Recenze

na lov právě jednoho jediného z ne-přeberného množství obskurních mořských živočichů, totiž žraloka grónského (*Somniosus microcephalus*). Že bude zapotřebí několika pokusů, je zjevné už z podtitulu knihy, a že je třeba něčím vyplnit čekání na okamžik, kdy žralok zabere, je nabílední. Rámec, který vytváří reportáž z tohoto lovu, je východiskem pro úvahy, jejichž společným jmenovatelem je moře.

Knihy o moři norského novináře, fotografa a spisovatele Mortena Andrease Strøksnese vyšla poprvé v roce 2015. Stručně řečeno se jedná o umně sestavenou reportáž prokládanou eseji a populárně naučným výkladem z několika oborů, ale jak je vidno z rozsáhlého podtitulu, výraz „stručně“ nejspíš nebude na místě.

Ihned po vydání zaznamenala kniha obrovský úspěch. Získala Bragiho cenu za nejlepší populárně naučné dílo, Cenu kritiků v tomtož žánru pro dospělé a práva na vydání koupilo už jedenadvacet zemí.

Možná není divu, že v zemi, kde existuje silná tradice výuky čtenářské gramotnosti a slohové práce tvoří základ výuky mateřštiny, vznikají díla překračující hranice několika žánrů najednou, a přesto mohou mít hlavu a patu a zároveň představovat navýsost zábavné čtení i poučení, a to přesto, že autor není ani hydrolog, ani biolog, a dokonce ani profesionální rybář. Evidentní jsou však dvě skutečnosti: Morten Andreas Strøksnes umí psát a miluje moře.

Pro koho je kniha určena? Pro široký okruh lidí. A v tom patrně leží klíč k její nesmírné popularitě. Neboť *Knihu o moři* lze číst jako napínavou reportáž na pokračování (tak chytí ho už konečně, nebo ne?), jako exkurz do lokálních dějin (na své si přijdou především Norové a milovníci Lofot), jako ekologický apel, exkurz do nekončného seznamu bizarností, jimiž moře oplývá, i poetické vyznání lásky. Je obdivuhodné, nakolik se autorovi daří skloubit to všechno dohromady, a přitom z knihy nevyrobit nevábneho

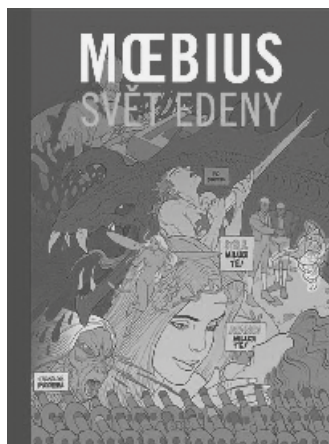
kočkopsa. Nejspíš to bude tím, že se v hodinách norštiny neflákal a psát skutečně umí. Pokud se vám podaří vyhradit si na čtení *Knihy o moři* několik dnů strávených na břehu jakéhokoli moře, odpustíte autorovi, že je chvílemi až příliš myšlenkově rozkročen, a necháte se okouzlovat odstavci jako tento: „Z bohatě zásobené mořské knihovny vane svěží vánek. Světlo nad námi se láme mezi oblaky, a když paprsky dostřeli do vody, ohnou se jako nepravidelná slovesa.“

Moebiusův opus magnum

Václav Maxmilián

Psychedelická cesta skrze několik dimenzí reality

Moebius
Svět Edeny
přeložil Richard Podaný
Argo, Praha 2018

Kreslíře Jeana Girauda, vystupujícího pod jménem Moebius, není třeba komiksovým čtenářům obsáhle představovat. Z komiksů je známý především svou spoluprací s Alejandrem Jodorowským (společně stvořili například *Incal*, *Andělské dráčky* nebo letos rovněž

vydanou *Šílenou ze Sacré-Coeur*), česky vyšlo jeho album *Arzach* v rámci Mistrovských děl evropského komiksu a v našem kontextu je rovněž známý jako jeden z inspirátorů Káji Saudka. Nyní nakladatelství Argo přináší jeho *opus magnum*.

Svět Edeny vypráví příběh dvou mechaniků, Stela a Atana, kteří při běžném průzkumu vesmírného okolí zůstanou uvězněni na Kulečnickové kouli, naprosto opuštěné a holé planetě. Jistý výbuch v dálce a zvidavost oba protagonisty dovede k záhadné pyramidě, která okolo sebe shromažďuje všemožné myslící tvory, kteří se v jejím okolí objeví. Stelovi se podaří proniknout dovnitř a následně všichni odletí neznámo kam. Tímto končí první příběh části *Svět Edeny* nazvaný „Na hvězdě“. V následujícím pokračování oba cestují v pyramidě, která je po čase vyloží na planetu Eden, jež snad v něčem může připomínat naši Zemi. Jak už to ve sci-fi bývá, civilizace se posunula, a tak jsou oba protagonisté vystaveni světu, který kdysi dávno opustili. Opět se shledávají s přírodou a s přirozenou potravou a tento návrat do ztraceného ráje je začne brzy proměňovat, navracet zpět k původnímu lidství. Dokonce tak, že je u nich opět diferencováno pohlaví a Atan se tak mění v Atanu. Události je však rozdělí a celý následující děj sledujeme především jejich snahu opět se nalézt. Celý svazek doplňují ještě tři krátké příběhy nadepsané „Poblíž Edeny“. Ty ovšem nejsou ani tak poblíž. Vlastně se jí nijak netýkají. První dva jsou jakýmižto zábavnými propagačními materiály na cestu do Neapole a třetí s Edenou spojují pouze postavy dvou mechaniků.

V poměrně podrobném úvodu, který napsal známý francouzský komiksolog Benoît Mouchart, se mimo jiné dozvídáme, že celý komiks vznikl vlastně zcela náhodou. Původní příběh „Na hvězdě“, kterým dobrodružství obou mechaniků začíná (předtím jsou pouze představeni formou krátkého prologu), měl být zprvu šestistránkový propagační materiál pro automobilku Citroën. Moebius vzal ovšem tuto nabídku jako příležitost poprvé pracovat samostatně bez scenáristy,

a tak namísto objednávky vytvořil devětatřicetistránkový příběh o dvou mechanických, již ztroskotají na vzdálené planetce. Sám název a to, že Stel a Atan objevují lidskou přirozenost a jedí jablka, jsou jedinými viditelnými aluzemi na biblický příběh z knihy Genesis. Děj se totiž postupně převrací z jedné reality do druhé a z rajských sadů míříme do pouště a na paluby kosmických lodí a odtud do snů a uměle navozených vizí.

Nejpoutavější na komiksu je rozhodně Moebiova psychedelická kresba. Zahrady na Edeně jsou tvořeny v nejlepší tradici belgicko-francouzského komiksu, známé například od Hergého. Obličje postav jsou vyvedeny v karikaturní zkratce a v kontrastu zasazeny do detailně propracovaného prostředí. Na kůře stromů je ve slunečním světle patrný každý záhyb a při prodírání se džunglí vidíme každý lístek. Ve chvíli, kdy se příběhy rozdělí a dál sledujeme putování každého zvlášť, můžeme sledovat i proměny barevného spektra. Moebius dokáže v komiksově řeči nejlépe využít především velikosti panelů. Ať už například z výšky pyramid sledujeme bitvu, v níž je stejně jako lístky na stromě vykreslen každý voják, nebo nekonečné prostory hlavní stanice, kdy dominují velké jednobarevné plochy, obrazy jsou hluboké a vtahující.

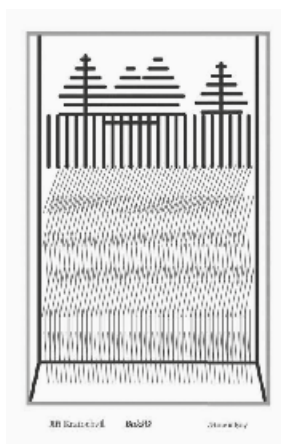
Svět Edeny toho nabízí mnoho. Pokud se rozhodneme přečíst knihu najednou, může nám připadat lehce nudná. V návratech však dovolí nahlédnout především do Moebiova neuvěřitelného kresebného umění. Je to obrovská kniha, a čím jsme v příběhu hlouběji, tím víc rovin nám otevírá. Neustále totiž spolu se dvěma protagonisty cestujeme mezi vizemi, sny, navozenými realitami, což připomíná metodu, kterou použil David Cronenberg ve filmu *eXistenZ*, nebo známěji Christopher Nolan v *Inception*. Navíc to vše propojuje i s naší realitou, když v příběhu „Opraváři“ vsune do panelů také postavu samotného autora. Ukazuje nám, že každý svět přiléhá k nespočtu dalších. A všechny obsažené ve *Světě Edeny* stvořila geniální ruka Jeana Girauda.

Vypravěčská opulence z města měst

Hana Řehulková

Hořký román se skřetem

Jiří Kratochvíl

Bakšiš

Větrné mlýny, Brno 2018

Bakšiš je název nového románu Jiřího Kratochvíla, románu, který je obdobně malým, zlomyslným a rozverným *aperçu*, jakýmsi všimným pro vypravěče příběhů. *Bakšiš* se přitom v řadě autorových románů nevyznačuje ani překvapivým příběhem, ani neobvyklými literárními postupy — a zřejmě nikoho z věrných čtenářů nepřekvapí, když se spisovatel objeví jako *deus ex machina* vtělen do skřetí podoby. Román se plynule zařazuje za autorova předchozí díla, a to dokonce tak plynule, že některé postavy přecházejí mezi stránkami jednotlivých knih. Přesto, nebo právě proto, nezklamává. Kratochvíl totiž svým lehkým perem budí dojem mistra, který píše už jen pro své vlastní potěšení, bez potřeby ocenění či uznání, bez snahy o velké umění, bez respektu nebo vzdoru vůči literárním pravidlům.

Dějštěm příběhu je vesnička Lounice a samozřejmě Brno, Kratochvilovo město měst. Časová osa sleduje dobu od konce války až do současnosti. Příběh lásky mladého Jakoubka a „překrásné čubky Danielky“ je krutou škodolibostí na pozadí těchto kulís, jejichž skulinami místy prosvítá neliterární skutečnost v podobě odkazů na brněnské kunsthistoriky, televizní estrády nebo jiné knižní „směšné lásky“. Nechybí ani snovost chagalovských obrazů, která i trýzeň oděje do hávu něžnosti. Tuto kratochvilnou kaši míchá již zmíněný skřet sídlící v dutině dubu křemeláku. Jeho vášní je, kromě dloubání se v nose, hra s lidskými osudy, u které však co chvíli neopomene čtenáře ujistit o své morální nezaujatosti. Ať už to mají ostatní skřeti s morálkou jakkoli, tento moc přesvědčivě nezní — a tak se nakonec jedná o příběh veskrze nehezky a hořký.

Nálepka postmoderny, která bývá s oblibou Kratochvilovým knihám připisována, je dvojsečná. Ano, bezesporu právě onu groteskní hravost a prostředky, které ji vyvolávají, všichni ti skřeti, cirkusové svatby, nemravné cikánky a oběšení psi, lze označit za to, co Eco nazývá horizontálním psaním. Přesto je v *Bakšiši* i něco podstatného z tradičního vyprávění — bolestný příběh o hledání a nenalezení, o mnohem menší životní smysluplnosti, než jakou jsme ochotni si připouštět. Toto vyznění, chtělo by se říci poselství, kdyby to neznělo příliš pateticky, se za mnoha půvabnými a bizarními hříčkami může ztrácet. Nebo tyto hříčky poskytují možnost milosrdného úniku do povrchního čtení? Do čtení známého, dějově už trochu klišovitého, ale především neobtěžujícího zneklidňujícími otázkami a velkými emocemi tak, jak to dělali nemoderní (natož postmoderní) vypravěči jiráskovského typu?

Román *Bakšiš* je, jak sám autor poznamenává, dílko vzniklé ze starého románu, přeskupené do podoby nové obsahem i formou. Snaží se odrážet skutečnost věrně v její neuspořádanosti a neuspokojivosti. Nevypráví přímo jako Jirásek, nevytváří iluzi jasně dějové linie, dokonce klame iluzi

R

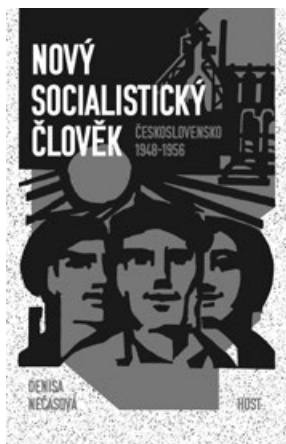
dějovosti jako takové. Přesto není jen postmoderním příběhem o příběhu, literaturou o literatuře. Není dokonce ani ironickým šklebem, naopak, ironickému šklebu, který na nás občas svět vrhá, se snaží vzdorovat. Je sdělením o lidském životě. Tím, čím má být literatura odjakživa. I když třeba jen v podobě malého úplatku, obolu pro Charona, až si pro nás jednou přijede. A na tom měďáku pro něj může být třeba i Jirásek.

Workoholici socialismu

Klára Vlasáková

Studie o tom, jak přišel a zase odešel
ideál socialistického člověka

Denisa Nečasová
Nový socialistický člověk.
Československo 1948—1956
Host, Brno 2018

Denisa Nečasová se ve své publikaci *Nový socialistický člověk* zabývá tím, jakým způsobem byl v letech

1948—1956 vytvářen v československém (respektive českém — sama autorka v úvodu poznamenává, že slovenská realita nesla mnohá specifika) kontextu nový ideál člověka. Autorka se pak v rámci tohoto bádání zaměřuje na tři jeho významné konkretizace: dělníka, ženu a sovětského člověka. Zkoumá, z čeho tyto vzorové obrazy vyrůstaly, jak se proměňovaly nebo jaké rozpory jejich deklarované a skutečné podoby vykazovaly.

Zásadní je přitom to, že Nečasová nepřistupuje ke konstruktivistickému člověka jako k deviaci či jakémusi vychýlení od „přirozeného“ vývoje — jeho koncept naopak shledává pevně vrostlý do procesu modernizace a jeho úsilí vytvořit spravedlivější společnost. To je podstatné pro předporozumění tomu, z jakých předpokladů vyrůstají podobné konstruované ideály v konkrétních společnostech a epochách, přičemž tyto ideály nejsou nahodilé či odkudsi nařízené, ale naopak reagují na zásadní společenské pohyby.

V případě obrazu dělníka poukazuje autorka na to, jak byla ve zkoumaném období jeho revoluční a údernická role postupně tišena a zmírňována do podoby běžného pracujícího, který především vychází dobře s ostatními v kolektivu a nesnaží se nad nimi nijak vyčnívat. Snaha bouřit se a měnit nastalé pořádky byla rychle přerámována jako něco patřící minulosti, co v přítomnosti nemá své opodstatnění. Jinými slovy: „revoluce“ skončila.

Svou silně limitovanou roli měly také ženy. Podle Nečasové byl novým socialistickým člověkem muž — žena tvořila jen jeho pasivní a submisivní doplněk, a to navzdory dobovým proklamacím o zapojení žen do veřejného dění. Toto zapojování však mělo často spíše formální podobu, kdy i některým běžným činnostem byla přidávána vysoká politická hodnota (například výstavba kravína byla chápána jako boj proti imperialismu). Výjimečná nebyla ani misogynie namířená proti ženám pracujícím v těch zaměstnáních, která byla chápána jako „tradičně“ mužská.

Pozoruhodný je pak postřeh poukazující na zobrazování ženského těla. Zatímco mužská torza byla

svlékána, vyobrazené ženy byly čím dál víc zahalovány. Ideální žena tedy nepředstavovala estetizovaný objekt, ale především partnerku v budování socialismu, ačkoli toto partnerství nebylo rovné ani k rovnosti nesměřovalo.

Sovětský člověk pak podle autorky reprezentuje v mnoha ohledech ideál, který dokáže potlačit své potřeby ve prospěch druhých. Ani v tomto konstruktivistickém ekvivalentu nového socialistického člověka, nejsou přiznány žádné rozpory či problematické stránky — vše, co by mohlo působit záporně, je z modelů vyňato a včleněno do obrazu „druhého“, z něhož pak vyrůstala podoba nepřítele.

Konstruováním nepřítele se Nečasová nezabývá, přičemž v závěru k tomu ponouká případné další bádající. Je však otázka, nakolik lze bez zohlednění druhé strany, proti níž se určitá společnost vymezuje, hodnoty této společnosti přesvědčivě postihnout. V návaznosti na to by pak bylo možné jít ještě dál a položit si otázku, jaká východiska a dílčí výsledky modernizace byly v „našem“ a „nepřátelském“ táboře shodné. Právě postihnutí podobností je něčím, co se v dosud jednoznačně vedené studenovělečné dichotomii Východ versus Západ objevuje jen zřídka.

Nečasová si je však limitů své práce zjevně vědoma — upozorňuje na ně už v úvodu a přesvědčivě argumentuje, proč se rozhodla si své bádání rozvrhnout právě takto.

Knihou *Nový socialistický člověk* je tak cenným příspěvkem do debaty, jejímž těžištěm není pouhé poukazování na jistá specifika režimu v letech 1948—1956 v československém kontextu, ale která může podnitit také zvědavost, jaké síly a tendence působí dnes, respektive co konstruuje dnešního „nového kapitalistického člověka“. Domnívat se totiž, že v minulém režimu byly vytvořeny umělé ideály, kdežto po roce 1989 již nejsme určováni ničím jiným než vlastní svobodnou vůlí, by znamenalo vytvářet si podobně nefunkční obraz „druhého“, do něhož lze včlenit vše nepohodlné a záporné, jaký jsme si tu pěstovali na přelomu čtyřicátých a padesátých let. ●

J. H. Krchovský ∞ František Štorm Nekonečný kalendář

„V diáři lehký žal, hluboký v srdci smích!“

« ČIĚĚ »

Revolver Revue
vychází v Praze
od roku 1985

« ČIĚĚ »

www.revolverrevue.cz

www.bubinekrevolveru.cz

Původní česká próza

Bůh pláče,
když to vidí

Lenka Kesting

Třináctý cár

Letní prázdniny. Dva měsíce bezstarostného života. Nemusíš brzo vstávat. Vyspiš se do růžova. Nemusíš mít strach z písemek. A mluvních cvičení. Teplé kakao a rohlík s máslem k snídani. Denně porce sluníčka. Spousta čerstvého vzduchu. Koupaliště a rybník. Sběrání hub v lese a hra na schovávanou. Příroda. Nekonečnost možností.

První týden prázdnin. Adéla leží na pohovce v prostřední místnosti. Jmenuje se prostřední místnost, protože je uprostřed domu. Jedny dveře vedou do ložnice, jedny do kuchyně. Ve vedlejší místnosti je jídelna. Adéla nezná jinak nikoho, kdo by používal slovo prostřední místnost. Prostřední místnost je součástí babiččina slovníku. Babiččina světa. Adéla leží na pohovce v prostřední místnosti a listuje v časopise. V časopise Sluníčko. Je jí příliš horko na to, aby si venku hrála s ostatními dětmi. V babiččině starém domě je příjemný chládek. A taky božský klid. Má na sobě jen kalhotky. Žluté. S velkým obrázkem kočičky. Ta kočička je červená. S modrýma očima. Adéliny oblíbené kalhotky. Leží na pohovce s pravou rukou v kalhotkách. Její prsty podvědomě hladí v nich schovanou plochu. Levou rukou listuje dál. Cítí se dobře. Dokonce moc dobře. A hlavně bezstarostně. Soustředí se na tajenku v časopise Sluníčko. Dva skoro stejné obrázky. Musí najít pět rozdílů. Jeden už má!

„Adélo, dej tu ruku pryč!“

Adélin překvapený obličej. Dívá se vystrašeně na babičku. Ve zlomku vteřiny zauvažuje, kterou ruku tím babička myslí. Potom vytáhne instinktivně pravou ruku z kalhotek.

„Dotýkat se tam je hřích. Bůh pláče, když to vidí. Už to nikdy nedělej!“

Adéle leží na jazyku její často používané slovíčko „proč“. Babička ale vypadá nekompromisně. Adéla radši to „proč“ spolkne. Má sucho v krku. Cítí se najednou

strašně trapně. A je v rozpacích. Bůh teď právě kvůli ní pláče. Podívá se ještě jednou na babičku. Zoufalý pohled. Babička ji přistihla. Přistihla ji při hříchu. Bezstarostný prázdninový pocit je pryč.

„Adélko, musím teď na chvíli do zahrady. Můžeš dát na ostatní pozor?“

Adéla kývne. Nic ale neřekne. Zvedne se z pohovky. Nemá už zájem hledat zbývající čtyři rozdílů v časopise Sluníčko. Nechá ho ležet na pohovce. Jde pomalu ven. S pocitem nespravedlnosti. A bezmoci. Nechápe, co Bůh proti její pipině má. Zvláštní Bůh. Proč by měl plakat, když se dotýká své pipinky? Co má proti tomu, aby se cítila dobře? Může ještě pochopit, že se zlobí, když něco ukradneš. Nebo když lžeš. Nebo někoho zabiješ. Že se taky zlobí, když nejdeš v neděli do kostela, se jí ale moc nezdá. Vždy propásne Studio kamarád. Spoustu pohádek. I když to aspoň trochu chápe. Ale spojení boží zloby a své pipiny jí opravdu nejde do hlavy. Možná, že se Bůh zlobí, protože sám žádnou prcinku nemá. Ať je to, jak je to, babička říká, že Boha nemůžeš nikdy úplně pochopit, protože je to Bůh. A Bůh je zákon. A babička to musí vědět! Adéla si tím ale nenechá zkazit prázdniny. Venku na ni čeká slunce a písek!

Dělá to ale dál. A pořád znovu. Ten božský pocit u toho vyhraje nad jejím špatným svědomím. Dělá si to dál, ale má starost o svého Boha. Musí ten svůj hřích trochu zmírnit. Aby Bůh kvůli ní tolik neplakal. Dělá si to dál, ale představuje si, že ji u toho cizí muži drží a poroučí jí, aby si to udělala. A ona se brání a říká jim, že to nechce, ale nemůže jinak. Oni jsou silnější. A ona je přece ještě malá. To musí Bůh pochopit. Musí se zlobit na ty cizí muže. A ne na ni.

Obdivuhodná schopnost lidského ducha se přizpůsobit. Obejít pravidlo. Najít z něho cestu ven. Ukonejšit sám sebe. Obelhat sám sebe.

Lenka Kesting (nar. 1974) vystudovala angličtinu na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a francouzštinu na Freie Universität v Berlíně. Od roku 1999 žije a pracuje v Berlíně, kde vyučuje angličtinu, francouzštinu — a co je právě potřeba — na jedné problémové státní škole v berlínské multikulturní čtvrti Neukölln.

Ukázky pocházejí z delší novely s názvem *Vidím něco, co ty nevidíš*, kterou autorka napsala německy v Berlíně v roce 2005. Témata a inspiraci si přivezla z rodného Česka, především z Brna. Komunismus. Kapitalismus. Katolicismus. Konzumerismus. To jsou hlavní témata sekvencí (cárů), na nichž je próza postavena. Hlavními protagonisty příběhu jsou mladá studentka pedagogické fakulty Adéla, její americký mentor Jeff a Adéliná přísně katolická babička. Adéla se snaží vymanit ze všech strnulých konceptů, které jí během dospívání formovaly, a neúnavně hledá svou vlastní cestu.

Foto Martin Kesting

První problém. První svaté přijímání. A k tomu nezbytná první zpověď. Ti cizí muži se za Adélu zpovídat nemůžou. To musí zvládnout sama. To je jí jasné. Jak to má ale říct? Jak se ten hřích vůbec jmenuje? Babičky se zeptat nemůže. Tě slíbila, že už to nikdy neudělá. Babička by se na ni zlobila. A její rodiče by se určitě zlobili ještě víc. Adéla sepisuje seznam svých hříchů. Na nic nesmí zapomenout. Má to říct na začátku, nebo na konci? A jak to má proboha nazvat? Hledá v dětské Bibli, ale o pipinách tam nic nepíšou. Že by se babička spletla? Ne, to určitě ne! V Bibli se babička vyzná. Adéla znervózní. Musí ke zpovědi už zítra a neví, jak se jmenuje její největší hřích. A odpustí jí vůbec pan farář? Adéla se kousne zoufale do rtu. Tak o tom ještě vůbec nepřemýšlela. Její oči přelétnou polekaně seznam jejích hříchů. Už jich sepsala pět a k tomu přijde ta bezejmenná věc. Pevně rozhodnutí. Řekne to hned na začátku. Když ji pan farář kvůli tomu vyhodí z kostela, tak se nemusí nic dozvědět o těch dalších hříších. Ale jak to pak babičce vysvětlí? A co řekne rodičům?

Adéla sedí u svého psacího stolu a topí se v zoufalství. Najednou dostane nápad. Přes zpovědnici člověk až tak dobře neslyší. Minulý týden v kostele si ji totiž ze všech stran pořádně prohlédla. A pan farář je už starý. A staří páni slyší přece hůř. Babiččin souseď je taky starý, a když mluví, šíleně u toho křičí. Když chceš, aby ti rozuměl, tak mu musíš křičet přímo do ucha. Možná, že všichni muži slyší hůř než ženy. Naštěstí jsou všichni faráři muži. No jasně, řekne to úplně potichu. A trochu to zakomolí. Jejich starý pan farář to určitě všechno pořádně neuslyší. A znovu vyptávat se jí určitě nebude. Adéla pak nemusí mít špatné svědomí. Vždyť to přece řekla. Nemůže za to, že pan farář špatně slyší. To určitě klapne! Zhluboka si vydechne. Tak to by měla! Teď musí jen zapřemýšlet, jak to

nazve. Nemůže přece mluvit o pipině. To zní tak bezbožně. Musí ji nazvat jinak. No jo, když Bůh zakázal se jí dotýkat, tak je to zakázané místo. Jasně, řekne, že se dotýkala zakázaného místa. Radši to ale na svůj seznam hříchů nenapíše. Kdyby ho náhodou našli rodiče. Nebo její sestra. Pro všechny případy.

Uleví se jí. Sepsala své hříchy. Zítra touto dobou to už bude mít za sebou. Schová své hříchy do nejspodnějšího šuplíku ve stole. Zakázané místo. Zní to tak tajemně. Adéla má zakázané místo. Má něco, co ani Bůh nemá. Přepadne ji pocit pýchy. Její oči září. Má zakázané místo a je na něho hrdá!

Desátý cár

Adéla stojí se svou nejlepší kamarádkou na baru v jednom brněnském klubu. Jmenuje se Alterna. Nachází se ve sklepních prostorech studentských kolejí. Je ještě dost brzo. Pražská skupina, která má dnes vystoupit, ještě nedorazila. Pražská skupina Deep Sweden. Adéla je nezná, ale její kamarádka už na nich jednou byla. „Řeknu ti, je to bomba! Multi kulti skupina. Zpěvačka je Američanka, pak tam hraje pár Čechů, jedna Angličanka nebo tak něco. A mají šíleně zvláštní styl, něco jako Velvet Underground. Představ si housle, čelo, kytary a do toho něžně huláká ta Američanka. To ti pronikne až do morku kostí.“ No jasně, Adéla jde na koncert s ní. Nemá sice o Velvet Underground stylu ani šajnu, ale je na ně zvědavá. Nechá si je proniknout až do morku kostí. Na to má chuť!

Sál už je úplně zakouřený. A smrdí to tu pivem. Když to tam chceš vydržet, musíš si taky dát pivo nebo kouřit. Teprve potom se staneš součástí prostoru. Čekání na vyplnění baru. Adéla sedí naštěstí na barové stoličce. Sama. Její kamarádka uviděla nějakého známého a šla se s ním

pobavit. Adéla čeká, až přijde na řadu. Nebo lépe řečeno, až si jí ten vytížený barman všimne. Naprosto nevychovaná studentská pakáň! Předbíhají bez zábran. Už měla být dávno na řadě! No konečně jde barman k ní.

„Jedno pivo.“

Adéla se pohoršeně otočí k muži, který právě to pivo objednal.

„Sorry, ale teď jsem na řadě já. Už tu půl hodiny čekám. Prosila bych dvě piva.“

Upře ještě jednou pohled na muže vedle sebe. Zdá se jí povědomý. Počkat, no jasně, zná ho z pajdáku. Mladý mentor z Ameriky. Suploval jednou seminář literatury. Četli něco od Martina Luthera Kinga. „I have a dream.“ Mám sen, nebo tak něco.

Třída plná studentek. Mladé holky, všechny kolem dvacítky. A všechny žhavé na sexy chlapy. A jako studentky angličtiny samozřejmě žhavé na anglicky mluvící originály. Takže žhavé mimo jiné na Američany. Zakázané zboží za socialismu, kterému teprve před několika lety odzvonilo. Američani. Třídni nepřátelé. Odpuzující, nelidští kapitalisti! Seděl na stole. V tureckém sedu. Měl na sobě modré lewiscky. A bílou košili. První dva knoflíky rozepnuté. Vyčníval mu kousek jeho opálené hrudi. Třída plná studentek hypnotizuje tu poodhalenou část hrudi. A on přednáší něco o snu. Přítomné mladé studentky mají taky sen. Sní všechny zároveň. Zároveň a tady. V malé posluchárně. Všechny mají stejný sen. Malá posluchárna je úplně přeplněná tímto snem. Ten sen tě skoro zadusí.

Barman přinese objednané pivo. Dva krýgly pro Adélu, jeden pro něho. Adéla ho anglicky osloví.

„Neučíš náhodou na pedagogické fakultě?“

„Ano, učím na katedře anglistiky. Teď už to budou skoro tři měsíce. Líbí se mi tam. Proč se ptáš? Studuješ tam?“

Odpoví česky. Plynule a skoro bez přízvuku. Dokonce správně skloňuje slovesa a deklinuje podstatná jména — horor pro většinu cizinců, kteří se učí česky. Adéla je nadšená. Jako každý příslušník malého národa, jehož řeč nikoho nezajímá. A teď slyší cizince, který ji perfektně ovládá.

„Mluvíš fakt super česky! Ano, studuju na pajdáku. Jednou jsi u nás suploval. Martin Luther King. I have a dream...“

Při slově „dream“ zavře Adéla zasněně oči. Kouř cigaret a trávy a všudypřítomný zápach piva přivádí Adélu do stavu beztlíže. Je spokojená jako blecha. Cítí se naprosto v pohodě. Konečně má své pivo. Čekání na Deep Sweden zvyšuje její očekávání. Velvet Underground styl. Flirtuje se svým mentorem. S mentorem, který u nich jednou suploval. S mladým Američanem, který se devadesát minut snažil nalít mladým holkám jakýsi sen do hlavy. Po chvilce flirtování uvidí Adéla svou kamarádku, která na ni zdálky mává. Stojí pořád se svým známým nedaleko pódia a vypadá to, že by si dala pivo. Adéla se zvedne z barové židle.

„No tak pěknou zábavu s Deep Sweden! Jak jsi říkal, že se jmenuješ? Aha, Jeff. Tak zatím!“

„Počkej chvilku, neměla bys chuť na jazykovou výměnu? Tvoji češtinu za mou angličtinu. Pokud máš teda zájem...“

Při slově jazyková výměna se Adéla musí pousmát. Podívá se pobaveně na Jeffa.

„O výměny mám vždycky zájem. Jakékoli... Jestli chceš, můžeš mi dát svůj telefon. Až dostanu chuť na výměnu, tak ti zavolám.“

Tajemně se usměje a dodá.

„Možná...“

Deep Sweden dorazili. Adéla a její kamarádka jsou už docela přio opilé. Americká zpěvačka je fakt bomba! Háže při zpěvu svou blondatou hřívou sem a tam. Zakouřený sál. Pivní pot tancujících těl. Ta hudba jde Adéle do těla. Její kamarádka měla pravdu. Stojí těsně pod pódium a nechávají se houpat zvukovými vibracemi. S krýglem piva v rukou. A pak přijde TA písnička. Adéla cítí zvláštní vlnu ve své blízkosti. Cítí nabitou energii, která je schopna neviditelně proplout prostorem a pohladit tě. Vyprovokovat tě. Vzrušit tě. Vypocené pivo přenáší tuto energii s přio pilou lehkostí. Adéla se otočí. Hledá zdroj těch neviditelných magnetických vln. A najde ho. Jeff. Stojí nedaleko od ní. Dívá se upřeně na pódium. Lépe řečeno dělá, že se upřeně dívá na pódium. Jako by ho tam něco konkrétního strašně zajímalo. Je sám. Adéla se otočí zpátky. Je zachycena v Jeffově energetickém poli. Deep Sweden a poslední song. Swedish Erotica. Každé slovo se vrývá Adéle do paměti.

*She's Swedish erotica, harder than hardcore,
She's Swedish erotica, harder than she was before,
She's dangerous, she's wild, she's an animal,
She's dangerous, she's wild, she's an animal.*

A pořád dokola. Řev Američanky nabírá na intenzitě. Housle. Čelo. Kytary. Potlesk. Přídavek! Přídavek!

Koncert skončil. Zdroj neviditelné energie je pryč. Adéla sáhne do kapsy. Ano, je tam. Jeffův telefon. Strčí ho zpátky do kapsy. Dá si s kamarádkou u výčepu ještě jedno pivo.

„Mělas pravdu. Byla to fakt bomba! Deep Sweden!“

Patnáctý cár

Období zimy. Pár týdnů před Vánoce. Čekání na Mikuláše, který s andělem a čertem zaplní ulice. Mikuláš se spoustou sladkostí. Čert s uhlím a shnilými bramborami. Pro děti, které zlobily. Anděl, který se za zlobivé děti přimlouvá a usměřňuje čerta. Strach před čertem. Radost z Mikuláše. A potom čekání na Ježíška, který přinese dárečky. Dětem, které byly hodné. Období zimy. Období zimy, kdy jsou české děti nejhodnější.

Taky Adéla čeká. Čeká na banány. Na ten výtečný dar přírody, na kterém je nalepená modrá nálepka s bílými písmenky Chiquita. A s obrázkem ženy, která nese na hlavě misku s ovocem. Ten obrázek je žlutý. Jako banány. Pozadí nálepky modré. Tento výtečný dar přírody je k dostání jen dvakrát, nanejvýš třikrát do roka. Většinou jen okolo Vánoc. Období zimy plné očekávání.

Každý den běží Adéla ze školy přímo domů. Tam utíká k oknu v dětském pokojíčku a dívá se ven. Betonová stavba. Sídlíšní nákupní středisko. Odchod s potravinami, ovoce a zelenina, hračkárna, papírnictví, tabák a veřejná knihovna. Jediné, co Adélu momentálně zajímá, je obchod

s ovocem a zeleninou. Když před ním stojí fronta, je to tutovka. Mají banány. Banány s modrou nálepkou a bílým nápisem Chiquita.

Dneska se Adéla dočkala. Vidí dlouhou frontu před obchodem. Vezme rychle ze skříšče, kterou pro tyto účely její rodiče založili, dvacet korun. Modrá bankovka s hlavou muže. Ten muž má jen jedno oko. To druhé ztratil v boji. Jmenuje se Jan Žižka. Nástupce Jana Husa, kterého kvůli jeho kritice církve a požadavku církevní reformy upálili na hranici v Kostnici. To se Adéla naučila ve škole. Je jí Jana Žižka líto. Chudák, musel žít jen s jedním okem. A k tomu všemu svou válku taky prohrál. Dneska ale nemá na lítost čas. Banány mají jen dvakrát, nanejvýš třikrát v roce. Litovat Jana Žižku může celý zbytek roku. Teď je čas na banány.

Adéla vezme modrou bankovku s mužem bez oka a utíká do zeleniny. Stoupne si poslušně do fronty a čeká. Je to napínavé. Dostane se na ni vůbec? Počítá, kolik lidí stojí před ní. Dívá se na krabice s banány, které jsou poskládané na zemi. Každý zákazník může koupit nanejvýš kilo a půl. Snad na ni vyjde. Období zimy. Období čekání. Období plné strachu a naděje.

Adéla je konečně na řadě. Dostane své kilo a půl banánů. S modrou nálepkou. Je přešťastná. Podívá se ještě jednou na frontu před obchodem. Možná, že se vyplatí jít rychle domů, převléknout se, aby ji nikdo nepoznal, a zkusit to ještě jednou. Podvést její socialistickou vlast. Dostat dvojnásobek dovolené dávky. Ale co jí zbývá? Je sama doma. Máma a táta jsou v práci. Její mladší sestra ve školce. Je jediná, která tuto misi může splnit. To pak přece není žádný podvod. To je obětavost. Adéla se obětuje za všechny členy rodiny. Zastupuje celou svou rodinu. Jedna za všechny!

Zkusí to. Běží domů. Oblékne si jinou bundu. Rozpustí si vlasy. Vezme si červenou čelenku s hvězdičkami. Tu jí upletla babička. Nasadí si brýle po dědečkovi. Nemají skoro žádné dioptrie. Adéla neví, proč je děda vůbec nosil. Podívá se do zrcadla. Vypadá teda pěkně blbě. Hlavně, aby ji nikdo nepoznal. Zkontroluje obsah peněženky. Vezme si radši ještě jednu bankovku ze skříšče. Utíká zpět. Postaví se do fronty. Už není tak dlouhá. Ale krabic banánů taky ubylo. Čeká. Sleduje netrpělivě krabice. Připadá jí, že to čekání nebere konce. Srdce jí buší jako zvon. Kdyby aspoň měla jistotu, že na ni ještě dojde. A taky doufá, že ji ten prodavač nepozná. To by byla ostuda! Konečně je zase na řadě. Zbyly na ni ale jen poslední čtyři banány. Lepší než nic. Za ní stojí ještě pár lidí. Ti nedostanou nic. Jedna postarší paní zasténá. Tentokrát zase pozdě! Adéle je té paní líto. Chudinka, možná že už tento rok žádné banány nedostane. Ale co se týče banánů, nezná Adéla milost. Za svůj malý podvod se nestydí. Ne, je na sebe dokonce pyšná. Čtyři banány navíc.

Jde pomalu zpátky domů. Teď může v klidu spát. Na Štědrý večer budou mít zase banány na stole. Už se toho nemůže dočkat. Ještě osm dní. Doma opatrně odlepí nálepky z banánů. Jsou dohromady čtyři. Nalepí si je na skříňku s oblečením. Vedle těch ostatních nálepek s Chiquitou. Vedle dvou obalů od Milky. Jednu Milky už měla. Vlastně ne celou. Musela se rozdělit se sestrou.

Mámě a tátovi samozřejmě taky nabídla. Máma nechtěla. Táta si vzal malý čtvereček. A zbytek byl Adélin. Skoro celá polovina! Každý den si dala dva malé čtverečky. Mohla se tak déle těšit. Zbytek opatrně zabalila zpátky dolobalu a schovala ho před sestrou do své skříšče. Její sestra ji totiž snědla celou naráz. Nerozumné dítě! Nechápe, že je zítřek taky den. Adéla má víc rozumu. Prodloužené blaho. Radost rozdělená na několik dnů. Mléčná slast jako vrchol dne.

Druhý obal od Milky dostala od jedné kamarádky. Lépe řečeno, vyměnila ji za plechovku od koly. Při pohledu na ty dva obaly Milky cítí tu lahodnou chuť, která se rozplývá v jejích ústech. Která se pomalu rozpustí a zůstane po polknutí ještě nějakou dobu v ústech. Adéla nemusí mít Milky v ruce, stačí jí pohled na obal. Pavlovův reflex.

Adéla zabalí banány do novin a dá je do spížky. Jsou totiž ještě trochu zelené. Musí ještě dozrát. Předtím ale z trsu oddělí jeden žlutý banán. Ten je pro ni. Ten si zasloužila. Ten si dá ještě před Štědrým večerem. Sama. Uloupne pomalu slupku. Ukousne kousíček. Přežvykuje chvíli tu žlutou hmotu. Zavře oči. Výtečná chuť banánu. Celoroční čekání. Dlouhá fronta. Červená čelenka s bílými hvězdičkami a dědovy brýle. Nálepky s Chiquitou. Adélin banánový rituál. Opravdový začátek Vánoc. Adéla splnila misi. Teď se může v klidu těšit na Ježíška. Konečně šťastné Vánoce! ●

ČTEME S VÁMI
ČTEME PRO VÁS
ČTEME ZA VÁS

Čteme,
abyste věděli

iLiteratura.cz

Muž na pokraji vzplanutí

Jiří Hájiček

Sedím u snídaně, kolem půl sedmé ráno, v přítomí kuchyně světélkují kuchyňské spotřebiče a nad elektrickou troubou bliká digitální časomíra. Píšu na kousek papíru první slova dne. Někdo si po ránu luští sudoku, aby rozcvičil mozek, já si píšu haiku. Spíše to nazývám trojverším. Většinou totiž nedodržuju pro haiku předepsaný počet slabik na řádce. Každé ráno je takovou bílou nepopsanou stránkou. Vlastně stačí jen malý útržek nebo třeba rub účtenky z obchodu. Mysl je po ránu zvláště

zastřená a zároveň rozjitřená. Bývá skoupá na slovo, a to je pro psaní haiku dobře. Zvykl jsem si posledních pár let zapisovat si krátká trojverší i na cestách. Do diáře. K poznámkám o odjezdech vlaků, k termínům autorských čtení v městských knihovnách nebo na literárních veletrzích a festivalech. Zapisuju si nápady ve vlacích a autobusech, na nádražích nebo v samotě hotelových pokojů, v penzionech a na ubytovnách. Miniatury, útržky dne, drobné impresy. Postřehy a momentky z mého života. Prolistujte je...

• • •

na zbořeništi noci
červeně bliká
časomíra elektrické trouby

• • •

nitky ptačího zpěvu
protkaly šero za oknem
ráno je kimono gejši

• • •

šedivé ráno, osamělý hráč
vynáší srdcového krále
a koš do přeplněné popelnice

• • •

první paprsky dne
v matném kovu spotřebičů
hledám záblesky ducha

• • •

na hřebenu střechy hrdlička
sivá jako moje kuchyně
v šest hodin ráno

• • •

ranní slunce, ostřelovač
má na mušce
okno mé kuchyně

• • •

za oknem Černá věž
s rudýma očima jako já
v šest hodin ráno

• • •

další pondělní snídaně
z kávové sedliny větším
příchod měsíče

• • •

ovesné sušenky
v šálku Earl Grey
ráno navléklo šedý plášť

• • •

ráno z ložnice do kuchyně
celý můj život
je bed & breakfast

• • •

k snídani
včerejší předsevzetí
ovesná kaše a jablko z ráje

• • •

ráno je zlatý šperk
v konvici bublá
snídaně u Tiffanyho

• • •

stažené žaluzie
prostoupil duch svítání
říjen se budí v mlhách

• • •

snídaně šampionů
sám v přítmí kuchyně
hledám poslední zbytky kafe

• • •

moje rána
zalitá deštěm listopadu
a kávou Tchibo Gold Selection

• • •

další šedé ráno
nebe nad městem si brouká
A Whiter Shade of Pale

• • •

otvírám okno
ranní mlha z ulice
zamrazí až v srdci

• • •

prosincový déšť
se leskne na střeších
studí mě, na co pomyslím

• • •

otvírám okno
do říjnového rána
andělé pokašlávají na římsách

• • •

mám slunce v okně
a pět kilo rýže basmati
žiju z ovocných šťáv

• • •

černá kuchyně
a zátiší s ovocem
rána mají rembrandtovské světlo

• • •

úsvit prohledává kuchyni
pátrá po mé duši
pod pokličkami

• • •

nasněžilo do mne
i na okenní římsu
o prvním jarním dnu

• • •

každé ráno na nože
sám se sebou
kuchyňský spaghetti western

• • •

nerez mé kuchyně
už pamatuje lepší časy
i já po ránu ztrácím lesk

• • •

v šest ráno
u plynového sporáku
jsem muž na pokraji vzplanutí

• • •

paprsky slunce
prozářily kuchyňský kout
snídani obětují bohu Ra

• • •

nažloutlé přítmi ubytovny
krucifix a televizor
biskupství Litoměřice

• • •

od jara do zimy
stejně snídaňové menu
v mém hotelu Four Seasons

• • •

jinovatka na temelínských věžích
za mrazivým horizontem
vjedou do náruče démona

• • •

tupé nože
a lednice prázdná
ráno plné zázraků

• • •

ve vlaku do Loun
zpívám s Bobem Dylanem
No Direction Home

• • •

v hotelu Žorž ve Lvově
na ohmatané klíce
Balzakův župan

• • •

na sněhu obtisknutý anděl
od něho vedou
dětské stopy

• • •

Berlin-Tempelhof
děti si pouštějí draky
na opuštěném letišti

• • •

šťáva z broskví
červen rozpálí parapety
otevři okna létu

• • •

Goldener Reiter
na drážďanském mostě
myslím na Kurta Vonneguta

• • •

laciná ubytovna
a můj román na polštáři
plný záložek z vlakových jízdenek

• • •

ve stanici Kardašova Řečice
vzpomenu na Majku Čecha
ahasvera na věčnosti

Beletrie

• • •

sešlapaný koberec
další hotelový pokoj
co voní samotou

• • •

v rychlíku do Olomouce
čtu Lucemburskou zahradu
v kolejišti sníh

• • •

nádraží v Protivíně
a žhavá pečeť slunce
tvé oči jsou mé nebe

• • •

černé vrány
mezi vločkami sněhu
bezpodmínečná kapitulace zimy

• • •

děšť se protlouká k ránu
na stříšce balkonu
v říjnu umřel básník Listopad

• • •

s Petrem Hruškou
načerno první třídou
směr Dresden Hauptbahnhof

• • •

polykám kilometry
u silnice sečou kukuřici
Humpolec Rozkoš

• • •

lokálkou do Týniště
březen má mlhy
a já teplotu

• • •

na mém kufru
jmenovka s adresou
bloudění, ztráty a nálezy

• • •

na hotelu k ránu
odpírání spánku
na obzoru bolest úsvitu

• • •

nýty a ocelové věže
vychladlé srdce
Vítkovice — důl Hlubina

• • •

bílé čáry
nad plzeňským náměstím
letové trasy andělů

Autor (nar. 1967)
je spisovatel, tvůrce
povídek a románů. Jeho
nejnovější knihou je román
Dešťová hůl (Host, 2016).
Koncem osmdesátých
let s verši začínal (mimo
jiné v pořadích Mirka
Kováříka). I v posledních
letech se věnuje poezii,
právě ve formě haiku,
z nichž přinášíme tento
časopisecký výbor.
Celý soubor vydá Host
k novému roku 2019 jako
bibliofilský tisk s názvem
Muž na pokraji vzplanutí.

Foto Jaroslav Kocian

Ulétnutá duše

Petra Dvořáková

Homosexuální orientace a romská komunita — v součtu život hned ve dvojí minoritě. Výsledek těchto počtů v představách nás „tolerantních“ gádžů padá často do minusu. Kam ale padá ve skutečnosti?

Isabelu jsem poprvé potkala před pěti lety na jakémisi literárním pořadu pro školy. Tenkrát jí bylo šestnáct a všichni jí říkali Bela. Belina. Nebo Beličák. Na přezdívkách trvá dodnes. Jakmile člověk udělá chybu a osloví ji celým jménem, rázně se proti tomu ohradí.

Jen vejdu do dveří poloprázdné kavárny, okamžitě na mě volá: „Paní Dvořáková, já vám něco zazpívám.“ Potom vyskočí z pohovky a na refrén známé písně „I Was Made For Loving You“ od Kiss spustí na celé kolo: „Já mám boty z umělé hmoty, já mám boty ze Svitů...“ Podupává si u toho chodidlem a vrtí boky v obtažených legínách o sto šest. Holka je — neexistují přiléhavější výrazy — *k sežráná, báječná, živelná, boží, super, sexy*. Dlouhé temné vlasy, hnědá očiska, mohutné smyslné rty. Dokonale promyšlený, trochu klučičí a od pohledu drahý outfit. Zdaleka nejsem jediná, kdo na ni v kavárně hledí jak na svatý obrázek. Když se usadí zpátky na pohovku, neodolám a z legrace ji zatahám za tlustý ohon. Nikdy jsem ji neviděla s rozpuštěnými vlasy. „Beličáku, rozpust vlasy,“ zaprosím. Z nějakého důvodu ji člověk neustále potřebuje škádlit.

Bela ale rázně zavrtí hlavou: „Nikdy!“

Potom chce, abych si k ní přisedla. Už vím, že chce řešit *svoje téma*. Velké životní téma — Belina totiž *balí* holky. Jen co dosednu vedle ní, otvírá svůj mobil a ukazuje mi nové kandidátky na milenky. Doprovází to větami typu: „Paní Dvořáková, já bych šukala, až bych tukala.“ A je ráda, že to může vyslovit, aniž bych se na ni mravokárně mračila. „Podívejte, tahle je krásná,“ pokračuje listováním ve fotkách, „já totiž miluju, když maj modré oči.“

Zkoumám fotku smyslně vyhlížející brunetky. „Hm, a chce tě?“ zajímám se. Představuji si ty dvě jako pár a docela se mi k sobě hodí.

Beličák ale zavrtí hlavou: „Je z Trutnova, to nemá cenu takovej vztah. A já stejně chci jen Terezu. Těmahle fotkama se jen kochám.“

Další hodinu se musím kochat povinně i já, Belina z toho má ale radost, a tak jsem trpělivá.

„A co ti na to říkaj vaši?“ zeptám se, když se konečně probereme až na konec seznamu všech Beliných krássek.

„Jako na co?“ nechápe nejdřív Bela.

„Že jsi na holky.“

„A jo...“ Bela, „to je u nás jiný než u vás.“ Zatřese ohonem a chystá se pustit do vyprávění, ale dál se nedostane. Do kavárny se totiž nahrne parta Beliných známých a vede se jiný druh zábavy.

Macarena v akci

Poprvé jsem se s Belinou rodinou setkala před čtyřmi lety na jakémisi tanečním večeru, v té době rodiče ještě neměli o její orientaci tušení. S maminkou jsme si tenkrát hned padly do oka, okamžitě mi bylo jasné, po kom je Bela tak krásná, ale taky kdo v rodině drží otěže. Vzápětí dorazil tatínek, jehož image přesně odpovídala Beliným dřívějším popisům: outfit odkazoval k nové kolekci francouzských módních přehlídek, v hustých černých vousech dokonale vyholené obrazce. „Ale kolik času tím stráví,“ protočila oči v sloup Bela, když si všimla mého obdivu. Rodina mě pozvala ke svému stolu, jako bychom byli staří známí. Z každého slova i gesta rodičů bylo jasné, že Bela je milovaná a hýčkané dítě.

„Ale přísnost na to musí být,“ nasmíval se lišácky dědeček, který si právě přisedl.

„Nech toho, Beluška je hodná a pracovitá,“ zamračila se na něj babička. To jsem ještě držela o Belině

přibuzenstvu přehled. Během další půlhodinky jsem se ale v nově příchozích začala ztrácet. Teta Lada, dva bratři, sestřenice, strýčkové z mamčině strany... zkrátka a dobře, přibuzenstva má tahle cikánská rodina hodně. A zatímco my dospělí tančili, připíjeli na děčka a probírali všechno možné, Bela na oko proháněla kluky. Tedy jen do chvíle, než nabyla dojmu, že o ní pod vlivem další sedmičky vína rodina ztrácí přehled, a než se objevila Tereza. Pár dní před tím se mnou probírala esemesky, které si ty dvě pravidelně vyměňovaly. „Tak řekněte, myslíte, že mě fakt chce?“ naléhala pokaždé, když jsem zírala do jejich zpráv a krčila rameny.

Holky tanec rozjely naplno, chytaly se za boky, objímaly se a přehrávaly. I Bela usilovně hrála, že je to jen hra.

O přestávce se pak rychle vytratila ze sálu a ani přes taneční sérii a další pauzy se neukázala. Bylo to k půlnoci, hudebníci se vrátili na pódium a vyhlásili poslední tři tance. Sotva se ozvaly první tóny „Macareny“, vyskočil na pódium tatínek, za ním se vyhoupla maminka (jsou to zdatní padesátníci), pak se přidala teta Lada, její manžel, oba Belini bratři, a nakonec i dědeček. Hudebníci, nejprve trochu překvapení, záhy zjistili, že rodinka to hodlá na pódiu pěkně rozjet, a tak se opřeli do nástrojů. Jediný, komu valgózní kolena zabránila ve výskoku na scénu, byla Belina babička. A tak jsem se v jejím závěsu vydala ke stolům. S omluvou, že přinesu pití, jsem vyšla ze sálu a zabloudila k šatnám. Zpoza rohu se vynořila Belina s opuchlými rty.

„Vaši tančí na pódiu,“ musela jsem se při pohledu na její vyjevený výraz zasmát.

„I mamka?“ ověřila si okamžitě. Když jsem přikývla, obrátila se na podpatku a pelášila za roh. Pak už jsem zaslechla jen hihotání: „Ještě můžeme.“

S pravdou ven

Krátce poté se Bela rozhodla jít před rodiči s pravdou ven. Měla svou první velkou lásku, k její radosti opětovanou, a nechtěla se schovávat. „Tak jsem jednou přišla do kuchyně, mamka zrovna žehlila. Sedla jsem si tam a chvíli na ni koukala. A pak jen tak z ničeho nic povídám: *Mami, já jsem lesba*. A čekala jsem, co bude. A ona na to, úplně klidně, že si to myslela,“ líčí mi svůj překvapivě snadný coming out. Houpe se u toho na židli a já trnu, kdy se ten plast pod ní prolomí, židle v mém bytě mají své za sebou.

„A to ti jako fakt na to nic jiného neřekla?“ vyptávám se nedůvěřivě.

„Ale jo,“ vzdychne Bela, „jak to najednou měla potvrzený, chytla paniku, že nebude mít vnoučata. To bylo

pro ni to nejhorší. Trvalo dva tejdny, než jsem jí vysvětlila, že bude. Všechno ostatní bylo v pohodě.“

Tátovi to Bela chtěla říct po návratu z jeho pracovní cesty. „Jenže mamka to nevydržela, řekla mu to sama, což jsem nevěděla. Když se taťka vrátil, jeli jsme spolu do obchodu nakupovat pro mě hadry. A on mi je vybíral a kupoval mi všechno možný a choval se ke mně strašně hezky. Když jsem mu potom večer řekla, že jsem lesba, on mi povídá: *Ale já už to vím od mamky*. A mně došlo, že už to věděl i v tom obchodě, ale že se vůbec nic mezi náma nezměnilo.“

Bela se naštěstí rozhodne z naprasklé plastové židle přemístit na sedačku. Chová se trochu víc jako doma, než se návštěvy obvykle chovají, ale z nějakého důvodu mi to je příjemné. Koukám na ni a užívám si její vyprávění. O tetě transsexuálce, kterou si pamatuje z dětství jako strýčka s botami na podpatcích, o tom, jak jí rodiče vysvětlovali všechno, na co se zeptala, a nic u nich nebylo tabu.

„Mamka mně nikdy neřekla, že je to hnusný a špatný nebo tak. Prostě řekla, že strejda sice vypadá jako chlap, ale cejtí se jako ženská a hotovo. A já to vůbec neřešila a přišlo mi to normální. Jenže když děčka učíte, že něco je špatný a fuj, tak oni pak v tom vychovávají i svoje děčka.“ Potom se chvíli zamyslí: „Mohla bych si, paní Dvořáková, u vás zahrát na plejstejšnu?“ Tentokrát protočím oči v sloup já a zapnu konzoli.

Jako u cikánů

O pár týdnů později potkám Belu na ulici. Zve mě k nim domů, jakože na oplátku. Od oné taneční zábavy a několika dalších náhodných setkání se s maminkou známe, a když mě vidí ve dveřích, má zjevnou radost. Ukazuje mi byt — všechno v kombinaci bílé a zlaté. Zavzpomínáme na tanec a maminka v závěsu s Belou mě provází po pokojích. V hlavě mi běží dávná výtka mé matky, že mám v dětském pokoji *bordel jak u cikánů*. V duchu si říkám: *Jó, mami, kéž bych to doma někdy měla jak u cikánů*. Pojímám podezření, že se tu dá jít z podlahy.

„To jsou ty naše zákony. Strašná čistota, všude,“ ohrnuje nos Belina, když se obdivuji pořádku. Prohlídka končí v patře, kde se za mléčně prosklenými dveřmi otevírá obrovská šatna, okamžitě mě napadne, že by mohla lehce konkurovat šatně Carrie Bratshawové ze seriálu *Sex ve městě*.

„Fíha, vy máte ale šatnu,“ vydechnu obdivně směrem k mamince.

Ta ale zavrtí hlavou: „To není moje, ale manžela.“

„To jako ve všech těch skříních jsou jen jeho hadry?“ zeptám se a záhy si uvědomím, že se asi ptám jak pitomec.

**Prostě řekla, že strejda
sice vypadá jako
chlap, ale cejtí se jako
ženská a hotovo**

Maminka s úsměvem přikývne. Kde má šaty ona, nezjistím, jen na věšáku v ložnici zahlédnu dámský korzet s tygrovaným vzorem. Uvědomím si naplno, jak moc jsem tenkrát Belinu poznámku o tom, že *u nich to mají lesby jinak*, nepochopila. Uprostřed té dokonalé šatny mi definitivně dochází, že moje představa o gay komunitě v romském světě byla absolutně mylná. A že to možná mají mnohem snazší než v naší *gádžovské* společnosti.

Česko v chevroletu

Zlatého chevroletu si na parkovišti všimnu okamžitě. Proč se s Belou musím sejít v jejím autě, nemám tušení. Už mě taky zahlédla, vyklání se z okénka a mává na mě, ať jdu k nim, sedí tam s ní ještě další dvě kamarádky. Jakmile otevřu zadní dveře, vysypou se na mě kartičky ze hry Česko. Rychle je posbírám, holky mě zvou dovnitř. Ani jedna z nich ale není Belina partnerka. „My jsme jak ségry, to by byl fakt incest,“ řehtají se holky. „Bela patří jen Tereze,“ dodá jedna z nich. Bela se ale vážně ošije, potáhne z cigarety a vyfoukne obláček kouře z pootevřeného okénka. Ví, že se s Terezou před půl rokem rozešla a zatím se z toho nevzpamatovala. Raději si s holkami chvíli zahraju Česko (zjišťuji, jak jsem blbá a nezvládám ani sadu otázek Junior), holky se mi řehtají, ale velkorýse se shodují na tom, že protentokrát mi to odpouští. Zkoumám, proč nemůžeme ze zakouřeného auta alespoň někam na lavičku, ale holky chtějí za každou cenu zůstat.

„Nás to tady totiž baví,“ zatváří se Bela zkušeně.

Po chvílice rozpaků a několikerém ujištění, že se můžu zeptat *fakt na cokoli*, se tedy *fakt* zeptám: „Hele, jak to vy cikáni teda máte s tím, když je někdo gay nebo lesba?“

„Takže,“ začne veledůležitě Bela, „my nejsme indiáni, ale Sintí.“ Vyhodí nedopalek cigarety z okénka a dodá: „Něco jako Habsburkové v monarchii. Indiáni jsou ti, co dělají bordel, to je jinej rod, s těma nikdo nic nenadělá.“ Bela si zapálí další cigaretu a pokračuje: „Většina cikánů žije jinak než tihle. Máme to u nás jak v islámu — ženský musej mít černej rolák, sukně až ke kotníkům a velký kruhy do uší. Máme svý zákony — třeba ženská nesmí mít doma vyvěšený spodní prádlo, když přijde návštěva.“ Po krátké odmlce dodá: „Jenže u nás jsou to na rozdíl od islámu výmysly ženskejch.“ Nenápadně sjeďu pohledem Belinu černobílou značkovou blůzku bez rukávů, s hlubokým výstřihem. Napadá mě, že je to v rozporu se zákonem, o kterém mluví, ale budiž.

Pak se dozvídám, že šéfem rodiny je matka a největší hodnotu pro ně má dítě.

„A když je v rodině holka, je to to nejvíc. Všichni kolem ní skáčou...“ vysvětluje mi Bela. „Taky jsme k děckám daleko citovější než vy bílí. Takže když se rodiče dozví, že jejich dcera je lesba, nevdá jim to. Mají dceru a ostatní jim můžou vylízat prdel.“ Potom se na chvíli odmlčí a vychutnává si vážnost mého nábožného naslouchání a pokyfování jejích kamarádek.

„A to maj takhle fakt všichni cigáni?“ ujišťuju se. A opravdu se mi tomu nechce věřit.

„Jasně. Je úplně jedno, z jakýho je člověk rodu, jestli Sintí nebo Bihári nebo nějaký jinej indián. Mám třeba

Foto Kamila Šoltěsová

Petra Dvořáková (nar. 1977) je spisovatelka a scenáristka. Do povědomí čtenářů vstoupila knihou rozhovorů *Proměněné sny* (2006), za kterou obdržela cenu Magnesia Litera. Pozornost si získaly i její další tituly *Já jsem hlad* (2009) a *Sítě — příběhy (ne)sebevědomí* (2016). Kniha *Julie mezi slovy* (2013) byla oceněna Zlatou stuhou (beletrie pro mládež) a Cenou učitelů za přínos k rozvoji dětského čtenářství. Dalšími autorčinými knihami pro mladé čtenáře jsou *Flouk a Líla* (2015) a *Každý má svou lajnu* (2017). V letošním roce vydala román *Dědina*. Autorka pravidelně spolupracuje s Českou televizí a Českým rozhlasem.

kámošku lesbu, jakože indiánku, a taky to má v poho. To vždycky záleží na ženskejch v rodině. Rozhodující slovo má ženská. To je u všech stejný. I to, že milujou děcka. Taky je super, že oni chlapi u cikánů o věcech prostě nemluví. Oni vlastně nemluví vůbec,“ zasměje se Bela.

Potom se dlouze zamyslí, vyťuká něco do mobilu, chvíli pročítá zprávy, a aniž by ztratila nit, dodá: „Indiáni taky děcka potřebují kvůli dávkám. To je jejich byznys,

Táta je úplně super. Je strašně chytrej a inteligentní, takže si uvědomuje, že je poddruh a chová se podle toho

kterým si vydělávaj prachy.“ Svorně se tomu zasmějeme a zkusíme se dopočítat, kolik si zhruba „vydělá“ rodinka se sedmi dětmi.

„Kluci gayové to maj ale horší,“ vrátí se pak k tématu. „Jednak proto, že to nejsou holky, a taky se lidi neradi dívaj na to, když se chlapi spolu líbaj a tak. V tom to je,“ rozumuje Bela a na chvíli se zase tváří jako vykladačka světového všehomíra.

„Ale naše bábi kvůli tobě teda zle dělá,“ ozve se jedna z holek, které s námi sedí v autě. „Bojí se, že se od tebe nakazím a budu taky na holky,“ uchichtne se.

Bela ohrne nos: „Jenže to jsou ty starý. Těm to vadí, protože tomu nerozuměj. Myslej si, že je to nemoc.“

Velikost mozku

Ve čtvrtek zvu Belu na oběd. Vybere si kuřecí plátek na špenátovém lůžku a objedná colu. Venku je hezky, přesuneme se na zahrádku, aby Bela mohla kouřit. Chvilí to trvá, než se mi podaří navázat na hovor z chevroletu. Nakonec se k tématu dostaneme z druhé strany, od mužů.

„Oni celkově chlapi jsou u nás cikánů poddruh,“ odfrkne Bela. A sáhodlouze mi začne líčit, jak funguje matriarchát. Mužskou méněcennost mi pak dokládá několika biologickými argumenty. Dva za všechny: člověk využívá jen malou kapacitu mozku, a zbytek mozku tedy nepotřebuje. Žena má menší mozek, tudíž se byla schopna evolučně zadaptovat rychleji a lépe než muž se svým zbytečně velkým mozkiem. Stejně tak ženám roste mnohem méně ochlupení, neboť člověku už je srst k ničemu, žena je tedy vývojově napřed. Když slyším tyhle řeči, nedá mi to a musím se zeptat, co na to Belin táta.

„Táta je úplně super. Je strašně chytrej a inteligentní, takže si uvědomuje, že je poddruh a chová se podle toho.“

Bela mi hledí zpřímá do očí a poklidně u toho chroupe špenátové lůžko. Představuju si, co by mi na tohle řekli naši většinoví *páni tvorstva*. Skoro těm ženským závidím. Nakonec to i vyslovím.

„My to máme lepší než vy,“ přikyvuje Bela. Znovu, jako už několikrát, mi během hovoru nezapomene připomenout, že jsem *jen gádžo*. A normální cikán by se se mnou vůbec nebavil. Nakonec to korunuje řadou nejapných vtipů na adresu mé kůže, nezbyvá mi než se řehtat s ní.

Potom ale rázně zavrtí hlavou: „My lesby ale vzhled moc neřešíme. Je nás už tak strašně málo, že člověk musí

bejt rád, že někoho má, a leccos raději překousne. Natož pak řešit, jestli je to gádže.“ Potom zaváhá: „Jako někdy jsem se Tereze trochu posmívala, že je bílá kůža a fuj, ale to byla prdel.“

Bez duše

Tím evidentně ta veselejší část hovoru skončila. Naše vyprávění dospělo k Belině rozchodu s Terezou. Její tvář je najednou vážná, probodává mě temnýma očima.

„Bílý rodiny jsou v tomhle úplně strašný, strašný!“ kroutí vztekle hlavou. Před dvěma lety spolu holky odešly studovat vysokou. Založily si svou domácnost, kterou velkoryse financovali Beliny rodiče. Holky se vášnivě milovaly, četné rozchody střídaly velkolepé návraty.

„Já to vždycky беру tak, že opravdová láska se má dokázat i nějak trochu nenormálně,“ vypráví mi Bela. „Jednou jsem si Terezu chtěla usmířit, a tak jsem vzala nočas, postavila jsem se pod okna paneláku jejich rodičů, pustila *Nesnášim loučení* od Michala Davida a zpívala to ze všech sil. Lidi se vykláněli z oken a čuměli, co se děje,“ líčí mi pyšně. Tereza nakonec doopravdy sešla dolů a jako už po několikáté se s Belinou usmířila. Definitivnímu rozchodu o pár týdnů později ale přesto nezabránila. Jednoho rána Belinu políbila, oznámila jí, že je konec, a už se nikdy nevrátila.

„Ale za ten rozchod může ta její posraná rodina,“ zapaluje si Bela další cigaretu. „Prej jsem Terezu zkazila. A přitom ona se mnou byla šťastná. Její rodiče ale dělali strašný věci, aby to se mnou skončila. Nakonec to nevydržela.“ Vadilo jim, že jejich dcera žije s ženou. „A Tereza byla měkká, zvyklá poslouchat,“ vzteká se Bela. „Měla jsem plán, jak její rodinu zavraždím,“ dodává.

Tiše doufám, že slova o vraždě jsou jen výrazem obrovské bolesti, kterou Bela zažívá. Slunce se schovalo za mraky a na zahrádce u restaurace se citelně ochladilo. Choulíme se do svetru a mlčíme.

„Od té doby nemám duši,“ pronese Bela po chvíli, se strnulým výrazem ve tváři. „Jednou jsem ji dala Tereze a ona je teď u ní.“

„Ale Tereza tvou duši už nechce,“ namítnu jí.

Bela ale znovu zavrtí hlavou. „To nevadí — já ji jí dala a už ji nemám. Jsem bez duše. Takhle já to mám a tak je to do konce života.“ ●

**Osudy dobrého vojáka Švejka
v překladech do francouzštiny,
němčiny a španělštiny**

Spořádaný voják Švejk na psychiatrické klinice

Aleš Knapp

**Známe Švejkovu budějovickou
anabázi i jeho cestu s marškumpanií
a nadporučíkem Lukášem přes Bruck
a Királyhidu na frontu do Haliče. Nabízí
se teď cesta další, opačným směrem,
ale naplněná nemenším dobrodružstvím
i slavnými výprasky: se Švejkem
z Prahy do Španělska a přes Německo
zpět. Se zastávkou v Paříži: i tam před
několika měsíci vyšel první díl Švejka
v novém překladu do jazyka Voltairova.**

Nové vydání Haškova románu francouzské sdělovací prostředky ignorovaly. Poté co majitel firmy vydávající literární revue *Magazine Littéraire* vyhodil v září 2018 šéfredaktora Raphaëla Glucksmanna za to, že kritizoval proněmeckého prezidenta Macrona, prestižní literární časopis odmítá o novém překladu *Švejka* ztratit slovo. Naopak česky psaná média poskytují sebe prezentaci překladatele Benoïta Meuniera úctyhodný prostor, přestože těžko kdo očekává, že se v Čechách najde čtenář toužící louskat *Švejka* francouzsky. Kniha s neodpovídajícím titulem *Les Aventures du brave soldat Švejk* (Gallimard, Paris 2018), tedy „Dobrodružství „řádného“ vojáka Švejka“, má za úkol nahradit překlad *Švejka* do francouzštiny, jež začátkem třicátých let pořídil básník Jindřich Hořejší.

Švejk je ve Španělsku Švejk

Španělsky vychází *Švejk* v překladu Moniky Zgustové (*Las Aventuras del buen soldado Švejk*, Galaxia, Barcelona 2016). Dočkal se řady reedicí, v Čechách však kolem překladatelčina úctyhodného výkonu vládne ticho po pěšině. Španělé si Zgustové cení, madridský list *El País* ji označil za „velvyslankyni české kultury ve Španělsku“. Média v Čechách ji naopak prezentují hlavně jako překladatelku *Švejka* do katalánštiny, jazyka daleko méně rozšířeného než „castellano“ čili španělština užívaná i v Latinské Americe.

Švejk vyšel španělsky už před vydáním překladu Moniky Zgustové, přeložen ovšem nikoli z českého originálu, ale — světe zbož se — z němčiny. Nedobry, ba cenzorský převod do němčiny existoval už od dvacátých let z pera pražské Němky Grety Reinerové. Německá, a to i odborná publicistika se po léta napařuje, že bez Německa by *Švejk* nepronikl do světové literatury. Jak ale v monografii o Haškovi, vydané ve Švýcarsku a ututlané v Čechách i jinde, informuje Haškův spolehlivý rakouský životopisec a znalec jeho díla Gustav Janouch (*Jaroslav Hašek. Der Vater des braven Soldaten Švejk*, Francke, Bern 1966), *Švejk* vyšel v němčině navzdory tomu, že Hašek, vládnoucí němčinou velmi

dobře, se k překládání *Švejka* do německého jazyka stavěl odmítavě. Kurt Tucholsky v časopise *Die Weltbühne* prohlašuje *Švejka* za nejlepší román všech dob, překlad do němčiny však považoval za nemožný. Úkolem španělského *Švejka*, inzerovaného jako překlad z němčiny, bylo nejspíš nakukat hispanofonním čtenářům v Evropě i Latinské Americe, že autorem onoho geniálního díla je německý, a ne český spisovatel.

Monika Zgustová, ve Španělsku první překladatelka *Švejka* z českého originálu, má na rozdíl od autorky prvního překladu německého i od nejnovějšího překladu do francouzštiny jasno rovněž ve volbě titulu: Švejk je v souladu s originálem voják „dobry“ („buen soldado“). Není to voják „řádný“ ani „spořádaný“: není „brave“. Novopečený

správně „cul“ a „merde“, Brousek neméně dobře: „Arsch“ a „Scheiße“. Benoît Meunier, působící v Praze jako vyučující francouzštiny, česky nejspíš umí. Pokud však Palivcovi, což je Čech jak poleno, vkládá do úst namísto slov „prdel“ a „hovno“ výrazy „foutre“ (jebat) a „putain“ (kurva), svědčí to o jeho nezájmu proniknout do ducha českého jazyka, české literatury a mentality. Je vidět, že *Švejk* nemá rád. Své výhrady k Hořejšího překladu hodlal podepřít tvrzením, že do francouzštiny může překládat jen Francouz. Neměl pravdu.

Monika Zgustová zachází se *Švejkem* jako s multilingvním románem multilingvního autora, který vyžaduje čtenářovo jazykové vzdělání. Přímou řeč v nejrůznějších jazycích tak ponechává

Monika Zgustová zachází se Švejkem jako s multilingvním románem

francouzský překladatel Benoît Meunier jistě umí německy a měl by se poučit u básníka a kritika Antonína Brouska, který v doslovu k svému překladu *Švejka* do němčiny (*Die Abenteuer des guten Soldaten Švejk im Weltkrieg*, Reclam, Stuttgart 2015) vysvětluje, že přisuzovat „dobrému“ vojákovi atribut „řádný“ je nesmysl.

Zgustová, věrná originálu, nezslabuje takzvaně „sprosté“ výrazy: jejich převádění do eufemismů, nebo dokonce vytečkovávání Hašek v doslovu k prvnímu dílu *Švejka* označil za útok na podstatu národní kultury. Na národní kulturu lze ovšem útočit i opačně: tak, že peprné výrazy jsou nahrazeny výrazy jinými, navenek „sprostšími“, které ovšem v daném jazykovém kontextu působí jak pěst na oko. Příklad: oblíbená slova hostinského Palivce jsou, jak známo, „prdel“ a „hovno“. Zgustová je překládá „cojones“ (do-prdele) a „mierda“, Hořejší rovněž

v originále, neruší nás překlady pod čarou. Jazyková atmosféra zůstává zachována. I s jazykem maďarským zachází Zgustová bezchybně, klení pana Kákonyiho je na rozdíl od mnoha českých vydání reprodukováno správně: „Baszom az anyádat, baszom a Krisztus Máriát, baszom az istent, baszom a világot...“

Brousek, zachránce *Švejka*

Nakladatelství Gallimard tiskne na obálce nového vydání *Švejka* zmínku Milana Kundery ze souboru francouzsky psaných statí *Umění románu*: „Dobry voják Švejk je možná poslední velký lidový román.“ *Švejk* ovšem není „lidový“ román, ale naopak román pro vzdělance. Kunderova výpověď, vytržená z kontextu, tak prokazuje Haškovi dílu medvědí službu, stejně jako mu ji prokázal překlad do němčiny z dvacátých let. Tam je Švejkova nespisovná, a přitom inteligentní mluva převedena do „lidové“ němčiny, jakou hovořivaly

české služby posluhující u pražských Němců: „Wir wer'n nix ham“ namísto korektního „Wir werden nichts haben“ a tak podobně. Totéž provádí nový překladatel do francouzštiny: ve snaze degradovat Švejka na roveň nevzdělaných lidiček vkládá mu do úst jejich mluvu. Švejkovy výpovědi přitom jen foneticky přepisuje. Text je proto přesycen obraty *à la*: „y'a“ místo „il y a“, „p't-être“ místo „peut-être“, „m'sieur“ místo „monsieur“, „ouais“ místo „oui“...

Do Německa se *Švejk* dostal už na konci dvacátých let v podobě berlínské inscenace Erwina Piscatora, s výtvarným doprovodem George Grosze. Spisovatel Jean-Richard Bloch, který Piscatorovo představení zhlédl, v předmluvě k překladu *Švejka* do francouzštiny od Jindřicha Hořejšího uvádí, že *Švejk* je v Německu prezentován jako dílo výhradně protirakouské. Piscatorova *Švejka* proto nadšeně přijalo německé publikum složené z nacistů i z komunistů. Protiněmeckou orientaci díla, vysmívajícího se typicky německé idiocii soudů, paragrafů, policajtů, fízlů, věznic, lékařů a blázců, zametli Němci pod stůl.

Švejk Němcům vadí. Těm, co chápou jeho nadčasovost, vadí dodnes. Antonín Brousek jim tak v doslovu ke svému překladu připomíná, že *Švejk* spolu s Remarquovým románem *Na západní frontě klid* hořel na hromadách, které zapalují němečtí

koniášové posedlí nacionálněsocialistickou hysterií.

Do Německa *Švejk* putuje i jinak: doprovázen Ladovými ilustracemi. V Německu, kde *Švejka* zná každý, a nikdo ho nečetl, kde před pár lety hráli v Berlíně muzikál se slabomyslným titulem *Schwejk it easy*, je Ladova figurka mazaně využívána tak, že v rozporu se skutečnou literární postavou zkresluje zevnějšek dobrého českého vojáka i jeho mentalitu: pro Němce je to bodrý, mírumilovný pupkatý strejce s plandavými gatěmi, nosem jak brambora a s fajfkou gypsovkou. V téhle podobě tam *Švejk* straší na vývěsních štítech hospod zvoucích se „Bei Schweik“ a inzerujících točené pivo Pilsner Urquell a Budweiser, které vesměs nemá s pravou plzní ani budvarem nic společného. Víc by Haškovu románu uškodily snad jen oligofrenní „pivrcovské“ kresby *Švejka* od Petra Urbana. Textík Jaroslava Rudiše na závěr dokonale zpracovaného vydání *Švejka* v Brouskově překladu nemá v knize co dělat.

Nové německé vydání *Švejka* neovlivňuje čtenáře Ladovými ani jinými ilustracemi. Jen několik z nich je otištěno v příloze, mimo jiné Ladovi povedené zachycení soudní lékaři se zločineckou fyziognomií.

Brousek v doslovu upozorňuje, jak se na prvním vydání *Švejka* v němčině vyřádila německá cenzura. Ze *Švejkova* hodnocení německo-tureckého válečného

spojenectví zmizela výpověď o Němcích jako „špinavcích, co jinde na světě nenajdeme“. Překladatelka prý nechtěla německé čtenáře pohoršit. V Brouskově překladu jsou Němci v souladu s originálem „Drecksäcke“ (sviňáci), v překladu Hořejšího naprosto správně „salauds“ (špinavci). Zgustová se s nimi také nemazlí: „canallas malnacidos“ (zlotřilí gauneři). V nové francouzské verzi je charakteristika Němců naopak zmírněna do eufemismu povytce cenzorského: Němci jsou tu „engeance“, tedy pouze „čeládka“ či „havěť“.

Německá cenzura ve Francii

Co už se podařilo Antonínu Brouskovi v Německu napravit, provedli teď nově ve Francii. Překlad Jindřicha Hořejšího vychází v kdovíkolikáté reedici ještě v roce 2012, s pitomým obrázkem na obálce, aby si knihu nikdo nekoupil. Pak se neočekávaně objevuje překlad nový, zacházející se *Švejkem* v tomtéž cenzorském duchu jako jeho první překladatelka do němčiny. Abychom si nedejbože nez nepřátelili justici s její zločineckou fyziognomií, soudní lékaři (Hořejší: „médecins légistes“, Zgustová: „médicos forenses“, Brousek: „Gerichtsärzte“) se kvůli vypuštění přívlastku „soudní“ proměnili v novém francouzském vydání v prostou „lékařskou komisi“ („commission médicale“). Bláznec, další část soukolí administrativní

Jezuitská zahrada, Loyola, Španělsko, 2007

Hlava rodiny, Uppupparai, Indie, 2011

b

mladý mrak se do nížiny

kopíruje stínem
na trávu tiskne
to mezi nebem a zemí

v jeho útrobí se odehrává
cosi blízké vodě
všechno ostatní zůstává
zahalené v mlze:

— jak mrak zní
— co se z něj dá odnést zpět na louku
— viděl někdy někdo jeho konec

a jestli ano tak

svačina

jednou rukou zakrojuješ meloun
obraz detektivky zastaven v čase
nepatrně se napíná
pokoj se prodlužuje

světlo z kuchyně
družice nad ulicí
nejpustší zeměpisný bod

strč přítomnosti do uší špunty
ať ztlumíš neklid z jiných vesmírů

kolik pootevřených knih
nerozsvícených oken
autobusů
v nichž nesedíš

v koši s prádlem se to všechno mele

svetry vystrkují ruce
chtějí mě vidět

v novinách hoří matka s dcerou

nemá cenu o tom psát
jenom se vykoupat ve vlastním prádle

chvíli pak nemluvit
o těch nových kachlích

nová antarktida

než tě zaplaví voda
podnikneš několik výletů
na nový kontinent

vítězní komáři
zem poddajná a vlhká

přemýšlíš
jestli to takhle
prostě nemělo být

dítě si šeptá s gravitací

dítě si šeptá s gravitací
šedivou něžnou matkou

podebrané nebe
si bere pod paží
drží nádraží
dítěti ukazuje trik
s propiskou

knihy podpírá v polici
srovnané podle barev

kromě poezie
tam je to jinak

Pravdivé báje
z časů emigrace

Nežádoucí svědek Markéta Brousková

Markéta Brousková

Uzavíráme cyklus literárních vzpomínek
na dvacet let života v exilu

X. část

Přišel rok 1968, sovětská intervence. Odjel jsem do Francie, kde jsem zůstal čtyřicet let. Chtěl jsem totiž dál dělat novinářinu pro Čechy a to bylo možné jen venku.

Nedávno se mě zeptal jeden člověk, proč jsem odešel, a to nemluvil jen za sebe. Že jsem se prý chtěl mít dobře. Což je úplný nesmysl. Začínal jsem od nuly. Celý den jsem musel vydělávat peníze na živobytí a až večer se začaly psát věci pro české publikum, pro českou věc. Člověk se měl daleko hůř, doma jsem vydělával víc. Nikoho, kdo by mě sponzoroval, jsem neměl, takže jsem žil ze dne na den. Tedka na konci mi došlo, že si mnozí lidé myslí, že v emigraci měl člověk jako já lepší materiální podmínky. Bylo to přesně naopak.

Až v roce 2015 udeřil devadesátiletý Antonín Liehm hřebíček na hlavičku. Ze všech emigrantů intelektuálů na tom byli opravdu zdaleka nejhůř novináři a literáti. K výjimkám potvrzujícím pravidlo patřil dílem náhody či spíše zásluhou bohyně Fortuny Karel Hvizďala. Na rozdíl od nestora české žurnalistiky vedl alespoň navenek poklidnou existenci muže v domácnosti obstarávajícího nákupy. A protože měl času nazbyt, stal se soukromým kronikářem exilu. Postupně vyzpovídal snad všechny kamarády a několik přespolicích.

Kdo umí, umí.

„Není nad zlatou klíčku,“ zavtipkoval si na Karlův účet Jiří Gruša.

„Každý něco pro vlast!“ ozval se nevděčný básník Brousek.

Posedávali jsme nerozhodně na pláži, dojídali bretaňský nákyp s jablky a vyhlíželi sluníčko schované za hustými mraky. V září 1987 věčně poprchávalo, takže nám nezbylo nežli deset dní objíždět kostely, kostnice a kalvárie. Grušova katolická dušička byla v sedmém nebi a básník Brousek nepil.

Když někdy po páté vysvitlo slunko zlaté a Atlantický oceán se tvářil mírumilovně, zavládlo vlídné bezvětrí. Avšak namísto obvyklé předvečerní debaty o tom, kam si zajdeme na večeri, informoval nás Jirka neúčastně chladným tonem o problémech s překladem Havlových *Dopisů Olze* do němčiny.

„Já jsem přece celej text pro vydání u Rowohlta, aby to bylo krapet záživnější, pomalu od podlahy předělal. Škrty nepočítám! A doslov je učiněná katastrofa. V Praze nemaj ani šajna, jak to tady chodí. Ale na dobrý rady si je užiju.“

Můj nevinný a upřímný komentář, že pokládám Karlův telefonický výslech Václava Havla za mimořádně čtivý a zajímavý, milého Jirku nepotěšil. Naštěstí měl v úctě pravidla slušného chování, takže mě nesepsul, jak patrně zamýšlel, ale pouze otcovsky napomenul.

„Kdybch byl ty, tak se občas víc kontroluju. A před rytmistrem Hvizďalou bych si dával setsakra majzla.“

„Ať do Prahy nahlásí, co uzná za vhodné. A pro mě za mě třeba i do Moskvy. Má tam určitě spoustu kamarádů.“

„Svatá prostoto! Dělá pro Němce,“ zpražil blběnku, „a neptej se, kdo mi to řekl.“

Vzala jsem za bernou minci a nedotírala. Básník Brousek se nevyjádřil.

Ještě si jasně pamatuju, jak s Jirkou vybíráme pohled pro chartistu Vaculíka. Koupil mu nakonec ten nejdražší a posílen rybí polévkou si v hospodě zaveršoval: *Ludvíku, ty věčný uční, jen v Bretani jsou revoluční.*

„Tak nahatou Panenku Marii náš Valach v životě neviděl!“ chechtá se od ucha k uchu a ze všech sil buší do poštovní schránky v obci Plouhinec. Tenkrát si ještě lidé posílali pohlednice a četli noviny. Krásný vzhled byl na ten boží svět, když jsme ve třech kráčeli po břehu mořském a obdivovali příboj. „Vidíš toho hubenýho chlapa ve svetru? Tak vypadal můj táta.“ Na rodiče vzpomínal Jirka velmi často.

A nyní dále od břehu dále! Ještě krůček, a utonula bych v příválu stařeckého sentimentu. Nesnesitelné pomýšlení!

Přesně před třiceti lety jsem se užírala závistí: rozvedou se a šmitec. Zatímco bejvalky budovaly vlast a pečovaly o dítě, slunili se otcové na Jadranu. Nejzdatnější vyžírkové to prý hravě dotáhli až na dva roky prázdnin. Teprve s mocným přispěním pracáku se smířili s poznanou nutností a naklusali do tovární haly.

Řeč je o statných třicátnících, absolventech průmyslových škol v Čechách a na Moravě. Přišli s druhou emigrační vlnou a Německo se jim *ukrutně zajídalo, poněvác furt nemůžou zavadit o kloudnou práci.* A jakmile k nim dolehlo, kolik bere *pravej inža* z ČVUT, počali spřádat rebelantské úvahy o kapitalistickém bezpráví a vykořisťování bez nože. Ale s politikou nás, vy vymiškováný inteligenti, neopruzujte. My máme zdravěj selskej rozum.

Navzdory solidním mzdám pocitovali svůj sestup mezi muže v modrákách jako křivdu a osobní potupu. U příležitosti vánočních či jiných svátků proto s oblibou mudrovali, proč *do prkýnka* zvolili svobodu, a došlo i na děti. *Ale raděj nevzpomínat! Vždyť pitomá bejvalka jejich výchovu beztak zmrví. Až dostanou pořádný papíry, sbalej těch svejch pár švestek a vzhůru k protinožcům.*

Odkud jsem měla proboha vědět, že nesedím u stolu s emigranty, ale s předvojem předvoje mladých mužů z východní Evropy, kteří vlastně co nevidět vpochodují do bájných zemí na druhé straně již jen pomyslné železné opony. Klasický gatarbajtr šedesátých až sedmdesátých let by se pro rodinu nechal rozkrájet, pro migranta je zátěží.

„Čo bolo, to bolo, cigáne, hrej! Dyk vono se to, kuci, určitě nák vyvrbí. Ženskejch a fakanů je přeče fúra.“

Po třetím velkém pivu s rakouským rumem si už milí rodáci neviděli do huby. Ačkoli se mi jejich přímočarý egoismus ošklivil, držela jsem s nimi tu a tam basu a měla přítom na paměti, že jisté pravdy o bližních se dovídáme buď nedopatřením, anebo pokoutně.

To si zapamatuj, zpíval asi před půl stoletím můj spolužák Jan Vodňanský. A jeho výzva mi bývala rozkazem.

„Jaké štěstí, že o nás nikdo nenapíše,“ pronesl nikoli nedůležitý český intelektuál v důvěrném rozhovoru, „to by nám přece doma nikdo nevěřil, jak to tady flikujem.“

„Já už na sebe jakž takž vydělám, teda až na tu činži. Takovej Liehm se přece taky musí ohánět. A to už je v Paříži nákej pátek,“ připojil s lehouchkou omluvou v hlase, jakmile zachytil můj tázavý pohled.

Jednalo se koneckonců o začátečníka. Ještě mu stále chyběla emigrantská hlava, protože po padesátce roste více než pomalu. O to lépe si však dovedl vybavit, co vlastně znamená doma. Bodří pivaři se středně technickým vzděláním si kvůli rodné vesničce vrásky nedělali. Ještě nesnili s otevřenýma očima o možnosti návratu ve vděčné roli světaznalých vysloužilců.

Byli mladí a těšili se na klokany.

„A to si, vole, piš, že moravská slivovice je vo moc jemnější. V buší si zařídím palírnu.“

Všetečnou otázku, platí-li vůbec alimenty, jsem jim odпустиła.

Na čtení českého spisovatele v exilu nepřišla ani noha. S mírným zpožděním se však náhle objevil již tehdy velmi vlivný sociálnědemokratický poslanec z Hannoveru Gerhard Schröder. Při bezděčném pohledu do výkladu malého bonnského knihkupectví s dobrou pověstí mu prý naskočily vzpomínky na 21. srpen 1968, který strávil jako miliony Němců u černobílé televize. Třebaže si od *neznámého pisálka vůbec nic nesliboval*, stiskl nakonec kliku a překročil práh. Budoucí kancléř a budoucí velvyslanec se rozloučili až pozdě v noci.

Prodávám skoro doslova, jak jsem od Jirky v Bretani koupila, včetně dovětku. „Nejsem přece domovník, abych se vytahoval, že si s panem domácím tykáme.“

V této souvislosti není od věci zmínit, že onoho pamětihodného večera statečně překonával akutní bolesti dvanácterníku. Co jiného mu zbylo. S nudnou padavkou by se programově arrogantní politik střední generace dlouho nebavil.

V německé společnosti podle jeho gusta však Jirkovi obvykle narůstala křídla hodná perutí oře poetů Pegasa. Tu střípek, tu vtípek, tu klípek. A pak to běželo jako na drátku. Zatímco intelektuálům druhé kategorie servíroval výhradně jednohubky pro zasmání a něco málo pralínek k zamyšlení, načrtl vlivnějším vzdělcům v několika smělých a košatých souvětích problémy tábora míru a socialismu s přihlédnutím k české otázce. *My sice malý a nepatrně zpožděný, ale zato do morku kosti demokratický národ v samém srdci střední Evropy, vy kibicové a mráz přicházející z Kremlu.*

Vždy znovu jsem obdivovala, s jakou přesností a rychlostí dekodoval politické a sociální pozadí svého protějšku. A protože zpravidla neomylně odhadl, na co se patrně stydí zeptat, vyšel mu, jak mi na sebe prozradil, *v ústrety. Ale ani o krok dál!* Přehnaná vstřícnost je totiž Němcům podezřelá, což na rozdíl od valné většiny emigrantů z první i druhé vlny závčas postřehl. Favorizoval proto za všech okolností hrdé čelo.

O poplužní dvůr Jiří Gruša opravdu nestál. Byl jednak příliš ctizádostivý, než aby se spokojil s málem, avšak zároveň i dostatečně sebekritický, a proto nepřeceňoval své možnosti a zbytečně neriskoval. Prahu přece opustil až po velmi zralé úvaze a pochopitelně s požehnáním předních chartistů. Zejména zpočátku mu patrně funkce styčného důstojníka, či spíše emisáře s historickým posláním, jehož zprávy do hlavního stanu se nemíjejí účinkem, velmi vyhovovala. I v české společnosti vystavoval na odiv své hrdé čelo a vtipně odpálkoval dotaz, jak mu dupou králíci a co dělá Václav Havel, když zrovna není v kriminále.

Jakkoli se mu nedalo nic vytknout, držel si emigrantské partičky vysedávající u Hvíždalů většinou hezky od těla. Ale jelikož patřil od roku 1980 k štamgastům, pokládal občas za svou povinnost obveselit přítomné kratochvilnou historkou z bytového družstva, kde počátkem sedmdesátých let pracoval. Poté krátce vyhodnotil mezinárodní politické dění a už mizel, aby se nemusel účastnit dalšího kola Karlovy hry na kámoše.

K nezdaru byl odsouzen i pokus několika bodrých pivařů začlenit ho do kolektivu exportním Budvarem v plechovce.

„Snad si ten čurák vo sobě nemyslí, že kope první ligu. Dřepí v převlíkárně a čumí do blba.“

Hlas lidu, hlas boží.

„Bere to tady jednou vodou načisto od Kafky až po Kreml. Je to univerzální génius!“ zuřil doma v kuchyni básník Brousek a měl zase o důvod víc rychle odzátkovat další *lahvinku*. Ale jestliže ho zase jednou napadlo, jak *Jiříček* ze samé žárlivosti na Václava Havla a Emanu Mandlera nepozorovaně přispěl k likvidaci časopisu *Tvář, takže s laskavým svolením těch vůbec největších kurev* ve Svazu spisovatelů a soudruha Rzounka z ÚV KSČ *vypučely Sešity pro mladou literaturu*, prochlastal celou noc.

Po ránu s hlavou na stole už jen bezmocně a dokolečka dokola sípal: „Ideály přicházejí a odcházejí. Jen sprostárna je věčná. Dycinky lez ten prevít někomu do... Dycinky, dycinky! O čem se nesmí mluvit, o tom se může lhát.“

Přenechala jsem nešťastníka pánuobohu a pospíchala do práce.

Zdravil Jiří Gruša u vrbiček i v Německu? Odpověď nečekejte. Pokud ano, vybral si ty správné. V žádném případě nezvolil cestu chudých duchem, kteří zůstali věrní své skepsi a nevěře v lepší příští.

Jaképak buď — anebo! Neboť Jirka suverénně anuloval ubohou školometskou logiku našeho mládí, vstoupil do hry vyloučený třetí a byl kupodivu z masa a kostí. Vždyť kým jsem a budu, záleží jenom na mně. *Do it, Grušojc, yourself*, říkával si od dětství.

„Já jsem v životě od nikoho nic moc nečekal. Maminka nás kluky nerozmazlovala. Za mřížema se mi to bohatě vyplatilo.“

Jenom my trapně zpozdilí jedinci bez zkušeností z Husákova totáče, a proto emigranti staré školy, jsme se i nadále trmáceli světem s dvěma hlavami a proklínali potají osud, zatímco Jirka pracoval na nové identitě, aniž by přitom vyzávorkoval minulost. V poměrně velmi krátké

době se mu dokonce proměnila v předeheru k překvapivé kariéře neoficiálního poradce dvou významných německých politiků. A zanedlouho se proto k Jiřímu — expertovi s konexemi — znali alespoň zamlada velmi levicoví novináři, s nimiž se po příchodu do emigrace na ostří nože pohádal. Znenadání prahli po spolehlivých informacích o českém disentu a *mučedníku* Václavu Havlovi.

V den Jirkových padesátých narozenin mi šly oči kolem. Předě mnou stál úspěšný manažer firmy *V. Havel velkovýroba ctnosti* (za pojmenování vděčím básníku Brouskovi). Spisovatelem byl tehdy zhruba na třetinový úvazek. Vypadal přesto nadmíru spokojeně, což jsem mu z celého srdce přála. Jeho třetí manželka knihovnice Sabine zářila štěstím.

A přesně do roka a takřka do dne nás zase jednou zaskočily dějiny. Čas oponou trhnul 9. listopadu 1989 u příležitosti mezinárodní tiskovky, když očividně vystresovaný mluvčí NDR sedm minut před sedmou zbrkle žblebtl, že dederonští občané smějí v souladu se zbrusu novou směrnicí okamžitě a bez průtahů vycestovat do všech zemí světa včetně Západního Berlína.

Ve 22.29 se několik zmatených bezradných pohraničnicků jednohlasně usneslo zvednout závoru, aby je rozvášená dělnická mládež obléhající asi od osmi večer přechod Bornholmer Strasse nerozdupala.

Já jsem klečela u televize a modlila se k neznámému: Slituj se! My pěšáci studené války máme odslouženo. Ušetři nás!

Úplně strízlivý básník Brousek vstal z pohovky, rozkročil se a z plna hrdla rozezpíval.

*Zeď nám spadla, zeď nám spadla
kdopak nám ji postaví
Starej soudruh není doma
a mladej to neumí*

Uměl, nebo neuměl? Nejpozději o půlnoci už na tom nesešlo. Davy se valily a valily a valily.

Kancléř Helmut Kohl a generální tajemník Ústředního výboru KSSS Michail Gorbačov se o zázraku dozvěděli až v časných ranních hodinách.

Desátého listopadu 1989 bylo nebe bez mráčku. Nad sjednoceným městem se klenula pravá pruská modř.

Markéta Broušková (nar. 18. 4. 1941) vyrostla, odmaturovala a vystudovala v Praze. V šedesátých letech psala pravidelně recenze do časopisů *Host do domu*, *Tvář* a *Sešity*. V září 1969 odešla s rodinou do Spolkové republiky Německo. Pracovala třicet let na Svobodné univerzitě Berlín (FU Berlin). Během studia se vdala za básníka Antonína Brouska. Manželství se rozpadlo v roce 1993. Dnes žije v saském maloměstě.

Záhada zrajičích scénářů

Šimon Šafránek

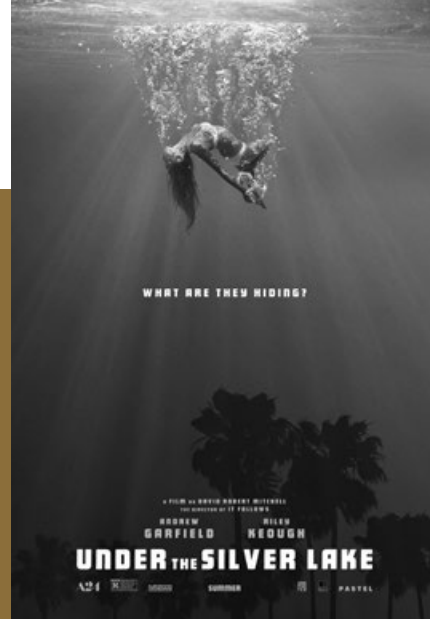
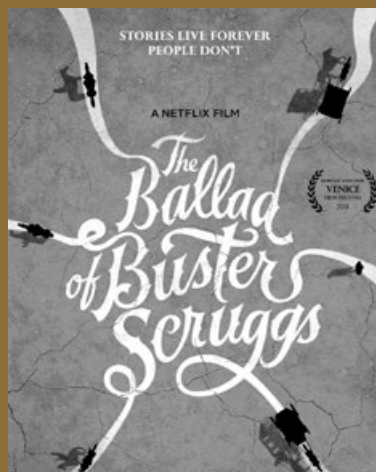
Do kin se dostává *Záhada Silver Lake*, novinka talentovaného Davida Roberta Mitchella.

A na Netflixu měl premiéru projekt bratří Coenů *The Ballad of Buster Scruggs*. Co oba filmy spojuje? Brilantní forma, herectví. A zjištění, že scénář není syreček.

Sam (Andy Garfield) nesnáší práci, a tak žádnou práci také nemá. Sam má dalekohled. Špehuje sousedku, která se polonahá promenuje po balkoně. Ovšem pak mu učaruje Sarah (Riley Keoughová). V bílých šatech a obřím klobouku jako kdyby z oka vypadla těm dávným herečkám z jeho milovaných klasických bijáků. Sam se bojí o jejího pejska, neb ve městě řadí zabiják čtyřnohých miláčků. Jaké překvapení, když místo něj zmizí samotná Sarah. Sam je její absencí posedlý, začne po ní pátrat. V komiksech, *Playboyi* a v textech podivínské kapely začne vnímat spiknutí kruhu mocných. Sam se v tomto přesvědčení jenom utvrzuje, když najde starého skladatele, jenž se chlubí, že napsal všechny populární hity za posledních šedesát let.

Záhada Silver Lake se odehrává v dnešním Los Angeles, v tom městě velkých ambicí, jež tak moc vyhovuje filmařům, kterým jde spíš o pocit než o příběh. Napadá mě éterický *Million*

Dollar Hotel od Wima Wenderse o hotelu plném krásných vyšinutých lidí v čele s Millou Jovovichovou. Vzpomínám na prostý, leč oslnivý *Bling Ring* od Sofie Coppolové o mládeži, která se vloupává do sídel celebrit. Pro oba tyto filmy mám slabost, pro *Záhadu Silver Lake* ovšem spíše ne. Ale proč, vždyt to tak hezky vypadá! „Napsal jsem to ještě dřív, než jsme natočili *Neutečeš*,“ odhaluje režisér David Robert Mitchell po projekci v Cannes, kde jeho novinka soustěžila o Zlatou palmu. Zmiňuje přítom svůj senzační horor, který před čtyřmi lety způsobil poprask v canneském Týdnu kritiky. Klasický motiv předávání démonské kletby tu Mitchell ozvláštnil tím, že oběť se „nakazí“ sexem. Je to jednoduché a vtipné, Mitchell měl náhle všechny dveře otevřené. „*Záhada Silver Lake* se mi už tehdy moc líbila, ale přišla mi příliš ambiciózní,“ přiznává režisér a dodává, že měl v šuplíku na výběr několik scénářů, „ale tohle prostě přitáhlo lidi.“ Na jednu stranu je vidět, že na *Záhadě* opět o něco vyrostl: podařilo se mu sehnat áčkového herce Andyho Garfielda (*Amazing Spider-Man*), který se snaží, seč může, aby Samovi propůjčil aspoň trochu duše, byt se často jenom nápadně snaží vypadat nenápadně, skryt za velkými černými brýlemi. Snímek je krásně nabarvený a Mitchellův oblíbený

skladatel Disasterpeace (pracuje i se Sophií Coppolovou) složil bytostně noirový soundtrack. Jenže tím, jak Sam po uši plave v komiksech a klasikách, připomíná *Záhada* průhledný mix Lynche, Hitchcocka a náhodných běčkových motivů. Jako kdyby Mitchell najednou mohl všechno, tak si prostě zkusil naplnit svou ambici.

Nic podobného nemuseli dělat bratří Coenové. Ale i oni si píšou do šuplíku. A když se šuplík naplnil, svázali obsah do westernového povídkového pásma *The Ballad of Buster Scruggs*. Našlo svůj domov na Netflixu, ještě předtím za něj Coenové získali cenu za scénář na festivalu v Benátkách. Bizarní. Jde o šestici nevyrovnaných příběhů. V tom prvním, nejdivočejším, potkáváme titulního ostrostřelce, který po zabíjení okamžitě přepíná do písničkářské polohy. Zbýlé etudy jsou už melancholičtějšího zrna. Podobně jako *Záhada*, také *Buster Scruggs* je zvláštní podívaná; vlastně ani na jeden z těch filmů se nedívám kvůli příběhu, který přinejlepším přežrál svůj čas. Dívám se kvůli dokonalé výpravě, světům, lokacím. Dívám se na tváře oblíbených herců. Dívám se na filmařinu jako takovou, která je v obou dílech prvotřídní. Někdy zkrátka stačí vnímat kino očima.

Autor je režisér a filmový publicista.

Hostinec

Dan Jedlička

Přelom roku je ideální čas na bilancování i různé změny. Skoro dva a půl roku jsme se tady společně setkávali nad vašimi texty — a já myslím, že je načase předat Hostinec novému správci. Takže v novém roce se na vás v naší básnické nálevně bude těšit kolega Ladislav Zedník.

Nejpovedenější kousky z básnické výbavy Václava Chvíly představují originální obrazy a metafory jako „světelný gradient obepnutý šlachami“ či „kosti implicitní krásy“. Vnímám zde však i tendenci ke zbytečné zdobnosti („vyzáblá zornice dravců“, „tesáky šelem jsou naše chtíče“), díky nimž mohou některá místa autorovy tvorby působit přepjatě. — V básni Víta Kolmačky se život zemřelého připomínáný ve smuteční řeči kněze stává (slovy autora)

„pohádkou“, ve skutečnosti však hořkou a pokrytecky neupřímnou parodií. I když je báseň na několika místech na můj vkus trochu zbytečně doslovná a dořečená, tento motiv i text jako celek působí silně. — Básně Pavlíny Borské ke mně promlouvaly skrze slova, obrazy a témata, s nimiž se u mladých autorů setkávám opakovaně. Máloco mě tedy silněji zasahuje a kvalita souboru v každém případě kolísá, vybrané tři básně však považuji za velmi zralé a povedené.

Václav Chvíla

Bílé místnosti

balím si tě do kopíraku
chci tě mít alespoň jednou pro sebe

každou nitkou svalů upínám se k Bohu
světelný gradient obepnutý šlachami

domovy bílé jeskyně
naděje bílé provazy

ohlodáváme kosti implicitní krásy
vyzáblá zornice dravců je touha
tesáky šelem jsou naše chtíče

Meandr

zas je mi příjemná poloha plodu
varlata sestoupla víc než by měla
ve věku mládeže hledám svoje včera
mluv jak ti huba narostla
ať neztrácíš se v davu

Libra

když tě uzřím potřebuji bezoár
na dně tepou kapky v suché studni
prázdnou vrže rezavý rumpál

v žaludku mi leží leklá ryba
nenuceně vzdouváš se teplu
v hrudi mi chybí vyříznutá libra

Vít Kolmačka

Ten oschlý krajíc co mi zbyl

Zvoní poledne...
Právě jsem se vrátil z pohřbu kamaráda
pro něj naposledy
urval jsem se z práce
kostel byl našlapaný až běda a těch kněží...

*Kdesi ráno v ordinaci po odběrech zůstala moje šála
zdraví mám na líze
prý snad půl roku a několik dní...
jako by ta zkažená krev ještě nestačila*

Každý můj den
vznáší se s listím ve větru
mezi strnulé topoly k modlení
ve větru vzhůru...

Vrátil jsem se z pohřbu kamaráda
z šedého popele ohně i ledu
*stoupám schodištěm čtnžovního domu
kde uschly naklíčené žaludy
loni jsem je sadil pro přátelství se stromy
do květináče
ale ta voda...*

Kněz říkal: *Děkujeme za jeho život*
a vyprávěl o mrtvém krásné příběhy
jako pohádky, že ho měl kdekdokdo rád... obětoval se a tak...
zatímco ho štamgasti vodili nasáklého
domů ke dveřím
často jen po čtyřech
v nadávkách z dluhů a z kocovin plné zoo
zatímco ho vodili domů...
než usnul pod otomanem
mlátil manželku před svými dětmi

Vrátil jsem se z pohřbu kamaráda
kněz říkal: *Děkujeme za jeho život*
a vyprávěl o mrtvém krásné příběhy
jako pohádky...
Každý můj den
vznáší se s listím ve větru
mezi strnulé topoly k modlení
ve větru vzhůru

Pavλίna Borská

• • •

jdeme kolem libeňských obrubníků od mých spálenišť
každý stisk cizí teplé ruky mi bere část vědomí
noc je tupě jednoduchá a tvrdě uklidňující
a já začínám doufat
že až si rozepnu košili
nebudu znát už ani svoje jméno

• • •

zatahuješ mě do suché oranice
hlína se práší za ohrnuté nohavice
raději řezavou travu
a kotníky pošlehané nezájmem
nevím, jaký odstín NE mám příště použít

• • •

nezvladatelné a opakující se tlaky prostředí
se projevují pocitem sraženiny v hlavě
a častým krvácením z nosu na bílé umyvadlo
které nikoho nezajímá
každý den přibude vrstva špíny na sporáku
slova zní jako suchá tráva
vždycky jsem čekala něco hlubšího
ale když budu chvíli ticho
zapadnu sněhem uprostřed města

**A to je z Hostince a ode mne vše, příští měsíc
se na vás bude těšit Ladislav Zedník. Adresa pro
zasílání textů samozřejmě zůstává stejná:
hostinec@hostbrno.cz. Příspěvky pošlejte
vždy v jednom (!) souboru a nezapomeňte
připojit i svou poštovní adresu.**

**Dan Jedlička (nar. 1973) je básník, překladatel
z angličtiny a nakladatelský redaktor.**

Ilustrovaná Ústava Mnohoholestná

Martin T. Pecina

**Závidím řekám, vidím je téct,
závidím chlebům, cítím je péct**

Ach, jak mne souží a trýzní závist svou hroznou přízní! Seznam věcí, které lidem závidím, není moc dlouhý, ale užívám se závistí všude tam, kde narazím na vyšší inteligenci, větší talent nebo lepší vzdělání. Jenže když loni u sousedů vyšla *Ilustrovaná Ústava Slovenskej republiky*, zaskočilo mne to a pochopil jsem svůj strašlivý omyl.

Vzdávám se a přiznávám. Záviděl jsem Slovákům jejich krásnou, vtípně omalovanou *Ústavu*. Myslel jsem na ni celé měsíce, zatímco jsem si hryzal nehty při čekání na úřadech, vlažně tleskal na demonstracích, usínil u přenosů ze sněmovny a ronil slzy nad vleklými soudními procesy. Ó, jak by to bylo krásné, kdybychom i my Čechůni měli po vzoru Čoboláků podobně reprezentativní knížečku! Jak by to bylo blažené, kdybychom ji mohli beze studu dát přečíst svým spoluobčanům nebo ji příležitostně omlátit o hlavu různým fašoidním spolkům a samozvaným domobranám, co jich kolem nás je!

Nemaje nic lepšího na práci, dlouhu se po večerech v nose a kladu si palčivé otázky. Co na to asi tak řeknou všichni ti národovci, če-chisté, slušní lidé a jiní náckové, až se v Listině základních práv a svobod

dočtou, že zákazy uznávaných náboženství ani provokativních divadelních her nejsou v demokracii přípustné? Jak se budou tvářit naši volení zástupci, až si přečtou, že nemohou vykonávat mandát poslance i senátora zároveň? Už pro tyto drobné a naoko malicherné důvody je třeba dostat *Ústavu* mezi veřejnost. Je třeba vzdělávat náš lid a modelovat občany, jak to jen jde. Hlavně ale formou moderní a důstojnou, aby se v tom tvárném lidském materiálu souběžně rozvíjel i cit pro krásno. Krásné knihy + krásní lidé = krásná společnost.

Ale neudělá se to samo, toť se ví. Ne, ne... po mně nic nechtějte — mne totiž v životě potkalo to veliké štěstí, že celé dny sedím doma s nohama na stole, popíjím vaječný likér, vystavuji faktury a rozdávám knížecí rady, co krasodušného by „se mělo“ udělat, zatímco druzí dřou do úmoru a píchají si příchody i odchody ve fabrice za minimální mzdu. Pořádnou práci za mne nakonec vždycky odvedou jiní — jako i v tomto případě!

**Modrému mráčku volnost
závidím, a to věc je zlá**

Ilustrovanou ústavu České republiky vydává slovenské nakladatelství 82 Bøok & Design Shøp Adama Berky, autora původní myšlenky, ve spolupráci s progresivním českým

nakladatelstvím Take Take Take designérky Nikoly Klímové a ilustrátora Jindřicha Janíčka. Ta svoboda, že si mladí, vzdělaní a nezávislí lidé dělají a vydávají, co je napadne a kdy je napadne, je omamná. Umožňuje jim nebrat ohledy na anachronické marketingové poučky ani na názory obchodního oddělení (žádné nemají), účastnit se k užívání zbytečných porad a řídit se podle tabulek z účtárny. Pracují tak, jak jim velí svědomí, vkus, rozhled a světonázor. Jistě, všechno to dělají s vědomím rizika, že eventuelně prodělají trenýrky a otráví se pak u babičky sviptplynem. Už jsme ale v minulosti viděli i větší oběti položené na oltář vědy, krásy a literatury.

Nikola Klímová má za sebou studia na pražské Umprumce, kde se zdokonalila v umění vidět grafiku v širších souvislostech. Bez rozpaků proto jako titulkové písmo volí rodinu Jaroslav z písmolijny Tomáše Brousila, kreaci odvozenou z experimentů Jaroslava Bendy, čelného představitele pokusů o český národní styl. Sebejistá a v mnohém novátorská konstrukce vybraných liter (A, B, C, K, a, g, r, y...) upomíná na počátky československého státu, znovu oživuje avantgardní typografický étos první republiky. Písmo kreslí samo o sobě a nežádá si mnoho další grafiky či ornamentalisace.

Vedle pádných titulků je hlavní předností čitelné textové písmo Tabac a nebojácná barevnost, parafrázující dědictví státních barev tím, že tradiční červenou nahrazuje signální pomerančovou. Designérka stanovuje mantinely pro text a jeho ilustrační doprovod, promýšlí principy pro práci se syrovým materiálem. Knihu opticky dělí na dvě části — na text Ústavy samotné a na Listinu základních práv a svobod. Celou první část sází modrou a druhou část oranžovou barvou. V ilustracích užívá oba pigmenty zároveň, přičemž jejich soutiskem následně vzniká barva třetí, černá. Je to jednoduché a svým způsobem i geniální řešení, prokazující dobrou znalost polygrafické teorie i praxe.

**Závidím loukám srpnový žár,
závidím horám potoků pár**

Největší rozdíl oproti loňské knize je v chápání ilustrací. Zatímco Slováci našlehali obsah Ústavy bezpečně do doprovodných obrázků, tuzemští autoři obrazem do textu vůbec nevstupují, své ilustrace kladou až na samotný závěr každého z oddílů, kde pak obě série tvoří hutnější, koncentrovanější celek. Současně je pojetí obrazového doprovodu z pera Jindřicha Janičky značně širavější a tísnivější než to loňské od Andreje Kolenčíka.

Tam, kde Slováci ironizují a pracují s humoreskou i karikaturou, Češi pozorují, naslouchají, odezírají, nestylizují, nevnučují nám nové

významy. Idylická česká krajina okolo Řípu — zemský ráj to na pohled — přirozeně přechází do žalostně zdevastované krajiny s rypadly, pak na kterési czechtekové pole s těžko oděnci, aby soubor skončil bezvýhodným pohledem na restauraci Ráj kdesi na konci světa. Ještě bolestnější je druhá série obrázků, umístěná za Listinou a otevřená novodobým symbolem tuzemské vyčuranosti. Lavina billboardů s českou vlajkou na dálnici D1 je krystalicky českým pokusem obejít zákon a zamezit zrušení reklamních ploch se zaostalým argumentem, že „státní symboly se nesmí odstraňovat“.

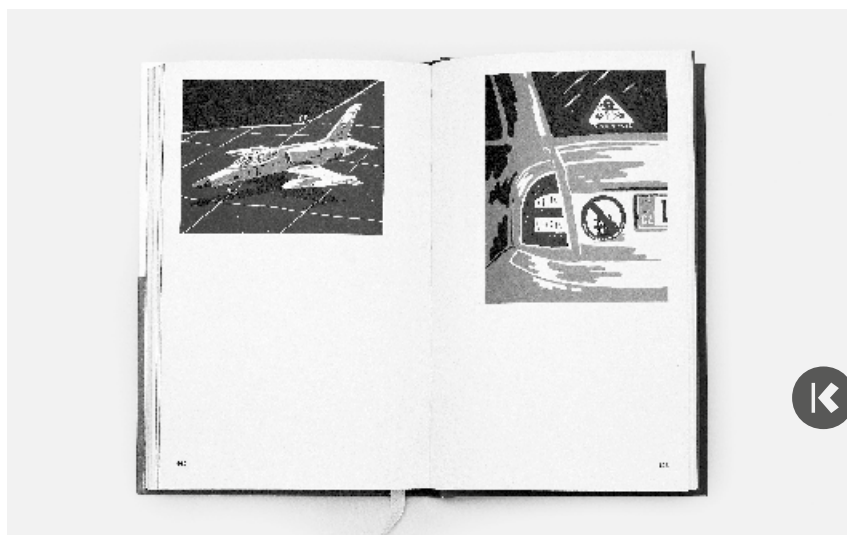
Janíček je dobrý pozorovatel a přesně cílí na absurdní momenty dneška, na každodenní rozpor mezi ideálem a realitou, životem vezdejší. Klade prostoduchý antiislamismus i rasismus vedle demonstrativního vítězství, lásku k rodině sází vedle nenávisti ke všemu cizímu. Dává pět minut Židům i Hitlerovi, poskytuje stejný prostor zastáncům kulaté i placaté Země. Nikomu nestrání,

je spravedlivý a vyvážený až na dřev, podobně jako když si Česká televize zve do svých pořadů Martina Konvičku, Jana Velebu, Jiřího Vyvadila, Janu Yngland Hruškovou a jim podobné lumeny. Ilustrátor se neušklíbá, nic nekomentuje, pouze rámuje nepřikrášlenou všední realitu. Není to totiž autor, kdo nám zde „nastavuje zrcadlo“, jak praví patetická floskule. Jsme to my sami, kdo svým nezájmem a zápecnictvím tvoříme obrazy vlastní země. Úšklebek — víc ztrápený než ironický — vyloudí ilustrace teprve až na tváři čtenáře-diváka.

**Závidím včelám medový ráj,
závidím dubnu, že přivádí máj**

Je pravděpodobné, že mnohé z vyobrazených motivů jsou pouhou pěnou dní, že za pár let vyšumí kontext, a obrázky tím ztratí na srozumitelnosti. Feministická anarchistka Anželina Diašová s nápísem „Zeman je Putinova coura“ přes řadra se patrně stane bizarní kuriozitou. I vlajka s textem „Za naši kulturu a bezpečnou zem“ možná časem zeslabí svůj xenofobní podtón. Sami autoři přiznávají, že jejich *Ilustrovaná Ústava* zřejmě nebude mít platnost deset nebo dvacet let, že se naopak jedná o projekt jednoznačně ukotvený v atmosféře a náladách dneška. To však význam knihy nijak nesnižuje. Je to právě kontrast žité každodennosti na straně jedné a demokratických principů na straně druhé, co nás nutí o domově, lučinách i skalínách přemýšlet více než všechny vzletné (a často prázdné) fráze a symboly.

Autor (nar. 1982) byl biblioman — chorobně zrůdný bibliofil, který se neštítel ani zločinu, aby se zmocnil žádané, vzácné knihy.

Uppupparai, Indic, 2010

Uppupparai, Indic, 2010

b

křoví

můžeme dolů do centra k řece
po téhle magistrále
můžeme nahoru k tmavým sídlištím
po té samé magistrále

proč ji nikdy nesjedeme
třeba natřikrát
tuhletu boží skluzavku?

protože to není hra!

někde u podchodu se chvěje křoví
a jednou ho divočina ztrestá
že bylo kolaborant

túje

až to tu objeví
řeknou že invazivní
divočina pohltila asfalt
domy i křehké květy automobilů

všechno začaly túje
pohltily bezbranné motoresty
pak se přidaly břízy
břízy ty vždycky

ale za všechno mohly túje
túje vy svině

centrála

dcera se poprvé
postaví na zadní
a brečí do prostěradla

hledala tě
postel je tvoje centrála

až večer přijdeš, skloníš se k ní

blíží se období sklonů
pak zarosteme do země

potřebujeme nový kalendář

změnil jsem počítání

napište jaký byl váš den
jeden z posledních

nelegální skládka zakázána

křičí křoví

cvrčci prolézají oknem a mizejí v topení
obdivují jehlu gramofonu
chtějí se nahrát

se cvrčky soucítíme
naopak sovám se smějeme

je to nečekané přátelství
čekáme kdy konec
konečně začne

Exkluzivní inkluze

Anežka Charvátová

V Mexiku mě kolegyně požádala o rozhovor do univerzitního periodika na téma „inkluzivní jazyk a překlad“. Z kontextu jsem pochopila, že tento termín, který se u nás takto nepoužívá, tu znamená jazyk spravedlivě zahrnující oba rody, mužský i ženský. Ve španělsky mluvících zemích je na vstupu, debatuje se o něm, na univerzitách je povinnost používat jej, jinak hrozí pokuty. Na shromážděních je třeba oslovovat „studenti a studentky“, „kolegové a kolegyně“, „přátelé a přítelkyně“; u slov, která existují jen v jednom tvaru, dochází k často komickým snahám o vytvoření ženského ekvivalentu; místo rodově rozlišené koncovky *-o* nebo *-a* se prosazuje neutrální *-e*.

V rozhovoru jsem rozvinula teorii, že u nás snahy o inkluzivní jazyk nijak nebudí, protože máme jednu obrovskou výhodu, kterou románské jazyky nemají, a to je neutrum. Máme štěňata, kočata, mláďata bez rozlišení rodu. Slovo lidé, ačkoli gramaticky rodu mužského, nepochybně zahrnuje muže i ženy (kdežto v románských jazycích je „lidé“ homofonní s „muži“), podobně fungují rodiče, prarodiče, sourozenci a podobně (ale už nemáme inkluzivní slovo pro bratrance a sestřenice nebo tchána a tchyni). Zvláštní případ je „dítě“: v singuláru neutrum, ale v množném čísle se chová jako podstatná jména rodu ženského: proč vlastně? Kdo vymyslel, když

ni ~~~~~ ny
ti ~~~~~ tky
ří ~~~~~ ré

se utvářely gramatické konvence, že zrovna dítě se bude chovat žensky, když jinak má v češtině přednost rod mužský? Patřilo do ženské „sféry vlivu“? Kdo, kdy a jak určoval jazykové rody, jak se to vlastně vyvinulo?

Věc mi začala vrtat hlavou. Francouzská kamarádka působící na univerzitě je zoufalá z byrokratických předpisů nutících uvádět ve všech oficiálních dokumentech koncovky všech rodů. Například: „Tous/tes les étudiant/s/e/s qui sont venu/s/e/s et que nous avons vu/s/e/s“ (Všichni/všechny studenti/tky kteří/teré přišli/y a které jsme viděli). Shodly jsme se, že takhle psát je nesmysl, že boj za ženská práva by se měl odehrávat na jiném kolbišti než gramatickém. Ale znovu se vkradla otázka, proč gramatická konvence zvýhodňuje mužský rod — přinejmenším v jazycích, jimiž vládnu? Protože mluvnická pravidla moderních jazyků vznikala v době, kdy podobu světa i jazyka určovali muži? Moc by mě zajímalo: Existuje nějaký jazyk, kde je tomu naopak? Kde má v gramatice přednost rod ženský? Existují-li tradiční matriarchální společnosti, měly by být i takové jazyky. Ostatně ačkoli čeština zná slovo patriarchy i matriarchy, hlavou takové společnosti může být patriarchy, ale matriarchy vám už korektor nedovolí...

Rozhovor v Mexiku, původně o překladu, skončil výhledem do budoucna: jestli si myslím, že inkluzivním jazykem se jednou budou psát i romány. Už jen ta představa mi vyrazila dech. Literatura se přece vyznačuje tím,

že konvence boží, je to „území svobody“; spisovatel hledá, zkoumá, vymýšlí, klade otázky, zpochybňuje. V zájmu srozumitelnosti literatura rámcově gramatiku respektuje, ale jako svého sluhu, ne svého pána; záměrné překračování konvencí nese nějaký význam. Spisovatelé si někdy dělají čárky, jak se jim zlíbí, nebo je nedělají vůbec; potlačují velká písmena, nebo je naopak používají nadbytečně; kouzlí s uvozovkami, přímými a polopřímými řečmi; jako Vargas Llosa vynalézají „spojené nádoby“, v nichž v jediné větě zcela agramaticky propojí různé časové roviny i vypravěčská hlediska; zkratka v hledání co nejpřiléhavějšího a nejkrásněji vyjádřeného sdělení si s jazykem dělají, co potřebují. Inkluzivní jazyk může fungovat v oficiálních dokumentech, v novinách, časem možná ovlivní i řeč, ale v románech? Spisovatel je tvůrce, ne úředník. Může inkluzivní jazyk použít, když ho potřebuje ke svému sdělení. Ano, potom budeme mít s překladem problém, protože český jazykový materiál je odlišný.

O budoucnosti kořaté inkluzivní mluvy ostatně pochybují. Z hodin historické mluvnice si pamatují zejména „zákon líné huby“. Ten nevymyslel žádný patriarchy ani žádná matriarchy, je to tendence nás lidí zjednodušovat si výslovnost (a život). Takže tahle mnohomluvná móda se asi těžko udrží, stejně jako zanikla mluva preciózek.

**Autorka je hispanistka
a překladatelka.**

Bibliografie Host 2018

ateliér

- 1/2018, s. 2. Iren Stehli. Krejčí Sláma.
2/2018, s. 2. Josef Koudelka.
3/2018, s. 2. Karel Otto Hrubý.
4/2018, s. 2. Opus magnum
Bohumila Boba Krčila.
5/2018, s. 2. Postřehy zvidavého
cestovatele.
6/2018, s. 2. Sochařská návštěva
Libora Stavjaníka.
7/2018, s. 2. Pavel Dias.
8/2018, s. 2. Sudety Jana Horáčka.
Oddělené krajiny Sudet (*Roman
Švejda*), s. 99.
9/2018, s. 2. Marie Kratochvílová.
10/2018, s. 2. Petr Vacík. Tam dovnitř.

básník/ básnířka čísla

- 1/2018, s. 4, 14, 29, 48. Petr Hruška.
2/2018, s. 4, 20, 82, 83.
Karel Škrabal.
3/2018, s. 4, 14, 45, 64, 79. Pavel
Novotný.
4/2018, s. 4, 22, 69, 96.
Václav Vomáčka.
5/2018, s. 4, 28, 45, 68, 93.
Petr Borkovec.
6/2018, s. 4, 30, 71, 86. Anna Beata
Hábllová.
7/2018, s. 4, 16, 53, 74, 95.
Marie Iljašenko.
8/2018, s. 4, 18, 49, 60.
Lukáš Marvan.
9/2018, s. 4, 21, 48, 69, 98.
Martin Poch.
10/2018, s. 4, 18, 44, 81. Jonáš Zbořil.

názor

- Balaščík, Miroslav: Demokracie
versus literatura, 9/2018, s. 6—7.

- Balaščík, Miroslav: Jak vyvážet
českou literaturu, 4/2018,
s. 6—7.
Klíčová, Eva: Nenápadné malé české
#MeToo, 6/2018, s. 6.
Němec, Jan: Kniha století,
2/2018, s. 6.
Němec, Jan: Masakr cen,
10/2018, s. 6.
Němec, Jan: Ti lidé nebyli cikáni,
5/2018, s. 6.
Staszek, Zdeněk: Černý husita,
3/2018, s. 6.
Staszek, Zdeněk: Probůh, kniha!,
8/2018, s. 6.
Stöhr, Martin: Ještě není tma?,
1/2018, s. 6.
Stöhr, Martin: Srpnové prověrky,
7/2018, s. 6.

osobnost

- Adonis: Rozhodnout se je
snadné — zásadní je přemýšlet.
S Adonidem o exilu, arabském
světě a pokrytectví Západu (*ptal
se Denis Molčanov*), 1/2018,
s. 8—13.
Cognetti, Paolo: Zůstat divokým
klukem. S Paolem Cognettim
o otcích z Alp, o New Yorku,
který připomíná hory, a o psaní
(*ptala se Alice Flemrová*), 7/2018,
s. 8—15.
Holcová, Pavla: Investigativní novi-
nářkou jsem se stala ve vězení.
Rozhovor s Pavlou Holcovou (*ptal
se Miroslav Balaščík*), 9/2018,
s. 13—19.
Hulík Štěpán: Jsem pro kousky
dortu. Se Štěpánem Hulíkem
o scenáristice, Janu Palachovi
a snu dělat film v angličtině
(*ptal se Jan Němec*), 4/2018,
s. 15—21.
Hůlová, Petra: Nikdo se moci nevzdá
bez nátlaku. S Petrou Hůlovou
o mužích a ženách, přirozenosti
a pohledu z druhé strany (*ptal
se Ondřej Nezbeda*), 6/2018,
s. 12—20.
Ménasse, Robert: Stal jsem se
specialistou na tragikomično.
S Robertem Ménasse o Evropské
unii, nacionalismu a zákazu
kouření v Osvětím (*ptala se*

Tereza Semotamová), 3/2018,
s. 8—13.

- Mornštajnová, Alena: Příběh, to je
život. S prozaičkou Alenou
Mornštajnovou o mezipatrech
psaní, paměti temných míst
a dámě v bílém (*ptal se
Martin Stöhr*), 5/2018, s. 9—15.
Myšková, Ivana: Být poslušná je
ztráta času. S Ivanou Myškovou
o vitrážích, Saše Berkové a hlavně
o psaní (*ptal se Jan Němec*),
2/2018, s. 8—15.
Stehlíková, Olga: Směšných
a takzvaně nedůstojných situací
v poezii se neštítím. S Olgou
Stehlíkovou o tom, jak se
dělá společná báseň, o cestě
z Marienbadu do metropole
a o toxické literární scéně (*ptal se
Martin Stöhr*), 8/2018, s. 9—18.
Vacík, Petr: Z člověka nelze Boha
vyškrábnout. S Petrem Vacíkem
o spiritualitě, církvi a kostele
v Hollywoodu (*ptal se Jan Němec*),
10/2018, s. 11—17.

k věci

- Hájek, Pavel: Pavel Juráček a Pavel
Kohout v ulici Mantuleasa,
7/2018, s. 18—26.
Janáček, Pavel — Taranenková,
Ivana — Passia, Jaroslav —
Machala, Lubomír — Jareš,
Michal: Česká literatura
2017: První bilance, 1/2018,
s. 16—26.
Kára, Jakub: O čem učit ze současné
české literatury. Stav české lite-
ratury z pohledu učitele, 2/2018,
s. 16—19.
Klíčová, Eva: Chvála krizi, v níž vše se
nalézá. O české literatuře, literární
kritice a metakritice, 4/2018,
s. 24—28.
Kožušníková, Petra: Marš do červené
knihovny!, 10/2018, s. 20—23.
Merenus, Aleš: Jedna blamáž
a jeden zasloužený úspěch.
David Rath a Miroslav Macek
tentokrát jako spisovatelé,
3/2018, s. 16—19.
Nagy, Ladislav: Zdroj slávy a skan-
dálů. Bookerova cena vyzvaná
i nenáviděná, 5/2018, s. 18—20.

Olehla, Richard: „Americký sen“ v problémech. Jiné tragédie, jiné perspektivy, 8/2018, s. 20—23.
 Provazník, Jaroslav: Výpravy, výlety a odskoky za dětským čtenářem. Jak píší pro děti ti, kteří píší i pro dospělé?, 9/2018, s. 22—29.
 Pilátová, Markéta: Anketa, s. 24—28.

reportáž

Dvořáková, Petra: Mezi realitou a virtualitou. Reportáž ze sociálních sítí, 5/2018, s. 22—27.
 Dvořáková, Petra: Ulétnutá duše, 10/2018, s. 72—75.
 El Chaar, Adam: Flow Dr. Filipitche. Původní reportáž z finále Slam Poetry, 1/2018, s. 68—73.
 Kaprálová, Dora: Pravidla Rixdorfu. Původní reportáž z českého ostrova v Berlíně, 6/2018, s. 22—29.
 Palán, Aleš: Raději zešítel v divočině. Původní reportáž z setkání se šumavskými samotáři, 3/2018, s. 66—72.

beletrie

Beran, Stanislav: Hadry kosti kůže. Původní prozaická krimi elegie z pohraničí, 4/2018, s. 30—33.
 Calvino, Italo: Oběd s pastevcem. Z chystané knihy, 8/2018, s. 71—73.
 Epstein, Marek: Konec světa. Původní povídka českého scenáristy, 6/2018, s. 78—84.
 Hájiček, Jiří: Muž na pokraji vzplátnutí, 10/2018, s. 68—71.
 Kábrtová, Lidmila: Skleněná jablka. Původní povídka české autorky, 3/2018, s. 74—77.
 Kadlec Vratislav: Vedlejší příznaky. Původní povídka českého autora, 2/2018, s. 64—67.
 Kesting, Lenka: Bůh pláče, když to vidí. Původní česká próza, 10/2018, s. 64—67.

Kratochvil, Jiří: Běží liška k Táboru. Původní česká povídka, 9/2018, s. 70—73.
 Kratochvil, Jiří: Povídka popelavá, 1/2018, s. 74—77.
 Nwadike, Cletus Nelson: Holubice v bílém rouše, 7/2018, s. 86—87.
 Slouka, Mark: Zaječí hlava. Představujeme hosta Festivalu spisovatelů Praha, 7/2018, s. 76—79.
 Viewegh, Michal: Fena. Z nové povídkové tvorby populárního českého prozaika, 5/2018, s. 64—66.

téma

1/2018, s. 30—47. Kazuo Ishiguro.
 Svět tlumených barev. O pojetí zla, paměti a náznacích v díle Kazua Ishiguro (*Ladislav Nagy*), s. 33—37.
 Švédský výbor je Chytrá horákyně. S překladatelkou Lenkou Sobotovou o Pohřbeném obrovi (*ptal se Jan Němec*), s. 34—37.
 Můj večer dvacátého století — a jiné drobné průlomy. Nobelovská řeč Kazua Ishiguro (*Kazuo Ishiguro*), s. 38—44.
 Můj Ishiguro (*Bianca Bellová*), s. 47.

2/2018, s. 22—42. Devadesátky.
 Historizace devadesátých let. Když je v dokumentech něco jiného, než jsme zažili (*Adéla Gjuríčová*), s. 25—28.
 Dospělá společnost musí mít představu o své roli ve světě. S Janem Bělíčkem o devadesátých letech, pubertě společnosti a Andreji Babišovi (*ptal se Jan Němec*), s. 30—33.
 Co jsou pro vás devadesátá léta?, s. 35—36.
 Dvacet nejbohatších Čechů, hezké vzpomínky a frustrace. S dokumentaristou Martinem Kohoutem o kuponové privatizaci a dědictví devadesátek (*ptal se Zdeněk Staszek*), s. 39—42.

3/2018, s. 26—43. Jonathan Franzen.
 Ani čistota, ani svoboda: taková normální Amerika. Život a dílo

Jonathana Franzena (*Hana Ulmanová*), s. 28—33.
 Větší a větší sousta. S Lucií Mikolajkovou o překládání „velkých amerických románů“ (*ptal se Jan Němec*), s. 35.
 O autobiografické fikci (*Jonathan Franzen*), s. 36—43.

4/2018, s. 34—48. Česká fantastika.
 Hledání hranic žánru a čtenáře.
 Jak je na tom současná česká fantastika? (*Tereza Dědinová — Jan Křeček*), s. 36—41.
 Neobracím se na scifisty, ale na čtenáře. S Vilmou Kadlečkovou o proměnách fandomu, Myceliu a přesahování žánrových hranic (*ptal se Jan Němec*), s. 42—43.
 Splatterpunk po česku. Roztomile brutální příběhy plné krve, násilí a sexu (*Martin Fajkus*), s. 45—48.

5/2018, s. 30—43. Elena Ferrante.
 Vyprávění jako pakt důvěry. Pár poznámek k poetice Eleny Ferrante (*Alice Flemrová*), s. 32—37.
 V rozbitém zrcadle. Z rozhovorů s Elenou Ferrante (*vybrala a přeložila Alice Flemrová*), s. 38—39.
 Psát skrytě. Nikdy neodeslaný dopis Goffredovi Fofimu (*Elena Ferrante*), s. 40—43.

6/2018, s. 34—48. Ota Filip.
 Už žádné dějiny (*Jiří Trávníček*), s. 37—41.
 Anketa: Jak vzpomínáte na Otu Filipa (*Miroslav Stoniš, Lubomír Petr, Olga Trávníčková*), s. 38—41.
 Bavorsko, má láska... (*Miroslav Zelinský*), s. 42—43.
 Zpožděné sny. Ukázky z posledního rukopisu (*Ota Filip*), s. 45—48.

7/2018, s. 28—51. Šiktanc 90.
 Chlap ve stoje (*Petr Hruška*), s. 31—35.
 Zařikávání mužů. Malá antologie z básní Karla Šiktance (*Karel Šiktanc*), s. 36—39.
 Slyšet a být slyšen. Interpretace básně K. Š. (*Jiří Trávníček*), s. 40—41.
 Karol Sidon, Ondřej Hložek, Zuzana Kultánová, Věra Koubová,

Martin C. Putna, Ondřej Lipár,
s. 42—43.
Poprvé, podruhé, potřetí, nastokrát
(*Jan Štolba*), s. 44—46.
Hádankář (*Jaromír Slomek*),
s. 48—49.
Karel Šiktanc. Hádanky a přesmyčky,
s. 50—51.

8/2018, s. 26—47. Literatura a korektnost.

Neodolatelná slast nekorektnosti.
Máme málo, nebo moc korektnosti?
(*Stefan Segl*), s. 28—32.
To stále ožehavé téma. Literatura
a jedna kulturní lež (*Martin
Puskely*), s. 33—37.
O politické korektnosti na příkladu
jedné básně. Návod na nepo-
chopení (*Michael Žantovský*),
s. 38—39.
Marná snaha o skandál. Dokáže
dnešní hudba vzbudit kontroverzi
a společenskou debatu? (*Pavel
Klusák*), s. 40—42.
Politická korektnost. Od idealismu
k sebekritice (*Roman Kanda*),
s. 44—47.

9/2018, s. 32—46. Eugenides.

Čtyři knihy a jeden život Jeffreyho
Eugenidese. Být Řekem ve Městě
motorů (*Richard Olehla*),
s. 34—39.
Timeshare. Povídka z knihy Z první
ruky (*Jeffrey Eugenides*),
s. 40—45.
Neschopnost uskutečnit americký
sen. S Martinou Neradovou
o překládání Jeffreyho Eugenidese
(*ptal se Jan Němec*), s. 46.

10/2018, s. 24—42. Evangelium podle člověka.

Kázání na hoře, kázání dole.
Evangelium podle Lawrence,
Kazantzakise, Mailera
a Saramaga (*Jan Němec*),
s. 26—30.
Ben v nás. Malý (skoro) teologický
esej o románu Poslední vůle Bena
Ziona Avrohoma (*Adam Borzič*),
s. 32—35.
Kázání je jako vysvětlování starých
vtipů. S Alexandrem Flekem
o Parabibli (*ptala se Jana
Šrámková*), s. 36—39.
Nehledej, nevěř: všechno tajemství
je. Mesianismus v díle

portugalského básníka Fernanda
Pessoa (*Nikolaj Ivaskiv*),
s. 40—42.

kritiky

Beránek, Ondřej — Cermanová,
Pavla — Hrubý, Jiří (eds.):
Jedno slunce na nebi, jeden vládce
na zemi. Legitimita moci ve světě
14. století (*Tomáš Borovský*),
6/2018, s. 58—59.
Cch'-sin, Liou: Vzpomínka na Zemi
(*Jakub Kára*), 10/2018, s. 52—53.
Faulerová, Lucie: Lapači prachu
(*Eliška F. Juříková*), 4/2018,
s. 56—57.
Flügge, Manfred: Století Mannových
(*Tomáš Borovský*), 4/2018,
s. 58—59.
Franzen, Jonathan: Purity
(*Eva Klíčová*), 3/2018, s. 54—55.
Hlaváček, Jakub — Topinka,
Miroslav (eds.): Vysoká hra /
Le Grand Jeu (*Robert Janda*),
5/2018, s. 52—53.
Hůlová, Petra: Stručné dějiny
Hnutí (*Eva Klíčová*), 5/2018,
s. 46—47.
Ishiguro, Kazuo: Pohřbený obr
(*Eva Klíčová*), 1/2018, s. 56—57.
Jeřábková, Olga (ed.): Lásky a li-
javce. Vzpomínky na Antonína
Přídala (*Tereza Semotamová*),
9/2018, s. 56—57.
Jícha, Jan: Ředitel a hydra (*Radomil
Novák*), 9/2018, s. 50—51.
Kitamura, Katie: Odloučení (*Marcel
Forgáč*), 5/2018, s. 54—55.
Knapová, Adéla: Slabikář (*Vladimír
Stanzel*), 3/2018, s. 46—47.
Kosatík, Pavel: Jiný TGM (*Vratislav
Doubek*), 10/2018, s. 46—47.
Linková, Marcela — Straková, Naďa:
Bytová revolta. Jak ženy dělaly
disent (*Petra Kožušnicková*),
3/2018, s. 52—53.
Macháček, Michal: Gustáv Husák
(*Tomáš Černák*), 2/2018,
s. 44—45.
Mašek, Vojtěch: Sestry Dietlovoy
(*Jarmila Křenková*), 8/2018,
s. 58—59.
Němec, Ludvík: Žena v závorce
(*Radomil Novák*), 6/2018,
s. 56—57.

Perryová, Sarah: Nestvůra
z Essexu (*Jiří Šalamoun*),
7/2018, s. 62—63.
Petr, Daniel: Sestra smrt (*Michal
Sýkora*), 4/2018, s. 50—51.
Platzová, Magdaléna: Druhá strana
ticha (*Eva Klíčová*), 7/2018,
s. 56—57.
Přidal, Antonín — Zábřana, Jan:
Když klec je pořád na spadnutí
(*Tereza Semotamová*), 9/2018,
s. 56—57.
Putna, Martin C.: Obrazy z kultur-
ních dějin Střední Evropy (*Jiří
Krejčí*), 8/2018, s. 50—51.
Quinn, Justin: Poezie ve dvojím
ohni. Transnacionalismus
a studená válka (*Olga
Stehlíková*), 9/2018,
s. 58—59.
Soukupová, Petra: Nejlepší pro
všechny (*Jakub Kára*), 1/2018,
s. 50—51.
Svatošová, Marie: Neboj se vrátit
domů. V rozhovoru s Alešem
Palánem (*Jiří Trávníček*),
10/2018, s. 54—55.
Švehla, Marek: Magor a jeho
doba (*Jiří Trávníček*), 2/2018,
s. 52—53.
Táborská, Dita: Běsa (*Petra
Kožušnicková*), 8/2018, s. 56—57.
Vance, J. D.: Americká elegie (*Lukáš
Merz*), 6/2018, s. 50—51.
Wallace, David Foster: Krátké rozho-
vory s odpornými muži (*Zdeněk
Staszek*), 7/2018, s. 64—65.
Yanagihara, Hanya: Malý
život (*Marcel Forgáč*), 1/2018,
s. 58—59.
Zábřanský, David: Za Alpami (*Katka
Kirkosová*), 2/2018, s. 50—51.

kritika v diskusi

Hůlová, Petra: Stručné dějiny
Hnutí — Příští svět podle starých
plánů (*Apolena Rychlíková — Petra
Kožušnicková — Daniel Mukner —
Eva Klíčová*), 5/2018, s. 48—51.
Jícha, Jan: Ředitel a hydra — Česká
školní terapie (*Radomil Novák —
Kryštof Špidla — Eva Klíčová*),
9/2018, s. 52—55.

- Knapová, Adéla: Slabikář — Klid na čtení (*Kateřina Kadlecová — Vladimír Stanzel — Jakub Šofar — Eva Klíčová*), 3/2018, s. 48—51.
- Kosatík, Pavel: Jiný TGM — TGM, který se nebál (*Vratislav Doubek — Ondřej Slačálek — Jiří Trávníček — Eva Klíčová*), 10/2018, s. 48—51.
- Macháček, Michal: Gustáv Husák — Na Hradě zapomenutý prezident (*Milena Bartlová — Tomáš Černák — Eva Klíčová*), 2/2018, s. 46—49.
- Petr, Daniel: Sestra smrt — Kde ani smrt nebere (*Michal Sýkora — Boris Hokr — Michal Jareš — Eva Klíčová*), 4/2018, s. 52—55.
- Platzová, Magdaléna: Druhá strana ticha — Ke konceptu bezradného románu (*Petra Kožušnicková — Vladimír Stanzel — Eva Klíčová*), 7/2018, s. 58—61.
- Putna, Martin C.: Obrazy z kulturních dějin Střední Evropy — Zapadlo slunce nad světem, který nebyl (*Jiří Krejčí — Boris Klepal — Eva Klíčová*), 8/2018, s. 52—55.
- Soukupová, Petra: Nejlepší pro všechny — Kdo zabil něco v sobě? (*Jakub Kára — Pavla Horáková — Eva Klíčová*), 1/2018, s. 52—55.
- Vance, J. D.: Americká elegie — Šťastná to žena z Apalačských hor (*Lukáš Merz — Martin C. Putna — Jiří Šalamoun — Eva Klíčová*), 6/2018, s. 52—55.
- Biler, Stanislav: Nejlepší kandidát (*Kryštof Špidla*), 6/2018, s. 60.
- Brown, Dan: Počátek (*Boris Hokr*), 5/2018, s. 58—59.
- Brycz, Pavel: Největší muž na světě. Legionářské romaneto (*Bohumil Fořt*), 4/2018, s. 60—61.
- Bukowski, Charles: O psaní (*Václav Maxmilián*), 8/2018, s. 68—69.
- Cempírek, Jan: Nejšťastnější generace (*Pavel Janoušek*), 2/2018, s. 54.
- Cima, Anna: Probudím se na Šibuji (*Adam El Chaar*), 10/2018, s. 58—59.
- Clegg, Bill: Měla jsi vůbec někdy rodinu? (*Martin Pilař*), 9/2018, s. 63—64.
- Čech, Martin: Tady a tam (*Jiří Krejčí*), 4/2018, s. 61—62.
- De Luca, Erri: Obnažená příroda (*Věra Křížová*), 8/2018, s. 62—63.
- Děžinský, Milan: Obcházení ostrova (*Simona Martínková-Racková*), 1/2018, s. 66—67.
- Dostálová, Zuzana — Horáková, Pavla — Scheinostová, Alena: Johana (*Vladimír Stanzel*), 10/2018, s. 56.
- Elbel, Ondřej a kol.: Objekt Julek (*Jarmila Křenková*), 5/2018, s. 56—57.
- Folný, Jan: Víkend v Londýně (*Martin Markoš*), 5/2018, s. 60—61.
- Forest, Jean-Claude: Barbarella (*Václav Maxmilián*), 4/2018, s. 65.
- Frischerová, Helena: Dny mého života. Vzpomínky na gulag (*Zdeněk A. Eminger*), 1/2018, s. 65—66.
- Gál, Fedor — Matěj: Přes ploty (*Karolína Ryvolová*), 2/2018, s. 56—57.
- Goodman, Nelson — Elginová, Catherine Z.: Nové pojetí filozofie a dalších umění a věd (*Hana Řehulková*), 7/2018, s. 72—73.
- Grubhoffer, Václav: Zdánlivá smrt. Noční múra osvícenské Evropy (*Zdeněk A. Eminger*), 4/2018, s. 64—65.
- Hejkalová, Markéta: Měj mě rád/a (*Radomil Novák*), 2/2018, s. 54—55.
- Heryán, Ladislav: Stopařem na této zemi. O Boží velkorysosti mezi námi (*Jiří Trávníček*), 1/2018, s. 63—64.
- Hložek, Ondřej: Ulicí Dolorosa (*Petra Kožušnicková*), 1/2018, s. 63.
- Horváth, Viktor: Můj tank (*Táňa Matelová*), 10/2018, s. 58.
- Hruška, Petr: Nevlastní (*Andrea Popelová*), 2/2018, s. 58—59.
- Hvorecký, Michal: Troll (*Táňa Matelová*), 7/2018, s. 68—69.
- Jahn, Daniel: Naivní sezóna (*Pavel Janoušek*), 7/2018, s. 66—67.
- Jinoch, Jindřich: Na Větrově (*Andrea Popelová*), 9/2018, s. 66—67.
- Jodorowsky, Alejandro — Janjetov, Zoran: Technokněží (*Václav Maxmilián*), 6/2018, s. 65—66.
- Jongová, Dola de: Strážkyně domácího krbu (*Zdeněk A. Eminger*), 9/2018, s. 60—61.
- Judt, Tony: Falešné ideje, cizí krev. Francouzská inteligence 1944—1956 (*Jiří Trávníček*), 8/2018, s. 67—68.
- Kamen, Jiří: Elvis ze Záluží (*Kryštof Eder*), 9/2018, s. 61—62.
- Karika, Jozef: Trhlina (*Jarmila Křenková*), 1/2018, s. 62.
- King, Stephen: Danse macabre. Svět hororu (*Boris Hokr*), 1/2018, s. 61.
- Kovanda, Jaroslav: Třešňové týdny (*Radomil Novák*), 7/2018, s. 66.
- Krall, Hana: Srdcový král (*Jiří Trávníček*), 6/2018, s. 62—63.
- Kratochvil, Jiří: Bakšiš (*Hana Řehulková*), 10/2018, s. 61—62.
- Kreisinger, Pavel: Češi a Slováci v Austrálii v 1. polovině 20. století a jejich účast ve světových válkách (*Pavel Dvořák*), 9/2018, s. 65—66.
- Křivánková, Markéta — Tesař, Antonín — Veselý, Karel: Planeta Nippon (*Petr Hrbáč*), 2/2018, s. 55—56.
- Linzey, Andrew: Teologie zvířat (*Zdeněk A. Eminger*), 6/2018, s. 64—65.
- Mašek, Vojtěch — Pokorný, Marek — Šindelka, Marek: Svatá Barbora (*Jarmila Křenková*), 6/2018, s. 63—64.
- Matvejevodová, Anna: Ďatlovův průsmyk aneb Záhada devíti (*Adam Chaar*), 9/2018, s. 64—65.
- Melle, Thomas: Svět v zádech (*Marcel Forgáč*), 8/2018, s. 64—65.
- Miranda, Megan: Zmizelé z Cooley Ridge (*Boris Hokr*), 4/2018, s. 62—63.
- Moebius: Svět Edeny (*Václav Maxmilián*), 10/2018, s. 60—61.

recenze

- Andruchovyč, Sofija: Felix Austria (*Miroslav Tomek*), 7/2018, s. 71—72.
- Barborka, Zdeněk: Štamgastovo zešilení (*Andrea Popelová*), 4/2018, s. 63—64.
- Barron, Laird: Ta nádherná věc, jež na nás všechny čeká (*Patrik Linhart*), 1/2018, s. 64—65.
- Bauman, Václav: Paci, Paci, Pacičky (*Marek Lollok*), 3/2018, s. 57—58.
- Benetková, Marie: Zlatý z nebe (*Petra Kožušnicková*), 3/2018, s. 57.

- Moisi, Dominique: Svět jako hra o trůny. Geopolitika v televizních seriálech aneb triumf strachu (*Helena Zikmundová*), 8/2018, s. 68—69.
- Motýl, Petr: Doktor Pilka si kope hrob (*Jiří Zizler*), 3/2018, s. 58—59.
- Münkler, Herfried: Němci a jejich mýty (*Tomáš Borovský*), 2/2018, s. 57—58.
- Nabokov, Vladimir: Skutečný život Sebastiana Knighta (*Hana Řehulková*), 6/2018, s. 60—61.
- Nečasová, Denisa: Nový socialistický člověk. Československo 1948—1956 (*Klára Vlasáková*), 10/2018, s. 62.
- Nesbø, Jo: Macbeth (*Boris Hokr*), 6/2018, s. 61—62.
- Oválská, Jaroslava: Za lyrický subjekt (*Adam El Chaar*), 10/2018, s. 57.
- Padevět, Jiří: Ostny a oprátky (*Kryštof Eder*), 7/2018, s. 69—70.
- Pachtová, Hana: Bůh je miki mauz (*Kryštof Špidla*), 9/2018, s. 60.
- Pajak, Patrycjusz: Hrůza v české literatuře (*Boris Hokr*), 3/2018, s. 61—62.
- Palán, Aleš — Šibík, Jan: Raději zešít v divočině (*Jiří Krejčí*), 5/2018, s. 56.
- Pánek, Josef: Láska v době globálních klimatických změn (*Kryštof Špidla*), 1/2018, s. 60.
- Pech, Miroslav: Mainstream (*Boris Hokr*), 9/2018, s. 62—63.
- Pound, Ezra: Cantos V, Italská Cantos LXXII—LXXIII, Pisánská Cantos LXXIV—LXXXIV (*Michal Kleprlík*), 4/2018, s. 66—67.
- Prstková, Anna: 49°27'45.249"N, 17°58'36.107"E (*Petra Kožušnicková*), 6/2018, s. 66.
- Roguljič, Hana: Norské děti (*Karolína Stehliková*), 7/2018, s. 67—68.
- Sedláčková, Andrea: Každý něco tají (*Pavel Portl*), 3/2018, s. 56.
- Shanfeldová, Yveta: Máme to ještě lehké, jak jednou (*Andrea Popelová*), 3/2018, s. 59—60.
- Schmarc, Vít: Země lyr a ocele. Subjekty, ideologie, modely, mýty a rituály v kultuře českého stalinismu (*Eva Klíčová*), 5/2018, s. 59—60.
- Strøksnes, Morten A.: Kniha o moři aneb Umění lovit ve čtyřech ročních obdobích na otevřeném moři z gumového člunu žraloka grónského (*Daniela Mrázová*), 10/2018, s. 59—60.
- Šanda, Michal: Údolí (*Radomil Novák*), 4/2018, s. 60.
- Šindelář, Marek: Totemy míst (*Andrea Popelová*), 9/2018, s. 66—67.
- Škrabal, Karel: Kavčí hory (*Andrea Popelová*), 5/2018, s. 61—62.
- Švankmajer, Jan: Cesty spasení (*Zdeněk A. Eminger*), 8/2018, s. 62.
- Těsnohlídek, Jan: Hranice a zdi (*Andrea Popelová*), 8/2018, s. 65—66.
- Urbánková, Dagmar: Dům (*Pavel Kotrla*), 2/2018, s. 59—60.
- Valéry, Paul: Sešity (Výběr z textů) (*Václav Maxmilián*), 3/2018, s. 62—63.
- Vodrážka, Mirek: Rozumí české ženy vlastní historii? Kritika teorie genderu a stranického technokratického ženského aktivismu na pozadí justiční vraždy političky a feministky Milady Horákové (*Denisa Nečasová*), 3/2018, s. 60—61.
- Všetička, František: Kuděj aneb Krása kuráže. O Zdeňku Matěji Kudějovi a lidech kolem něho (*Vladimír Stanzel*), 5/2018, s. 57—58.
- Wachtel, Andrew Baruch: Po komunismu stále důležití? Role spisovatelů ve východní Evropě (*Marek Lollok*), 7/2018, s. 70—71.
- Whitehead, Colson: Podzemní železnice (*Jan Váňa*), 8/2018, s. 63—64.
- Zakaria, Fared: Obrana liberálního vzdělání (*Zdeněk Staszek*), 2/2018, s. 60—61.
- Shoreová, Marci: Prehistorie postpravdy na Západě i na Východě, 3/2018, s. 20—24.
- Simmonsová, Diane: Světoběžnice z oregonské pouště. O střetu mezi patriotismem a kosmopolitismem v dnešní Americe, 6/2018, s. 72—76.
- Weidner, Stefan: Mimosápad. Za nové kosmopolitní myšlení, 4/2018, s. 73—77.

rozhovor

- Auer, Radovan: Svět knihy jako tržnice a kavárna. Rozhovor s ředitelem největšího tuzemského knižního veletrhu Radovanem Auerem (*ptal se Miroslav Balaščík*), 5/2018, s. 80—82.
- Baume, Sara: Krása samozřejmě laskavosti. Se Sarou Baume o irském venkově, konceptuálním umění a psaní knih (*ptala se Alice Hyrmanová McElveen*), 3/2018, s. 80—84.
- Hilalová, Hissa: Jsem připravena stát se mučednicí lidskosti. S básnířkou bez tváře Hissou Hilalovou o Saúdské Arábii, poezii a rovnoprávnosti (*ptala se Denisa Yakaová*), 7/2018, s. 82—85.
- Hollan, Matěj: Přežít Brno. Rozhovor s Matějem Hollanem (*ptal se Miroslav Balaščík*), 1/2018, s. 78—82.
- Macl, Ondřej: Vnést cit a lásku tam, kde je všechno ztraceno. S Ondřejem Maclem o babičkách, svobodě a erotice (*ptal se Vratislav Maňák*), 9/2018, s. 74—79.
- Oksanen, Sofi: Spisovatele nemůžete vyhodit z práce. Se Sofi Oksanen o Rusku, dvojdomé angažovanosti, feminismu a o tom, zda do literatury patří provokace (*ptala se Jitka Hanušová*), 8/2018, s. 76—81.
- Vomáčka, Václav: Jsem posedlý buněčnou texturou. S básníkem Václavem Vomáčkou o cestách krásy, budování doupěte a duši dřeva a kamene (*ptal se Martin Stöhr*), 4/2018, s. 78—80.
- Stöhr, Martin: Mistr, s. 81.

esej

- Dvořák, Pavel: O člověku a o zemi. Angažovaný fotograf Josef Koudelka a tragédie blízko-východního nedorozumění, 2/2018, s. 68—71.

nová jména

- Luňáková, Anna: A tak jsem, 4/2018, s. 82—83.
 Natale, Mattia: Vodovodní ženy, 1/2018, s. 92—94.
 Sedlmajerová, Anna: Ale lajknu i tak, 6/2018, s. 92—93.
 Spěvák, Jan: O patro níž než v království nebeském, 3/2018, s. 95—97.
 Staněk, Libor: Světlo opisuje světlo, 8/2018, s. 92—93.
 Tichá, Kateřina: Kdopak je asi ta nová?, 9/2018, s. 86—87.
 Vaněk, Jakub: Vysídlení, 5/2018, s. 78—79.
 Znamenáčková, Kristýna: V cizím sklepeš ustřížený cop, 2/2018, s. 62—63.

historie

- Adámek, Petr: V zemi Ladislava Klímy, 7/2018, s. 90—93.
 Hošek, Pavel: Chlapectví, čas jara, 1/2018, s. 84—88.
 Jandourek, Jan: Fachiidot na kometě, 3/2018, s. 88—92.
 Kareninová, Anna: Případ Célinových pamfletů, 6/2018, s. 88—91.
 Knapp Kis, Aleš: Spořádaný voják Švejk na psychiatrické klinice. Osudy dobrého vojáka Švejka v překladech do francouzštiny, němčiny a španělštiny, 10/2018, s. 76—79.
 Kostrhun, Petr: Století Lovci mamutů, 9/2018, s. 82—85.
 Ryčl, František: Australská bohéma, 2/2018, s. 84—86.
 Ryčlová, Ivana: Solženicyn: politickou mocí a literární slávou, 4/2018, s. 84—87.
 Šámal, Petr — Barborík, Vladimír — Petrbock, Václav: 1918. Spisovatelé tří jazyků a nový stát, 8/2018, s. 86—91.
 Trávníček, Jiří: Kulturní vetřelec. Sedm obrazů z dějin čtení, 5/2018, s. 70—75.
 Čtenářská kultura na úsvitu svých dějin, s. 76—77.

biblioman

- 2/2018, s. 80—81. ∞ (*Martin T. Pecina*).
 4/2018, s. 70—80. Modlitba k brkaši, majolce a trojobalu (*Martin T. Pecina*).
 6/2018, s. 68—69. Šípáci, hlupáci a jejich notně rozkolísaná nová dobrodružství (*Martin T. Pecina*).
 8/2018, s. 84—85. Polpo vulgo bingo (*Martin T. Pecina*).
 10/2018, s. 88—89. Ilustrovaná Ústava Mnohobolestná (*Martin T. Pecina*).

malý čtenář

- 1/2018, s. 100—101. Knížky o velkých věcech aneb Co nabízel předvánoční trh (*Radek Malý*).
 3/2018, s. 102—103. Není Alenka jako Alice aneb Knížky nestárnou, překlady ano (*Radek Malý*).
 5/2018, s. 86—87. O čem se také dočteme v dětských knížkách. Laskavý malý čtenář promine (*Radek Malý*).
 7/2018, s. 102—103. Cenová sklizeň aneb Jaký vkus měli letos porotci (*Radek Malý*).
 9/2018, s. 96—97. Několik vánočních tipů. Kniha přibývá, knihkupectví ubývá (*Radek Malý*).

čtení na pokračování

- Brousková, Markéta: Nežádoucí svědek Markéta Brousková. Pravdivé báje z časů emigrace.
 1/2018, s. 102—105.
 2/2018, s. 92—94.
 3/2018, s. 98—100.
 4/2018, s. 92—94.
 5/2018, s. 88—91.
 6/2018, s. 94—97.

- 7/2018, s. 96—99.
 8/2018, s. 94—97.
 9/2018, s. 88—90.
 10/2018, s. 82—84.

hostinec

- 1/2018, s. 96—98 (*Dan Jedlička*).
 2/2018, s. 88—91 (*Dan Jedlička*).
 3/2018, s. 85—87 (*Dan Jedlička*).
 4/2018, s. 88—89 (*Dan Jedlička*).
 5/2018, s. 84—85 (*Dan Jedlička*).
 6/2018, s. 98—100 (*Dan Jedlička*).
 7/2018, s. 100—101 (*Dan Jedlička*).
 8/2018, s. 82—83 (*Dan Jedlička*).
 9/2018, s. 92—94 (*Dan Jedlička*).
 10/2018, s. 86—87 (*Dan Jedlička*).

jazyková glosa

- 1/2018, s. 27. Když je starý hodně starý a zima pořádná (*Zdenka Rusínová*).
 2/2018, s. 61. Česky jinak (*Zdenka Rusínová*).
 3/2018, s. 77. Duál versus plurál (*Zdenka Rusínová*).
 4/2018, s. 67. Ještě trochu duálu (*Zdenka Rusínová*).
 5/2018, s. 62. Úcta nespisovná (*Zdenka Rusínová*).
 6/2018, s. 84. Jak může stačit málo a už je to dost (*Zdenka Rusínová*).
 7/2018, s. 99. Nové brněnské slovo (*Zdenka Rusínová*).
 8/2018, s. 69. Oukropek a vejtaha (*Zdenka Rusínová*).
 9/2018, s. 30. Hebrejské koncovky v českém textu (*Zdenka Rusínová*).
 10/2018, s. 79. Ten náš kroužek český (*Zdenka Rusínová*).

jubileum

- 2/2018, s. 7. Typograf Boris Mysliveček. 70 (*Martin Stöhr*).
 3/2018, s. 105. V radosti úleku (*Lucie Tučková*).

nekrolog/ ohlédnutí

4/2018, s. 8—13. Za Jaroslavem Medem (*1932 †2018).

Zabýval se vědou, aby dělal literaturu. Řeč na pohřbu Jaroslava Meda (*Pavel Janáček*), s. 9—10.

To by mě nebavilo, sedět doma! (*Pavel Švanda*), s. 11.

Není zakázáno brát si cokoli na cestu (*Jiří Zizler*), s. 11—12.

Beru do rukou strojopis jeho dosud nepublikovaného textu... (*Jan Šulc*), s. 12—13.

Náčelníku naší vysočinské junty. Řeč na pohřbu Jaroslava Meda (*Miloš Doležal*), s. 13.

6/2018, s. 8—11. Za Pavlem Šrutem (1940—2018).

Monsignore Brosquil (*Galina Miklínová*), s. 9.

Tři červená jablíčka aneb Chvála krásné vyhlídky (*Pavel Šrut*), s. 10—11.

9/2018, s. 8—11. Za Pavlem Řezníčkem (30. 1. 1942 — 19. 9. 2018). Poslední surrealistická štika zmizela (z Brna).

10/2018, s. 8—9. Loučení s Jiřím Rambouskem (1927—2018) (*Michal Příbáň*).

o čem se mluví

1/2018, s. 108. O čem se mluví v Itálii. Kdy bude s knihami konec (*Alice Flemrová*).

2/2018, s. 96. O čem se mluví v Brazílii. Jak dlouho se drží pod kůží totalitní systém (*Šárka Grauová*).

3/2008, s. 108. O čem se mluví v Srbsku. O oceněních bez nacenění (*Pavel Pilch*).

4/2018, s. 100. O čem se mluví v Řecku. Knihy krize (*Nicole Votavová Sumelidisová*).

5/2018, s. 96. O čem se mluví ve Velké Británii. Nové chmury minulosti (*Ladislav Nagy*).

6/2018, s. 104. O čem se mluví v Polsku. Znavení surreálnem (*Jan Faber*).

7/2018, s. 108. O čem se mluví v Jižní Koreji. Básník chrochro (*Petra Ben-Ari*).

8/2018, s. 104. O čem se mluví v Rusku. Kytice pro Putina (*Ivana Ryčlová*).

9/2018, s. 104. O čem se mluví v Rumunsku. Neklidný svaz penzistů (*Jarmila Horáková*).

10/2018, s. 104. O čem se mluví na Severu. Vrtěti Severem (*Daniela Mrázová*).

7/2018, s. 81. Indiánek vypřeložený (*Viktor Janiš*).

8/2018, s. 75. Očima dobyvatelů (*Anežka Charvátová*).

9/2018, s. 81. „Tumáš chypi, mitnick...“ (*Viktor Janiš*).

10/2018, s. 92. Exkluzivní inkluze (*Anežka Charvátová*). ●

švenk

1/2018, s. 89. Nejlepší filmy 2017 (*Šimon Šafránek*).

2/2018, s. 87. Francouzský svátek filmu (*Šimon Šafránek*).

3/2018, s. 7. Nikdys nebyl: režisérkou mezi muži (*Šimon Šafránek*).

4/2018, s. 29. Icarus (*Šimon Šafránek*).

5/2018, s. 67. Je to všechno mafie (*Šimon Šafránek*).

6/2018, s. 101. Cannes (*Šimon Šafránek*).

7/2018, s. 89. Beze stop a bez děje (*Šimon Šafránek*).

8/2018, s. 17. Úchvatné loučení Larse von Triera (*Šimon Šafránek*).

9/2018, s. 101. Přátelská tvář mistra šoků (*Šimon Šafránek*).

10/2018, s. 85. Záhada zrajících scénářů (*Šimon Šafránek*).

volně přeloženo

1/2018, s. 67. Překlad překladu? Díky, radši ne (*Viktor Janiš*).

2/2018, s. 42. Georges P(ř)erecovi (*Anežka Charvátová*).

3/2018, s. 73. Když autor není váš kamarád (*Viktor Janiš*).

4/2018, s. 87. Veslování ve slovech (*Anežka Charvátová*).

5/2018, s. 17. Za Janem Kantůrkem (poznámka pod čarou) (*Viktor Janiš*).

6/2018, s. 33. Tokozelka nadmutá (*Anežka Charvátová*).

A2

kulturní čtrnáctideník

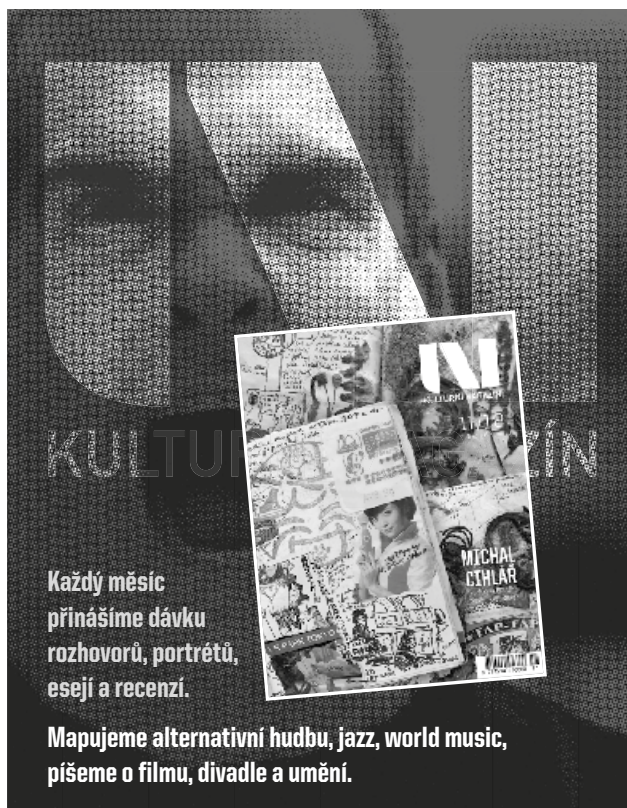

Darujte vánoční dárek, který vydrží celý rok!

Nadělte pod stromeček poukázku na předplatné časopisu A2, k němuž navíc obdarovaní dostanou designový zápisník!

Mimořádně zvýhodněné roční předplatné za 699 Kč pro Vaše blízké objednávejte na distribuce@advojka.cz

Veselé nebudou jen Vánoce, ale celý rok s kulturním čtrnáctideníkem A2!

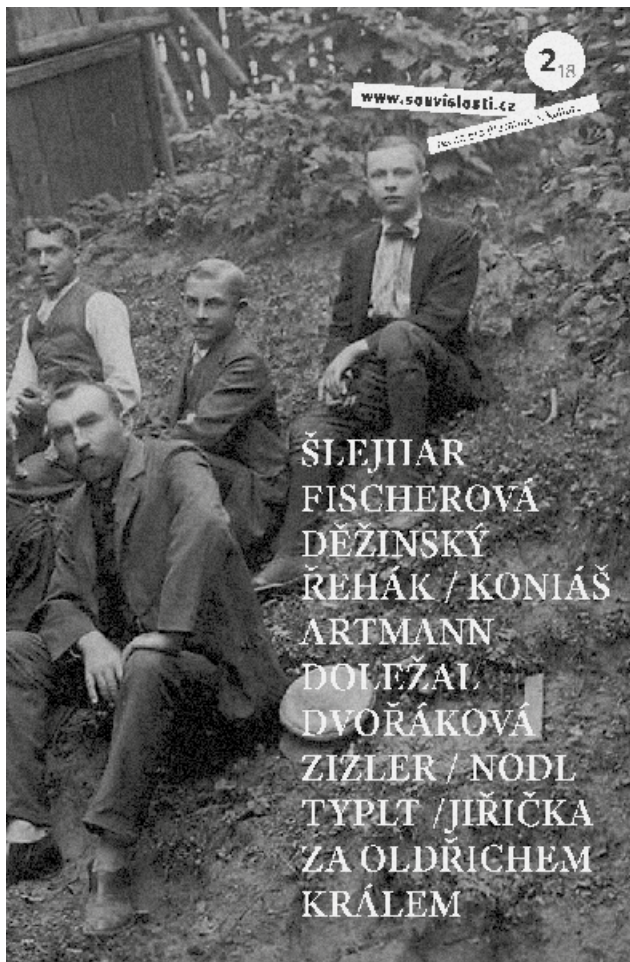
Každý měsíc přinášíme dávku rozhovorů, portrétů, esejí a recenzí.

Mapujeme alternativní hudbu, jazz, world music, píšeme o filmu, divadle a umění.

Předplatte si **UNI magazín** a nově získáváte i elektronickou verzi časopisu a přístup do kompletního archivu.

Objednávejte na

www.magazinuni.cz

218

www.souvislosti.cz

nová pro Prahu a okolí

ŠLEJIAR
FISCHEROVÁ
DĚŽINSKÝ
ŘEHÁK / KONIÁŠ
ARTMANN
DOLEŽAL
DVOŘÁKOVÁ
ZIZLER / NODL
TYPLT / JIŘIČKA
ZA OLDŘICHEM
KRÁLEM

POKLADY Z ARCHIVU
INSTITUTU C. G.
JUNGA V CURYCHU

Ruth Ammann,
Verena Kast,
Ingrid Riedel (ed.)

**Kniha
OBRAZŮ**
Překlad Petr Babka

Unikátní výběr obrazů obsahuje téměř 200 reprodukcí maleb a kreseb vytvořených pacienty Junga nebo jeho spolupracovníků. Výpravná kniha obrazy tematicky rozděluje (hrozba, mandaly, tělesnost a sexualita, zmatek a zničení) a dává je do kontextu Jungova myšlení a jeho terapeutické praxe.

VÁZ., 256 S., 899 Kč

obchod.portal.cz

portal

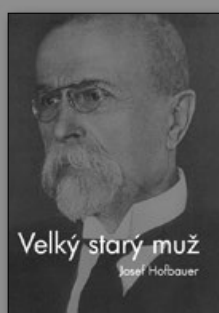
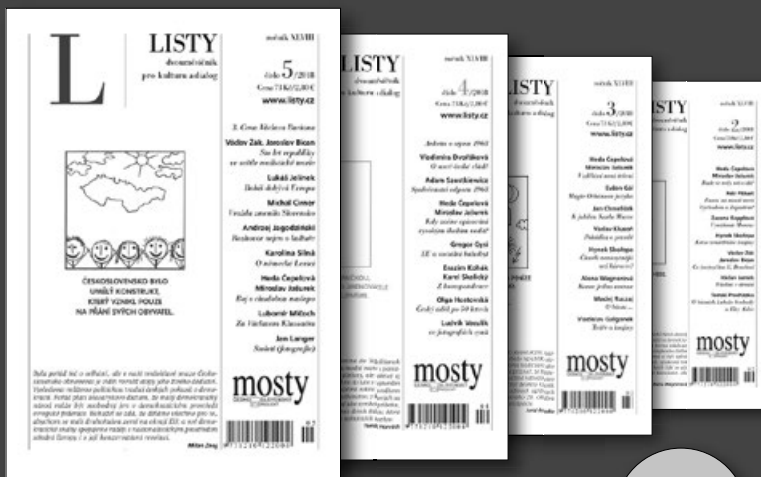
LISTY

dvouměsíčník
pro kulturu a dialog

v čísle
6/2018

www.listy.cz
informace
předplatné

- **Václav Žák, Jaroslav Bican:** Česká iluze o vlastní výjimečnosti? Ještě ke 100. výročí
- **Jiří Kratochvíl:** V předvečer (o roce 1988)
- **Petr Borkovec:** Básníci a vykladači (12)
- **Zdeněk Vášek:** Výročí pogromu v Holešově
- **Andrzej Brzeziński:** Arménský rok 2018
- **Zdeněk Müller:** Zmatky arabského světa
- **Hynek Škořepa:** Osip Mandelštam, poutník po bezčasi
- **Blanka Kalinová:** 40 let čínské reformy
- **Ferdinand Vrábel:** Prevrat na Slovensku – október, november 1918
- **Vladimír Slivka:** fotografie z Maroka
- **Václav Jámek, Alena Wagnerová, Ondřej Vaculík, Jan Novotný, Tomáš Horváth, Tomáš Tichák** (fejetony)

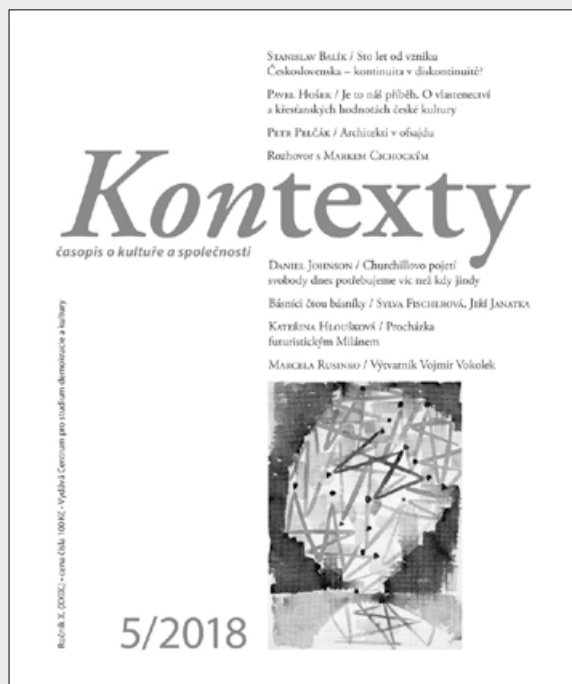
Josef Hofbauer Velký starý muž

Knihou z roku 1938 se demokratičtí sudetští Němci jednoznačně hlásí k Československé republice a zejména k jejímu prvnímu prezidentovi. Hofbauer, přesvědčený sociální demokrat, popisuje Masarykův život a jeho působení a vykresluje republiku, která nabízela občanům německé národnosti stejné možnosti jako Čechoslovákům. Kniha byla jedním z posledních pokusů demokratických sudetských Němců získat své krajany pro republiku a vyrvat je ze spárů Sudetoněmecké strany.

Nakladatelství Burian a Tichák, 1. české vydání, 176 stran

O knihách na
www.listy.cz

Kontexty – časopis o kultuře a společnosti

Politika, filozofie, společnost, kultura, literatura a výtvarné umění v textech předních českých i zahraničních autorů

Vychází 6x ročně v rozsahu 100 stran + barevné přílohy
Cena jednotlivého čísla 100 Kč, roční předplatné 500 Kč
Pro předplatitele 25% sleva na všechny knihy CDK

Z obsahu čísla *Kontexty* 5/2018

STANISLAV BALÍK / Sto let od vzniku Československa – kontinuita v diskontinuitě?

PAVEL HOŠEK / Je to náš příběh. O vlastenectví a křesťanských hodnotách české kultury

PETR PELČÁK / Architekti v ofsajdu

Básníci čtou básníky / SYLVA FISCHEROVÁ, JIŘÍ JANATKA

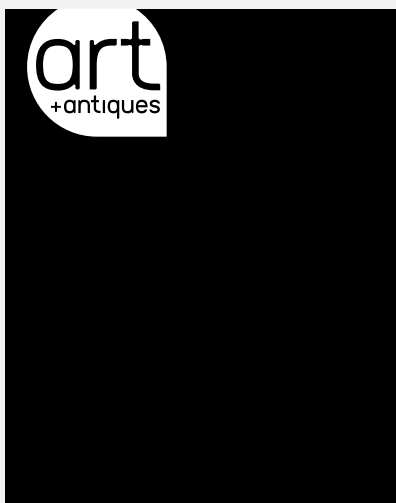
KATEŘINA HLOUŠKOVÁ / Procházka futuristickým Milánem

MARCELA RUSINKO / Výtvarník Vojmír Vokolek

Ukázkové číslo zdarma!

Objednávky: CDK, Venhudova 17, 614 00 Brno, tel.: 545 213 862, e-mail: objednavky@cdk.cz, www.cdk.cz

art+antiques

měsíčník o umění, architektuře,
designu a starožitnostech

artcasopis.cz

Darujte celoroční filmové potěšení!

Sledujte DAFilms.cz - vaše online kino!

► 00:43:12 Věra Chytilová - Sedmikrásky

► 00:13:36 Robert Kirchoff, Filip Remunda - Pára nad řekou

► 00:20:06 Helena Třeštková - Zkáza krásou

► 00:32:20 Vít Klusák - Svět podle Daliborka

Roční předplatné se slevou 33% jen za 899 Kč 1700+ filmů

DAFILMS.CZ

DOC ALLIANCE

KREATIVEVNÍ EVROPA MEDIA, MINISTERSTVO KULTURY, FOND KINEMATOGRAFIE

CPH-DOX • JPHLANIA IDFF • VISINGS DOK FEST • JPHLANIA IDFF • VISINGS DOK FEST • JPHLANIA IDFF • VISINGS DOK FEST

dějiny a současnost

www.dejinyasoucasnost.cz

Předplatné za zvýhodněnou
cenu na 1 rok 625 Kč
www.send.cz

Silné a objevné čtení i v roce 2019

TVAR DOSTUPNÝ VŽDY A VŠUDE

POŘÍDE SI ON-LINE PŘEDPLATNÉ JEN ZA 300 KORUN ROČNĚ
PLNÝ PŘÍSTUP DO DIGITÁLNÍHO ARCHIVU TVARU

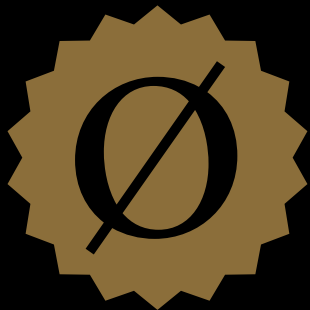
www.itvar.cz

VÍCE NA WWW.ITVAR.CZ/PREDPLATNE/

TVAR

OBTÝDENÍK ŽIVÉ LITERATURY

Vrtěti Severem

Daniela Mrázová

Asi by to nebyli rovnostářští Seveřané, kdyby v nominacích na Cenu Severské rady za literaturu nepanoval přísný řád. Z „velkých“ severských zemí jsou vždy dva nominovaní, a aby to nebylo příliš jednoduché, z Finska patřívá jeden z autorů ke švédsky píšící menšině. Færské ostrovy, Grónsko a Ålandy mívají nominanta jednoho, podobně jako sámská literatura, která letos zastoupena nebyla. Podobně je sestavena i hodnotící komise. A pohlédneme-li do statistik laureátů od roku 1962, striktní vyváženost panuje i tady, ještě žádné zemi se nepodařilo získat cenu více než dvakrát za sebou.

Všechna tato psaná i nepsaná pravidla můžou vzbuzovat pocit, že rovný přístup jaksi nekoresponduje se skutečnou úrovní literatury, že se ceny rozdávají podle politicky korektního klíče. Proti takovým úvahám nicméně stojí solidní argument, že klíč jen napomáhá v případech, kdy je těžké o vítězi rozhodnout.

Literární kritička působící v norském veřejnoprávním rozhlasu NRK Marta Norheimová shrnula letošní úzký výběr těmito

slovy: „[...] favorité, zajímaví outsideri a ti, kteří vytvářejí silný pocit, že se my Seveřané dost lišíme.“ Ona odlišnost však do značné míry potvrzuje nejen české předsudky o tom, že severská literatura je temná, depresivní a řeší závažná existenciální témata. Smrt a životní krize jsou leitmotivem minimálně pěti z vybraných třinácti děl, nicméně je nutné dodat, že je často provází vydatný černý humor.

Tak je tomu například v románu Carla Frodeho Tillera *Begynnelser* (Začátky) o profesionálním milovníkovi přírody Terjem, který se ocitne v nemocnici po nezdařeném pokusu o sebevraždu. Z tohoto bodu nula sledujeme Terjeho v čase nazpět. Tiller, kterého znají i čeští čtenáři, už byl mimochodem nominován třikrát, ale bohužel ani letos to nevyšlo.

Ani ostříleným spisovatelkám Vitě Andersenové (Dánsko) a Agnetě Pleijelové (Švédsko) nevynesla jejich autobiografická díla *Indigo* a *Doften av en man* (Vůně muže) vítězství. Cenu si nakonec odnesla neméně ostřílená islandská spisovatelka a kunsthistorička Auður Ava Ólafsdóttir s románem *Ör* (Jizvy, v nedávno vydaném českém překladu *Nad propastí byla tma*), v němž hlavní hrdina vyřeší tíhnutí ke smrti odjezdem do války. Norská korunní princezna, která cenu předávala, vyzdvihla ve své řeči humor oceněného díla, jiskřící jazyk a hluboké otázky týkající se života a smrti, zatímco zjevně dojatá laureátka vzápětí cenu věnovala všem svým překladatelům, kteří „jsou špatně placení, přestože staví mosty mezi zeměmi a národy“.

a poděkovala jim za to, že jí propůjčují hlas ve svých jazycích.

Letošní vítěz Ceny Severské rady za literaturu pro děti a mládež Bárður Óskarsson z Færských ostrovů ze svých děl vytěšňuje přehršel barvitých dojmů, jimiž jsou současné děti zasypávány ze všech stran. Jeho knihy s minimem textu a s takřka primitivními ilustracemi vyprávějí silné příběhy, jako například ten o *Placatém králíkoví* (česky Svojtka, 2014) nebo i letošní vítězný titul *Trvið* (Strom), v němž králíčí hrdina řeší otázku, co se nachází za dotyčným stromem.

Takže zase jen deprese, minimalismus a ty věčné morbidní detektivky, pomyslel by si našinec? Nic jiného Seveřané neumějí? Realita je mnohem barvitější, protože například norským knižním trhem teď hýbe skandál, jež vyvolalo malé nakladatelství, které vydalo životopisnou knihu běžkaře Pettera Northuga a Jonase Forsanga *Min historie* (Můj příběh) věnovanou kariéře jmenovaného sportovce. Dvačtyřicetitisícový náklad byl okamžitě rozebrán, načež Northug obvinil nakladatele z nemístné opatrnosti. O úspěchu knihy přece nebylo pochyb!

Ať už ta cenami ověčená, nebo ta masově populární, literatura hýbe Severem. A nám nezbyvá než si dál lámat hlavu nad tím, proč se statisticky nejspokojenější národy světa tolik vyžívají v líčení nejsmutnějších momentů lidského života.

Autorka je nordistka a překladatelka.

**Rozhodující otázka pro člověka zní:
Vztahuješ se k nekonečnu,
nebo ne? To je kritérium jeho života.
Jen když vím, že nekonečné je to
podstatné, nezakládám svůj zájem
na nicotnostech a na věcech, které
nemají rozhodující význam. Když to
nevím, pak naléhavě trvám na tom,
že něco ve světě znamenám kvůli té
či oné vlastnosti, kterou chápu jako
své osobní vlastnictví. Tedy třeba
kvůli „svému“ nadání nebo „své“ kráse.
Čím více člověk trvá na klamném
vlastnictví a čím méně je mu zřejmé
to podstatné, tím neuspokojivější je
jeho život. Cítí se omezen, poněvadž
má omezené úmysly, a to vytváří závist
a žárlivost. Když chápeme a cítíme,
že jsme už v tomto životě napojeni
na nekonečno, mění se naše přání a náš
postoj. Koneckonců znamenáme něco
jen kvůli tomu podstatnému, a jestli
to nemáme, promarnili jsme život.**

Carl Gustav Jung

h

Soutěž

O

pro nové předplatitele časopisu *Host*

Máte rádi literaturu a vše, co se jí týká?
Předplaťte si tištěný *Host* na rok 2019, nebo
darujte předplatné do 28. února 2019, a budete
zařazeni do slosování o tyto věcné ceny:

1

1×
**Pocketbook
631 Touch
HD**

Čtečka s multidotykovým
displejem s technologií
Film Touch.

2

1×
**Originální výtvarné
dílo věnované
Matějem Lipavským**

Matěj Lipavský (nar. 1985 v Praze)
je malíř, básník, autor básnické
prvotiny *Nika* (*Host*, 2016), věnuje
se ilustraci a tvorbě objektů
umístovaných v krajině.

3

5×
**Jiří Hájiček:
*Muž na pokraji
vzplanutí***

Haiku z díáře 2017—2018.
Jiří Hájiček (nar. 1967 v Českých
Budějovicích) je spisovatel, autor
povídek a románů. Jeho nejnovější
knihou je román *Dešťová hůl*
(*Host*, 2016). Koncem osmdesátých
let s verši začínal a dnes se k poezii
vrací právě ve formě haiku, z nichž
přinášíme tento komorní výbor.

4

5×
**J· H·
Krchovský,
František
Štorm**

Nekonečný kalendář
s působivými rytinami
a básněmi, které vtipně reagují
na věčný koloběh ročních
období, ale i věčnost samu.

5

5×
**Roční předplatné
pro online
sledování
dokumentárního
kina *DAFilms***

Online filmová platforma
DAFilms je jediné online
kino u nás, které je
zaměřeno na dokumentární
a experimentální filmy.

6

5×
**Magický hrnek
s básní
J· H· Krchovského**

i

Předplatitelská cena je výhodnější
a všichni abonenti, kteří si zakoupí
či prodlouží předplatné na rok 2019,
mají nárok na slevu kompletní
knižní produkce nakladatelství
Host ve výši 20 %. Podrobné
informace o předplatném
a dárkovém certifikátu najdete
na casopis.hostbrno.cz nebo
na telefonním čísle 725 606 144.

S

t

91771211093009

